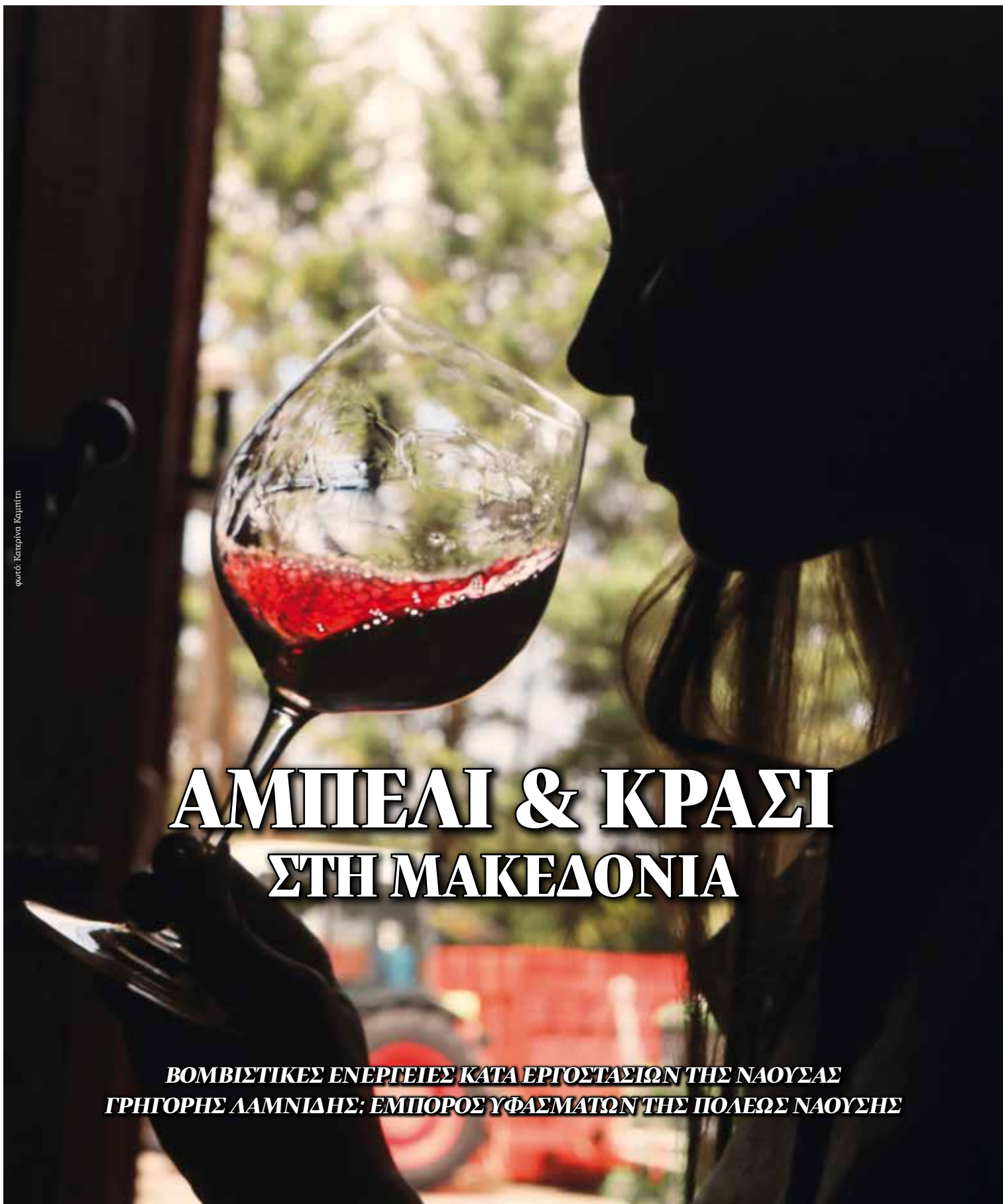

ΑΜΠΕΛΙ & ΚΡΑΣΙ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΒΟΜΒΙΣΤΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΚΑΤΑ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΛΑΜΝΙΑΔΗΣ: ΕΜΠΟΡΟΣ ΥΦΑΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

βιβλία που δεν πρέπει να λείπουν από τη βιβλιοθήκη σας...

ΝΑΟΥΣΑ, 19ος-20ος ΑΙΩΝΑΣ

Συλλογικό έργο που παρουσιάζει πτυχές της ιστορίας της πόλης μετά την καταστροφή της το 1822 και μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

σελ.: 414
τιμή: 20€ (χαρτόδετο)
25€ (πανόδετο)

ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

Η ιστορία της Πόλεως Ναούσης από την ίδρυσή της μέχρι την καταστροφή της το 1822.

(ΚΑΤΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ
ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ Δ. ΠΛΑΤΑΡΙΔΗ)

σελ.: 270
τιμή: 10€

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΒΑΣΑΜΙΔΗ

ΝΑΟΥΣΑ 1906-1922 (Α' & Β' ΜΕΡΟΣ)

Ιστορικά γεγονότα και η γενική επικρατούσα κατάσταση στη Νάουσα κατά την περίοδο 1906-1922 με βάση το διασωθέν πρωτογενές υλικό από τους κώδικες της ορθοδόξου ελληνικής κοινότητας της Νάουσας.

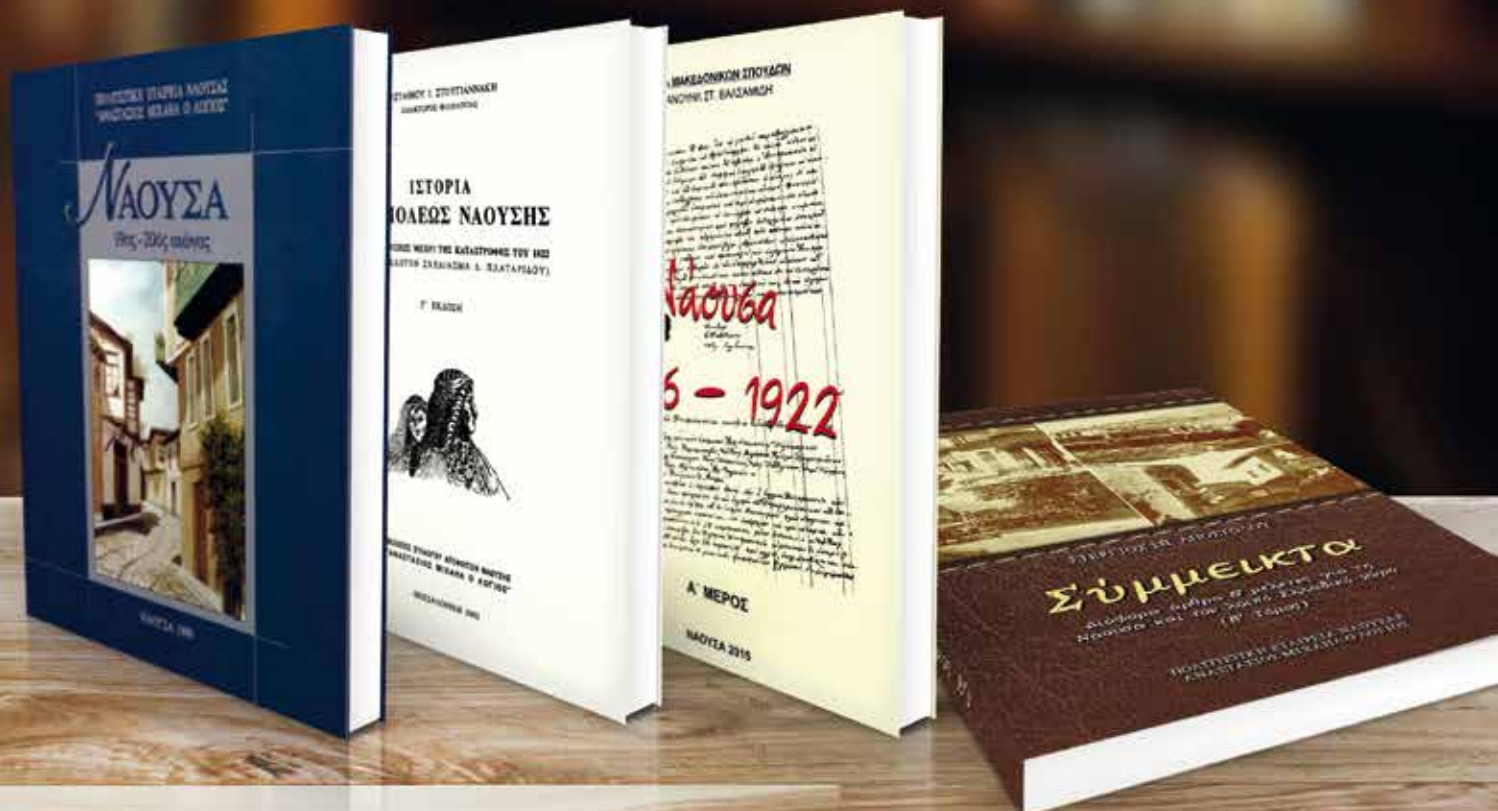
σελ.: 352, τιμή: 10€
(ο κάθε τόμος)

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ (ΤΟΜΟΣ Β')

Η έκδοση περιλαμβάνει μελέτες και άρθρα του συγγραφέα και αποτελεί σημαντική συμβολή στον εμπλουτισμό της βιβλιογραφίας για τη Νάουσα και το ιστορικό παρελθόν της με συνοδεία πληθώρας πηγών και πλούσια βιβλιογραφία.

σελ.: 442
τιμή: 15€

«ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
«ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ»

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2020
Ετος 44ο - Τεύχος 173

ΙΔΡΥΤΕΣ

Σύλλογος Αποφοίτων Νάουσας
(†) Οδυσσεύς Ντινόπουλος

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας
«Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος»

ΕΚΔΟΤΗΣ

Αλέξανδρος Οικονόμου, Πρόεδρος Δ.Σ.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Αλέξανδρος Οικονόμου
Ευγενία Ζάλιου
Πέτρος Στοιδής
Δημήτρης Πάζος
Γιώργος Μάλλιος
Δήμητρα Τζάκη-Μπεσλίκια
Θεόδωρος Ζιώτας

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ - ART DIRECTOR

Δημήτρης Πάζος

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Καρανάτσιου 2, 59200 Νάουσα,
τηλ. 2332 400074, 6974 099140

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Γιάννης Καρατσιώλης (τηλ.: 23310 60331)

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ ΚΩΝ/ΝΟΣ ΤΕΝΕΔΙΟΣ
Χρ. Πετρίδη 4, Νάουσα 59200, Τηλ.: 23320
25122, www.papercap.gr

Η συντακτική επιτροπή του περιοδικού δεν φέρει
καμία ευθύνη για τα ενυπόγραφα κείμενα που
δημοσιεύονται. Την ευθύνη φέρει ο υπογράφων
το κείμενο.

ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ, ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ, ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ (& ΜΕΣΩ E-BANKING)

Αλέξανδρος Οικονόμου
Καρανάτσιου 2, Νάουσα, ΤΚ 592 00
τηλ.: 2332 400074, 6974 099140
e-mail: alexecon52@gmail.com

ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΡ. ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥ (IBAN):

GR38 0140 5160 5160 0200 2004 248

ALPHA BANK

Τιμή τεύχους: €5,00
Συνδρομή εσωτερικού: €20,00
Συνδρομή εξωτερικού €40,00-\$50,00 ΗΠΑ

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ

104360 - ISSN 1106-2118
Περιοδικά και βιβλία αποστέλλονται ταχυδρομικά
με αντικαταβολή. Είναι διαθέσιμα όλα τα παλιά
τεύχη του περιοδικού για να συμπληρώσετε εν-
δεχομένως τις ελλείψεις σας.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

«Νάουσα-Πόλη του Οίνου». Φωτογραφία:
Κατερίνα Καμπίτη

Τεύχος Νο 173 Περιεχόμενα

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2020

04 Editorial

06 Θεοπίστης Κεφαλά-Σπάρτη Βιβλιοπαρουσίαση: «Νάουσα - Η πόλη μας»

10 Φανής Σμέρνου Μετανάστευση Ναουσαίων στα τέλη του 19ου και αρχές του 20ού Αιώνα

14 Ευγενίας Ζάλιου (επιμέλεια) Γρηγόρης Κων. Λαμνίδης: Έμπορος υφασμάτων της πόλεως Ναούσης

20 Θεόδωρου Ζιώτα Βομβιστικές ενέργειες κατά των εργοστασίων της Νάουσας

24* Μαρίας Ανθοπούλου-Κελεσίδου Το κρασί και το αμπέλι στη Μακεδονία

30 Ρένας Κύρκα Μέγας Αλέξανδρος: Στρατιώτης - Βασιλιάς - Ιερέας - Κατακτητής - Ελευθε- ρωτής - Φιλόσοφος

36 Κώστα Ιωαννίδη 50 χρόνια CIOFF

40 Δήμητρας Τζάκη Βιβλιοπαρουσίαση: «Χαραγμένα σε πηλό»

42 Κατερίνας Λυσιμάχου-Πολυχρονίδου (διήγημα) Η Λιλίκα

Ποιος να μας το έλεγε πριν ένα χρόνο ότι το τέλος του 2020 θα μας έβρισκε κάτω από την εξουσία του φόβου και κάτω από την υπερεξουσία της αναμονής, Ποιος να μας το έλεγε πως θα βιώναμε σε συνθήκες εγκλεισμού την σημασία της σωματικότητας, τη σημασία της αγκαλιάς, τη σημασία της σωματικής επαφής με την κοινότητα. Έγκλειστοι εδώ και μήνες, για πρώτη φορά, ίσως, καταλαβαίνουμε ότι ο κόσμος του διαδικτύου και των τεχνολογικών εργαλείων περιορίζει τους δεσμούς μας στην απλή εικονική επικοινωνία. Δεν είναι ικανός να μας βγάλει από την απομόνωση. Κι όσο αντιλαμβανόμαστε ότι φίλοι, γνωστοί και άγνωστοι συνάνθρωποί μας χάνονται άδικα και σε απέραντη μοναξιά, τόσο κατανοούμε ότι ζωή δίχως τον άλλο, δίχως την κοινότητα δεν υπάρχει.

Η Πανδημία έγινε κρίση θεσμών και αξιών. Κρίση κοινωνικών σχέσεων και κοινωνικών συνθηκών, οικονομίας και πολιτικής, βιοεξουσίας και κοινωνικού ελέγχου. Μένει να δούμε, όταν η απομόνωση λάβει τέλος, και ευχόμαστε αυτό να γίνει σύντομα, πώς θα πορευτούμε και πάλι μαζί και αν είμαστε, αν γίναμε, μετά από αυτήν την τόσο σκοτεινή και επώδυνη εμπειρία, ικανοί να

αναθεωρήσουμε την επικράτεια της ατομικής εξέλιξης, την επικράτεια της κατανάλωσης και της ασύδοτης οικονομικής ανάπτυξης, αν θα βάλουμε φραγμό σε ό,τι καταστρέφει τη φύση και τα οικοσυστήματα, αν θα διεκδικήσουμε δομικές κοινωνικές αλλαγές, αν εντέλει έρθουμε ο ένας πιο κοντά στον άλλο και απέναντι σε ό,τι καταστρέφει τον κόσμο μας.

Σε συνθήκες απομόνωσης, πώς αλλιώς, αλλά και περισυλλογής, συντάχθηκε κι αυτό το τεύχος παραμονές της γιορτής των Χριστουγέννων, γιατί παρά τον ζόφο και την αγωνία των ημερών, οι φίλοι και συνεργάτες του περιοδικού γράφουν για να μην ξεχάσουμε, για να μην ξεχαστούμε. Γράφουν για την πόλη και τους ανθρώπους της, αυτούς που σε πείσμα των καιρών και κάτω από δύσκολες το πιο συχνά συνθήκες, έδωσαν ώθηση στην οικονομία της, κουβάλησαν τις εμπειρίες τους κάποιες φορές από τα πέρατα της γης και τις επένδυσαν στην πόλη, καλλιέργησαν τη γη, έχτισαν σπίτια, νοσοκομεία, σχολεία και εργοστάσια με τη θέληση να ασφαλίσουν το μέλλον της επικράτειάς της.

Η Πολιτιστική Εταιρεία «Αναστάσιος

Μιχαήλ ο Λόγιος» και η αρχιτέκτονας Πίστη Κεφαλά, με συγκίνηση παρουσιάζουμε σ' αυτό το τεύχος το βιβλίο – λεύκωμα του Αλέξανδρου Οικονόμου με τίτλο «Νάουσα η πόλη μας». Η έκδοση υποστηρίζεται με αρχιτεκτονικά σχέδια από τον συγγραφέα και με εξαιρετικό φωτογραφικό υλικό από τον Γιάννη Κουκούλο. Μια έκδοση που ελπίζουμε στο άμεσο μέλλον, όταν οι συνθήκες το επιτρέψουν, να παρουσιαστεί σε ανοιχτή συγκέντρωση, διότι το βιβλίο είναι ένα εξαιρετικό και μοναδικό δώρο προς την πόλη, καθώς αναδεικνύει ό,τι την ορίζει, ό,τι ανασαίνει και πάλλεται με τις ανάσες των κατοίκων της: Κτήρια εμβληματικά και κτίσματα συλλογικής αναφοράς, σπίτια πεισματάρικα που αντιστέκονται στο χρόνο, σημεία μυστικά, αφανή κι ασήμαντα στην τριβή της καθημερινότητας, απρόσμενες και εκπληκτικές αποκαλύψεις του μόχθου και της δημιουργίας των δικών μας ανθρώπων στο πέρασμα δύο αιώνων.

Ο άνθρωπος είναι από τη φύση του μετανάστης. Η ιστορία της ανθρωπότητας είναι ιστορία των μεταναστεύσεων και των επιμιξιών και κύριος λόγος που κάνει τον άνθρωπο μετανάστη είναι η ανάγκη. Η Φανή Σμέρ-

νου στο περιεκτικό κείμενό της για την μετανάστευση των Ναουσαίων στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα, μας θυμίζει την ανάγκη που κάνει τον άνθρωπο να αναζητήσει την τύχη του έξω από τα σύνορα της πατρίδας του και πως η εμπειρία των ξενιτεμένων Ναουσαίων και τα κεφάλαια που αποκόμισαν συνέβαλαν στην ανάπτυξη της πόλης μας.

Αν και δεν ζει πια στην Νάουσα, τον θυμόμαστε με ευγνωμοσύνη για την εξαίρεση που ήταν. Επειδή ο Γρηγόριος Λαμνίδης είναι η ευχάριστη έκπληξη των εφηβικών μας χρόνων. Ένας ευπατρίδης που γεννήθηκε, μεγάλωσε και εργάστηκε στην Νάουσα. Ευπατρίδης με την έννοια του καλλιεργημένου ανθρώπου, του ανθρώπου της προσήνειας και των χαμηλών τόνων, της ευγένειας και της πραότητας, της αγάπης για το επάγγελμά του και της εξαιρετικής του συνέπειας ως εμπόρου. Σπάνιο είδος για εκείνα τα χρόνια. Και πόσο σεμνά σήμερα σε προχωρημένη ηλικία αυτοπαρουσιάζεται μετά από παρότρυνση της ακούραστης για την τιμή και την υπόληψη ξεχωριστών ανθρώπων Ευγενίας Ζάλιου! Ελπίζουμε πως θα διαβάσει κι αυτόν τον δικό μας μικρό φόρο τιμής στο πρόσωπό του.

Στο σημερινό τεύχος ο Θεόδωρος Ζιώτας γράφει για τις βομβιστικές ενέργειες κατά των εργοστασίων της Νάουσας 1930-1931 (τα τελευταία κείμενα του Θ. Ζιώτα, να το πούμε, είναι προδημοσιεύσεις ενός πολύ ενδιαφέροντος βιβλίου που ετοιμάζει). Ο Κώστας Ιωαννίδης παρουσιάζει την Ιστορία του CIOF με αφορμή τα 50 χρόνια από τη δημιουργία αυτής της διεθνούς πολιτιστικής οργάνωσης που έχει στενή σχέση με την πόλη μας. Η Ρένα Κύρκα για τον Μέγα Αλέξανδρο απαντά στα ερωτήματα περί της αμφιλεγόμενης προσωπικότητας του μεγάλου στρατηλάτη, ενώ το διήγημα «η Λιλίκα» της Κατερίνας Λυσιμάχου μας συνηθίζει σε εικόνες, ήθη και χαρακτήρες εποχής. Και όπως πάντα κάτι ενδιαφέρον στις σελίδες μας για τα αγροτικά κι αυτή τη φορά είναι «Το κρασί και το αμπέλι στη Μακεδονία» σε επιμέλεια της Μαρίας Ανθοπούλου-Κελεσίδου.

Σ' αυτό το σημείωμα, πέρα από την αναγκαία τοποθέτηση της σύνταξης για τις συνθήκες ζόφου και αγωνίας που όλοι αντιμετωπίζουμε ετούτο τον καιρό της Πανδημίας, αναφερθήκαμε κατά πρώτο λόγο στο βιβλίο - λεύκωμα του Αλέξανδρου Οικονόμου. Θα θέλαμε να κλείσουμε με το βιβλίο που

επίσης παρουσιάζουμε, το βιβλίο «Χαραγμένα σε πηλό» της Ρένας Κύρκα και της Χρυσούλας Βαρδαλή για το οποίο γράφει η Δήμητρα Τζάκη. Το βιβλίο περιέχει δύο μυθιστορήματα, μυθιστορήματα που ενώνουν με ευφυή τρόπο δύο εποχές. Δύο εποχές και δύο κόσμους που απέχουν μεταξύ τους 2700 χρόνια. Ο 6ος π.χ. αιώνας η Μεσοποταμία και η Ιωνία και ο 21ος αιώνας η Συρία, η Σάμος και τα σύγχρονα κοσμοπολίτικα κέντρα των αποφάσεων. Ο πόλεμος, η μετανάστευση, η διακίνηση γυναικών, αλλά και η φιλοσοφία, η μνήμη και τα βάσανα των λαών που δοκιμάζονται, η αγωνία για ζωή και δημιουργία.

Και τα δύο βιβλία, το βιβλίο -Λεύκωμα του Αλέξανδρου Οικονόμου, αλλά κι αυτό της Ρένας Κύρκα και της Χρυσούλας Βαρδαλή, με κάθε ειλικρίνεια τα συστήνουμε ανεπιφύλακτα ως ένα από τα καλύτερα δώρα στους αγαπημένους μας. Έχουμε κι ένα ακόμα λόγο γι αυτήν την σύσταση. Οι συγγραφείς είναι δικοί μας άνθρωποι και είμαστε περήφανοι για το ταλέντο τους και ευγνώμονες για την κατάθεση ψυχής τους. Καλή ανάγνωση με υγεία και ασφάλεια.

Για τη Συντακτική επιτροπή Δ.Τ.

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ: Παρακαλούνται όσοι καταθέτουν ηλεκτρονικά τη συνδρομή τους στην Τράπεζα να μην παραλείπουν να γράφουν το όνομά τους, γιατί διαφορετικά δεν είναι δυνατή η ενημέρωση του καταλόγου συνδρομητών.

ΝΑΟΥΣΣΑ, Η ΠΟΛΗ ΜΑΣ

ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΑΠΟ ΤΟΝ 19ο ΣΤΟΝ 20ό ΑΙΩΝΑ

Η καινούργια έκδοση της Πολιτιστικής Εταιρείας Νάουσας «Αναστάσιος Μιχαήλ ο λόγιος» είναι ένα όμορφο Λεύκωμα με πάρα πολλές φωτογραφίες και σχέδια που παρουσιάζουν τις μεταβολές του αστικού τοπίου της πόλης μας στη διάρκεια της νεότερης ζωής της. Κτήρια διαφόρων χρήσεων και τεχνοτροπίας των δύο τελευταίων αιώνων, κατοικίες, εκκλησίες, σχολεία, εργοστάσια, αρχιτεκτονήματα που συνηθίσαμε να αποκαλούμε «παραδοσιακή αρχιτεκτονική», παρουσιάζονται με εύληπτο τρόπο, αποκαλύπτοντας κρυμμένα μυστικά τους, που συνήθως διαφεύγουν από τις βιαστικές ματιές μας όταν τα προσπερνούμε.

Παρουσιάζει η
Θεοπίστη Κεφαλά-Σπάρτση
Αρχιτέκτων

Όταν το βιβλίο του Αλέξανδρου Οικονόμου «Νάουσα, η πόλη μας, μεταμορφώσεις του αστικού τοπίου από τον 19ο στον 20ο αι.» έφτασε στα χέ-

ρια μας ήμασταν ήδη σε καραντίνα και είχε χαθεί κάθε ελπίδα να γίνει η παρουσίασή του όπως του άξιζε. Σε μια κατάμεστη από κόσμο αίθουσα,

με προβολές, επεξηγήσεις, συζήτηση με τον συγγραφέα, τους συνεργάτες του και τους παρευρισκόμενους, για ένα βιβλίο - λεύκωμα αφιερωμένο με πολλή εκτίμηση και αγάπη στην πόλη μας. Πιστεύουμε ότι μόλις μας το επιτρέψουν τα επιδημιολογικά δεδομένα θα το διοργανώσουμε και θα το χαρούμε.

Σε μια πρώτη ματιά, ο τίτλος του βιβλίου και η χρωματική επιλογή με οδήγησε πολλά χρόνια πίσω, σε μια έκδοση του Δήμου Νάουσας το 1988, όπου για θέματα που άπτονται αντίστοιχου επιστημονικού ενδιαφέροντος, συγγραφέας ήταν ο Αλέξανδρος Οικονόμου. Μου άρεσε αυτή η συνέχεια και συνέπεια.

“..Τα κτίσματα μιλούν. Είναι το απολιθωμένο ίχνος της ιστορίας, σε διαρκή διαλεκτική σχέση με τη ζωή, το ίχνος, στο πέρασμα του χρόνου, που συμπληρώνει και αναδεικνύει την εξέλιξη της κοινωνίας. Ένα ταξίδι δύο αιώνων στην ιστορία της πόλης μας μέσα από την αρχιτεκτονική της συγκρότηση” λέει ο συγγραφέας στην πρώτη σελίδα και μας κάνει σαφές το περιεχόμενο του βιβλίου.

«...Οι αστικοί μετασχηματισμοί, οι πολεοδομικές μεταμορφώσεις και οι γεωγραφικές φαντασίες μιας πόλης αποτελούν τον πιο καθαρό τρόπο διατήρησης της ιστορίας, της παράδοσης και του πολιτισμού, τον οποίο οφείλουμε να σεβαστούμε και να παραδώσουμε στις επόμενες γενιές» επισημαίνει από την πλευρά του ο Δήμαρχος Νάουσας κ. Καρανικόλας στον χαιρετισμό του.

Τα κείμενα που ακολουθούν δεν είναι απλά μια παράθεση περιγραφής κτηρίων με τα σχέδια τους - κάθε άλλο - αυτά έρχονται να συμπληρώσουν την επαφή του απλού αναγνώστη με την πόλη του, την ίδρυσή, ιστορία της, την εξέλιξή της στους δύο τελευταίους αιώνες, τις οικονομικές

- πολιτικές - κοινωνικές συνθήκες στον Ευρωπαϊκό κυρίως χώρο που επηρέασαν τον σχεδιασμό και την μεταμόρφωση τόσο της πόλης όσο και των κτηρίων. Ας δούμε σε επικήφαλίδες τα περιεχόμενα του βιβλίου.

Πρώτη Ενότητα

1. Γενικά για την Νάουσα
 - Γεωγραφική θέση
 - Η ίδρυση της σημερινής πόλης
2. Πολεοδομικοί μετασχηματισμοί (16ος-20ός αι.)
 - Ο αρχικός πυρήνας της πόλης
 - Πολεοδομική οργάνωση της πόλης
 - Παραδείγματα οικιστικής οργάνωσης
 - Νεότερες επεκτάσεις - Πρώτοι πολεοδομικοί σχεδιασμοί
 - Η επίδραση της βιομηχανικής ανάπτυξης
 - Η εγκατάσταση των προσφύγων
 - Έργα υποδομής

Στην πρώτη αυτή ενότητα ο συγγραφέας με επιστημονική ανάλυση και τεκμηρίωση αλλά σε απλή και κατανοητή γλώσσα απαντάει σε εύλογα ερωτήματα. Πού, πότε, πώς, ποιοί,

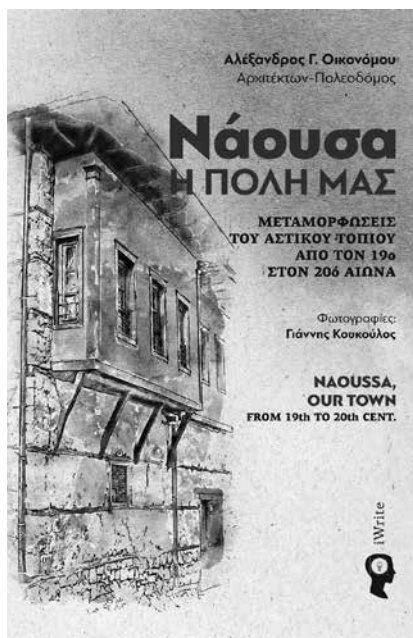
γιατί. Αναφέρεται σε ημερομηνίες, γεγονότα, νομοθεσίες, φυσικό περιβάλλον, ανθρώπους και επιλογές που επηρέασαν την ίδρυση και εξέλιξη αυτής της πόλης. Την διαδρομή της από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, το διάλειμμα από την παρουσία της στον χρόνο, την επανεμφάνιση και την πορεία της μέχρι και τον 20ο αιώνα.

Μπορούμε να πάρουμε μια εικόνα από τον χαρακτήρα του βιβλίου και τον τρόπο που προσεγγίζει ο συγγραφέας το αντικείμενο που μελετάει, επιλέγοντας παραγράφους από το ίδιο το κείμενο:

“...Παρατηρούμε έτσι ότι ο αρχικός πυρήνας εξελίχθηκε στην πραγματικότητα σ’ ένα μικρό αστικό κέντρο -όπως επιβεβαιώνεται από τον αριθμό των κατοικιών, αλλά και από την ύπαρξη διακεκριμένων πολεοδομικών χρήσεων - δραστηριοτήτων...”

“...Η πόλη καταστρέφεται σχεδόν ολοκληρωτικά κατά την Επανάσταση του 1822. Τότε κατεδαφίζεται και ένα μεγάλο μέρος των τειχών, ενώ αίρονται όλα τα προνόμιά της. Στα αρχεία του Ιεροδικείου Βεροίας καταγράφονται, μεταξύ των άλλων, 62 εργαστήρια, 8 αποθήκες, 10 βαφεία, 68 μύλοι, 15 αχυρώνες, 14 χάνια και 981 οικίες, που είτε καταστράφηκαν είτε δημεύτηκαν ή, τέλος, επεστράφησαν στους ιδιοκτήτες τους μετά τη λήξη των πολεμικών συγκρούσεων και τη χορήγηση αμνηστίας...”

“...Η ίδρυση και λειτουργία, από τα τέλη του 19ου αι. ακόμη, των μεγάλων βιομηχανικών εγκαταστάσεων κατά μήκος του ποταμού, δίπλα ακριβώς στην πόλη, στη νότια όχθη αρχικά (Γκούτα-Καράτζια, Γρ. Τσίτση, «ΕΡΓΑ») και αργότερα, στις αρχές της δεκαετίας του '20, και στη βόρεια όχθη (Λαναρά-Κύρτση), καθώς και των άλλων εργοστασίων (Λαναρά-Γκούτα), συνετέλεσε ώστε η πόλη να επεκταθεί σιγά-σιγά και προς άλλες κατευθύνσεις, τόσο εκείθεν του ποταμού, όσο και προς τους δυτικούς αναβαθμούς...”.

Το εξώφυλλο του βιβλίου του Αλεξ. Οικονόμου

“...Η μεγαλύτερη επέκταση της πόλης προς τα δυτικά υψώματα έγινε σχετικά οργανωμένα, με την κατασκευή, από το κράτος, κατοικιών για την εγκατάσταση των προσφύγων, που ήρθαν στην πόλη μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή και την ανταλλαγή των πληθυσμών που ακολούθησε τη Συνθήκη της Λωζάνης. Πράγματι, μέχρι τον Δεκέμβριο του 1928 είχαν κατασκευαστεί στη Νάουσα, από το ελληνικό κράτος, 102 νέες κατοικίες για τη στέγαση των προσφύγων, ενώ βρίσκονταν υπό κατασκευή άλλες 100 περίπου...”.

Δεύτερη Ενότητα

Αστική αρχιτεκτονική

Ιδιωτικές κατοικίες:

- Κατοικίες παραδοσιακού μακεδονικού τύπου (Οικία Μούγγρη, Οικία Βογιατζή, Επισκοπείο, Οικία & Σησαμόμυλος Μάκη, Οικία Τάσση-Χρηστίδη)
- Κατοικίες Νεοκλασικές-εκλεκτικές (Οικία και Μύλος Μαθαίου, Οικία Κοκκίνου, Οικία Ευθυμιάδη, Οικία Κύρτση (Βρεφονηπιακός σταθμός πρώην ΠΙΚΠΑ)

Εκκλησίες:

- Μετόχι Τιμίου Προδρόμου (Μεγάλος ή Μέσα Πρόδρομος)
- Ιερός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου (Παναγία)
- Ιερός Ναός Αγίου Γεωργίου

Σχολικά κτήρια

- «Σεφέρτζειο» - 4ο Δημοτικό Σχολείο
- Σχολεία Αγίου Μηνά - 1ο-2ο Δημοτικά Σχολεία
- «Γαλάκεια» - 3ο Δημοτικό Σχολείο
- «Λάππειο» Γυμνάσιο Νάουσας

Εργοστάσια:

- Βιομηχανικό συγκρότημα Λόγγου-Κύρτση-Τουρπάλη
- Επαναχρησιμοποίηση ενός παλιού εργοστασίου με νέες χρήσεις (Κέντρο Βιομηχανικής Κληρονομιάς - Ο Πολυχώρος Πολιτισμού)

Οι πύργοι της Νάουσας:

- Α. Καμπαναριά (Το καμπαναριό του Αγίου Γεωργίου, το καμπαναριό της Μεταμόρφωσης)
- Β. Πύργοι Ωρολογίου (Ο Πύργος του Ρολογιού της Νάουσας)
- Γ. Καπνοδόχοι εργοστασίων (Η καπνοδόχος του εργοστασίου ΕΡΙΑ)

Σε αυτήν την ενότητα γίνεται αναφορά σε κτήρια που τα συναντάμε διάσπαρτα στην πόλη, έχουν χαρα-

κτηριστικά κάθε κατηγορίας, ο συγγραφέας μας δίνει για κάθε κτήριο χωριστά πληροφορίες για την θέση του στον ιστό της πόλης, το πότε κτίστηκε, σε ποιόν ανήκε αρχικά και τους επόμενους ιδιοκτήτες, την χρήση του τότε και τώρα, τα γενικά δομικά χαρακτηριστικά του κτηρίου, την λειτουργικότητα και μορφολογία του, τα υλικά κατασκευής, το μέγεθος του και κάθε πληροφορία που θα ήταν χρήσιμη. Όλα αυτά τα στοιχεία

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στο βιβλίο για τα παλιά εργοστάσια της Νάουσας

κτηριστεί διατηρητέα και το καθένα έχει την δική του χαρακτηριστική θέση, χρήση και μορφή στην γενική εικόνα της πόλης.

Για το κάθε κτήριο ακολουθείται η ίδια διαδικασία παρουσίασης, γεγονός που διευκολύνει τον κάθε αναγνώστη να αντιληφθεί και να κατανοήσει τις ιδιαιτερότητες κάθε οικοδομήματος.

Έτσι αφού γνωρίσουμε τα γενικά

εμπλουτίζονται με σχέδια - κυρίως κατόψεις - που είναι εύκολα στην “ανάγνωσή” τους, αλλά κυρίως από εξαιρετικές φωτογραφίες που μας προτείνουν να δούμε το κάθε κτήριο με την ματιά του ειδικού, να παρατηρήσουμε λεπτομέρειες που ίσως δεν τις προσέξαμε ποτέ, να επανεκτιμήσουμε τους θησαυρούς της πόλης μας. Είναι βέβαιο ότι πολλοί από όσους ξεφυλλίσουν το λεύκωμα αυτό θα εντυπωσιαστούν από τις λεπτομέ-

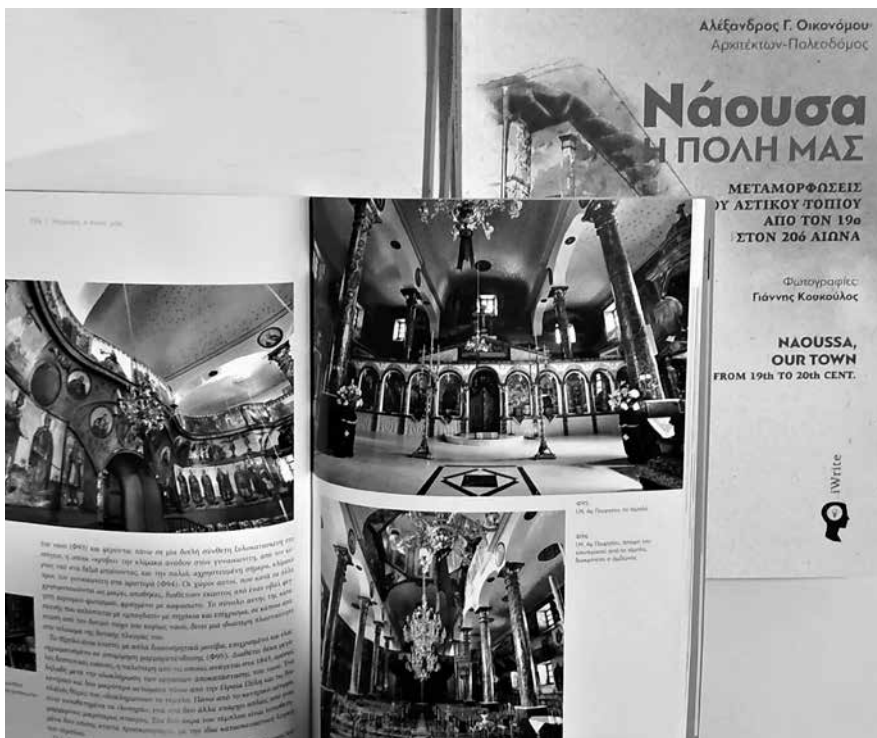
ριες των διακοσμήσεων και άλλων στοιχείων των κτηρίων που «κρύβονται» πολλές φορές σε φανερή θέα, και δεν τις δίνουμε ιδιαίτερη σημασία πριν μας τις επισημάνει κάποιο άλλο μάτι. Όπως συμβαίνει, για παράδειγμα, στις οροφές των εκκλησιών, που συνήθως αγνοούμε, ή στα τέμπλα, τα δάπεδα, τους άμβωνες και τα κιονόκρανα. Εδώ ο φωτογραφικός φακός και το «μάτι» του Γιάννη Κουκούλου έχει κάνει εξαιρετική δουλειά!

προσευχήθηκαν σε αυτά τα κτήρια. Κτήρια που κουβαλάνε μέσα τους μνήμες, χαρές, λύπες, ελπίδα, πόνο, αγάπη, απογοητεύσεις, έρωτες.

Για ένα βιβλίο συνήθως λέμε να μην λείπει από καμία βιβλιοθήκη. Για το βιβλίο «Νάουσα, η πόλη μας» θα σας πρότεινα να το πάρετε “υπό μάλης” και καθώς περιδιαβαίνετε την πόλη μας, δείτε την με την ματιά του Αλέξανδρου Οικονόμου, με την ευχή να ανακαλύψετε κι εσείς εκείνα τα τρία

σπουδές στην Πολεοδομία (Maitrise) και την Οικονομική και Κοινωνική Ιστορία (DEA). Ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την ανάδειξη της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και της βιομηχανικής κληρονομιάς της Νάουσας.

Φωτογραφίες: ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΥΚΟΥΛΟΣ, Μηχανολόγος Μηχανικός με Msc Μηχατρονικής και Msc Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, εραστής της φωτογραφίας με σπουδές στη σχολή φωτογραφίας “Στερέωση”.

Αποκαλύπτονται λεπτομέρειες που «κρύβονται» στις εκκλησίες της Νάουσας και της περιοχής

“...Ο άνθρωπος προσδιορίζει τον χώρο του και αντίστροφα, ο ίδιος προσδιορίζεται από την πόλη μέσα στην οποία ζει. Σήμερα είναι αναγκαία η εκ νέου «ανακάλυψη» του χώρου μέσα στον οποίο ζούμε, που θα βοηθήσει με τη σειρά της τη δημιουργία συλλογικής συνείδησης, ώστε να τον εκτιμήσουμε και να τον αγαπήσουμε ξανά...”, μας λέει ο συγγραφέας. Και η σκέψη μας ταξιδεύει σε όλους αυτούς τους ανθρώπους – συμπολίτες μας που έζησαν, δούλεψαν, μορφώθηκαν,

αστεράκια στην εκκλησία του Τιμίου Προδρόμου. “...Η επείγουσα αναζήτηση λοιπόν «ενός μέλλοντος για το παρελθόν μας» είναι εκ των ουκ άνευ και αποτελεί καθήκον τόσο του Δήμου και της Πολιτείας, όσο και προσωπικό του καθενός από μας!”. Σε ευχαριστούμε Αλέξανδρε.

Στοιχεία της έκδοσης

Συγγραφέας: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Αρχιτέκτων διπλ. ΕΜΠ με

Εκδότης: ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΝΑΟΥΣΑΣ “ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ”, εκδοτικός οίκος iWrite. Α' έκδοση Σεπτέμβριος 2020

Στις 200 περίπου σελίδες του βιβλίου υπάρχουν επεξηγηματικά αρχιτεκτονικά σχέδια και φωτογραφίες από το αρχείο του συγγραφέα και από άλλα αρχεία, ενώ το μεγαλύτερο μέρος των εξαιρετικών φωτογραφιών που κοσμούν την έκδοση ανήκουν στον Γιάννη Κουκούλο. Ο σχεδιασμός και το εικαστικό εξώφυλλο είναι έργο του γραφίστα Δημήτρη Πάζου, με εικόνες που παραπέμπουν σε ζωγραφική με σινική μελάνη και ακουαρέλλα.

Την μετάφραση στα αγγλικά των περιλήψεων στο τέλος κάθε κεφαλαίου επιμελήθηκαν η φιλόλογος Λένα Παλαντζίδου και ο αρχαιολόγος Αναστάσης Στοϊδης, ενώ ο φιλόλογος Πέτρος Στοϊδης είχε την φιλολογική επιμέλεια των κειμένων.

Το Λεύκωμα διατίθεται στο γραφείο της Πολιτιστικής Εταιρείας, τηλεφωνώντας στο 6974 099140 (Αλεξ. Οικονόμου), ή αποστέλλεται με αντικαταβολή. Επίσης μπορείτε να το προμηθευτείτε από τα βιβλιοπωλεία της Νάουσας, της Θεσσαλονίκης και της Αθήνας ή από τον εκδοτικό οίκο <https://iwrite.gr/bookstore/lefkoma-naousa-i-poli-mas/> στην τιμή των 20 ευρώ. **N**

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΝΑΟΥΣΑΙΩΝ

ΣΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 19ου ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ

Από τα μέσα του 19ου αιώνα και μετά οι δύο κύριοι προορισμοί των Ναουσαίων μεταναστών ήταν αρχικά η Αίγυπτος και στην συνέχεια η Βόρεια Αμερική. Οι λόγοι που οδήγησαν τους πρώτους μετανάστες στη ξενιτιά δεν διαφέρουν από αυτούς των μεταναστών του σήμερα. Καθόλη τη διάρκεια της ιστορίας της πόλης, υπάρχουν έντονες μετακινήσεις των κατοίκων προς διάφορες χώρες του εξωτερικού. Η φιλοδοξία όλων αυτών των ανθρώπων ήταν η εύρεση μιας καλύτερης ζωής για τους ίδιους και για τις οικογένειές τους. Μια επιθυμία που για να την πραγματοποιήσουν πέρασαν πολλές δυσκολίες.

Γράφει η Φανή Σμέρνου

Οι Ναουσαίοι που μετανάστευσαν στην Αίγυπτο δεν είχαν ως στόχο να καλύψουν τις βιοποριστικές τους ανάγκες. Συνήθως άφηναν την

πόλη τους για να αυξήσουν ή να δημιουργήσουν περιουσία που θα μπορούσαν να φέρουν πίσω στην περιοχή τους. Τα άτομα που έφυγαν

ήταν κυρίως αστοί: μικροκτηματίες, έμποροι, βιοτέχνες, τυροκόμοι. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε αυτήν την ομάδα μεταναστών δεν ανήκαν μεγαλοβιοτέχνες, τσιφλικάδες, αλλά και πιο σημαντικό ούτε χειρωνάκτες (Γκούτας). Η μετανάστευση των Ναουσαίων προς την Αίγυπτο είχε ξεκινήσει ήδη από τις αρχές του 19ου αιώνα, αλλά πιο έντονη δραστηριοποίηση στην περιοχή άρχισε μετά το 1850. Εκείνη την περίοδο, λόγω του αποικιοκρατικού συστήματος των Γάλλων και των Άγγλων, οι Έλληνες ευνοούνταν για την ανάπτυξη επενδυτικών σχεδίων και την ίδρυση επιχειρήσεων. Προορισμοί τους στην Αίγυπτο ήταν κυρίως η Αλεξάνδρεια, το Κάιρο, και το δέλτα του ποταμού Νείλου.

Την εποχή εκείνη η Αίγυπτος έσφυζε από ελληνισμό. Ήταν μια από τις πιο ζωντανές ελληνικές παροικίες, γεμάτη με ελληνικές κοινότητες, σχολεία, σωματεία, και εκκλησίες (Γκούτας). Η ευκαιρία για δημιουργία πλούτου οδήγησε τους Ναουσαίους στην χώρα του Νείλου. Ο πρώτος σταθμός των μεταναστών ήταν η Αλεξάνδρεια, όπου Ναουσαίοι είχαν ήδη εγκατασταθεί εκεί τη δεκαετία του 1860. Στους Ναουσαίους αυτούς ανήκαν ο Χριστόδουλος Ματθαίου, ο Δημήτρης Κόκκινος, ο Κωνσταντίνος Λαμπίκης, ο Πέτρος Κοσβογιάννης, ο Χριστόδουλος Κουλτσιάκης, και ο Ιωάννης Σαρήνος.

Την ίδια περίοδο, 1860 με 1870 κι άλλοι Ναουσαίοι επέλεξαν να εγκατασταθούν στο Κάιρο, μεταξύ των οποίων ήταν ο Τρύφων Μπαίτσης, ο Κωνσταντίνος Μούγγρης, ο δάσκαλος Σταύρος Χωνός δάσκαλος και διευθυντής της Αμπετείου Σχολής, και στη συνέχεια οι αδελφοί Λάππα (Γκούτας). Από την πληθώρα των ονομάτων καταλαβαίνουμε ότι η παρούσα της Νάουσας στην Αίγυπτο

ήταν εμφανής.

Την εποχή εκείνη οι ξενιτεμένοι Ναουσαίοι ασχολήθηκαν κυρίως με το εμπόριο. Από το 1863 Ναουσαίοι εμπορεύονταν αποικιακά προϊόντα στην Αλεξάνδρεια και στο Κάιρο. Ξεκινώντας από μπακάλικα, συνέχισαν σε παντοπωλεία και στη συνέχεια σε αποθήκες προϊόντων. Μερικοί έστησαν μαγαζιά όπου εμπορεύονταν κρασιά, τυριά και λουκάνικα από την πατρίδα (Σπάρτης), ενώ άλλοι δημιούργησαν συνεταιρισμούς που αφορούσαν την ποτοποιία. Με έδρα το Κάιρο, εισήγαγαν κρασιά, κατασκεύαζαν λικέρ και τα εμπορεύονταν στην Αίγυπτο.

Το Δέλτα του Νείλου με όλες τις βαμβακοκαλλιέργειες και τον πλού-

...η Αμερική για τους νέους έκρυβε το όραμα της επιτυχίας όπου μέσα σε όλες τις δυσκολίες της πόλης τους αυτοί είχαν την επιδίωξη να βρουν ένα καλύτερο μέλλον...

το του προσέλκυε πολλούς, μεταξύ των οποίων, και Ναουσαίους που το 1910 ασχολήθηκαν με το εμπόριο βαμβακιού. Δεν καταφέρνουν όλοι να πλουτίσουν, αλλά μεγάλο μέρος των μεταναστών συσσωρεύουν σημαντικά κεφάλαια, από τα οποία αρκετά φτάνουν και στη Νάουσα, με αποτέλεσμα να συμβάλλουν στην βιομηχανική ανάπτυξη και πρόοδο της πόλης. Η περίοδος ανάπτυξης δεν διήρκεσε πολύ. Από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά, οι επιχειρήσεις άρχισαν να φθίνουν και οι Ναουσαίοι ξεκίνησαν να επιστρέφουν στην πατρίδα. Έτσι, από το 1920, πολλοί αρχίζουν να κλείνουν τις επιχειρήσεις τους και

επιστρέφουν στην Νάουσα. Μέχρι το 1950 οι περισσότεροι έχουν κάνει το ταξίδι της επιστροφής, με ελάχιστους να βρίσκονται ακόμα εκεί. Μετά τον γυρισμό αρκετοί εγκαταστάθηκαν στην Αθήνα και την Θεσσαλονίκη, όπου και ασχολήθηκαν με εμπορικές επιχειρήσεις. Οι οικογένειες Γκούτα και Λάππα συμμετείχαν σε μετοχικά σχήματα που οδήγησαν στην ίδρυση βιομηχανιών στην Νάουσα στις αρχές του 20ου αιώνα. Για άλλους πάλι η Αίγυπτος αποτελούσε μια ενδιαμέση στάση για την μετανάστευση τους πέρα από τον Ατλαντικό.

Την περίοδο του 1890-1920 μια άλλου είδους μετανάστευση είχε ήδη ξεκινήσει από την πόλη. Αυτή τη φορά κατευθύνεται προς την Αμερική. Μετά την εκβιομηχάνιση των Ηνωμένων Πολιτειών τον 19ο αιώνα, ο προορισμός αυτός έμοιαζε στους Ναουσαίους με μια ευκαιρία να ξεφύγουν από την φτώχεια (Παπαδόπουλος).

Μετά το 1900, η Νάουσα επηρεάζεται από τρεις πολέμους που πλήττουν την οικονομία της: δύο Βαλκανικούς και έναν Παγκόσμιο. Στη βιομηχανία, το μεγαλύτερο μέρος των εξαγωγών των κλωστοϋφαντουργικών μονάδων προς την Ευρώπη σταματάει, ενώ ταυτόχρονα κλονίζεται και η γεωργία (Αποστόλου). Αυτή η οικονομική κρίση, οδήγησε σε πείνα, εξασθένηση και ανησυχία.

Η Αμερική για τους νέους έκρυβε το όραμα της επιτυχίας. Μέσα σε όλες τις δυσκολίες της πόλης τους αυτοί είχαν την επιδίωξη να βρουν ένα καλύτερο μέλλον. Σε αντίθεση με τους μετανάστες της Αιγύπτου, αυτήν την ομάδα μεταναστών απαρτίζουν κυρίως μέλη της λαϊκής τάξης, οι οποίοι θέλουν να καλύψουν τις βιοποριστικές τους ανάγκες. Έτσι λοιπόν παίρνουν την απόφαση να φύγουν

και μεγάλο μέρος του πληθυσμού ξε-
νιτεύεται. Είναι δύσκολο να βρεθούν
στοιχεία για την περίοδο πριν το 1912,
ειδικά όσον αφορά τον ακριβή αριθ-
μό των Ναουσαίων που έφυγαν για
την Αμερική. Είναι γνωστό όμως ότι
μεγάλο μέρος του πληθυσμού μετα-
νάστευσε ήδη από την περίοδο του
Μακεδονικού Αγώνα (1904-1908).

Το ταξίδι των “ονείρων” αποτελούσε
μια οργανωμένη απάτη. Πράκτορες
ατμοπλοϊκών εταιρειών, όπως ο πρώ-
τος πράκτορας της Νάουσας Αναστά-
σης Μπέρος (Σπάρτης), προπαγάνδι-
ζαν στην περιοχή για έναν παράδεισο
ονόματι Αμερική. Οι δραστηριότητες
των πρακτόρων δεν ήταν πάντα στα
πλαίσια του νόμου και της ηθικής,
αφού συχνά εμπλέκονταν προσωπικά
συμφέροντα (Αναστασίου).

Οι μετανάστες, που ήταν κυρίως νέοι,
δεν ταξίδευαν μόνοι αλλά σε ομάδες.
Τα έξοδα για το ταξίδι έφταναν τις
400 με 500 δραχμές, ποσό που για
να το πληρώσουν υποθήκευαν την
περιουσία τους. Μετά από περίπου
22 μέρες δυσβάσταχτου ταξιδιού, οι
μετανάστες έφταναν στο Έλις Άιλαντ,
όπου τους περίμεναν εξονυχιστικές
ιατρικές εξετάσεις (Αναστασίου). Εκεί
αποφαιζόταν το αν θα τους δινόταν
άδεια να μουν στη χώρα ή αν θα
επέστρεφαν πίσω στην Ελλάδα με
το ίδιο πλοίο και με άδειες τσέπες.

Σε αυτούς που μπόρεσαν να μουν
στην Αμερική ήταν και ο προπάπ-
πους μου Νικόλαος Σμέρνος. Στο
αρχείο του Έλις Άιλαντ ανακάλυψα
ότι έφτασε στη Νέα Υόρκη τον Μάιο
του 1916 με το πλοίο Duca di Genova
που αναχώρησε από τη Νάπολι της
Ιταλίας. Στο ίδιο πλοίο ταξίδευε ο
συγγενής του Γρηγόρης Σμέρνος,
και αναγράφεται ότι θα παρέμεναν
σε κάποιον ξάδερφο στη Νέα Υόρκη.
Στα έγγραφα αναφέρεται ότι και οι

The image shows a historical document titled "LIST OR MANIFEST OF ALIEN PASSENGERS FOR THE UNITED STATES". The document is for the ship "DUGA DI GENOVA" sailing from "Naples" on "May 23, 1916". The document is a detailed passenger list with columns for name, age, sex, occupation, and other details. It is handwritten and includes a large number "142" in the top left corner. The document is a historical record of alien passengers for the United States.

Έγγραφο του 1916 από λίστα υποψήφιων μεταναστών στο νησί Έλλης των ΗΠΑ, μεταξύ των οποίων οι Ναουσαίοι Νικόλαος και Γρηγόρης Σμέρνος

δύο είχαν βρεθεί στην Αμερική και
στο παρελθόν και πώς υπήρχαν και
άλλοι συγγενείς στην χώρα (αρχιεακή
βάση Ellis Island).

Η ζωή στην νέα ήπειρο βέβαια δεν
ήταν καθόλου εύκολη. Μετά από όλες
τις κακουχίες, έπρεπε να αντιμετωπί-
σουν κι άλλα προβλήματα. Έπρεπε να
βρουν μια προσωρινή δουλειά ώστε
να μπορέσουν να εγκατασταθούν,
περιμένοντας την μεγάλη ευκαιρία.
Βέβαια, για ελάχιστους πραγματοποιή-
θηκε αυτή η φιλοδοξία, αφού οι
περισσότεροι στις πόλεις ήταν μικρέ-
μποροι χωρίς σημαντικά κέρδη ή ερ-
γάτες σε λατομεία, ανθρακωρυχεία,
μεταλλεία και σιδηροδρόμους.

Οι συνθήκες εργασίες άγγιζαν τα
όρια της αθλιότητας, δούλευαν
μέρα και νύχτα, για περισσότερες
από 10 ώρες την ημέρα, χωρίς άδειες
ή οποιοδήποτε δικαίωμα. Με άλλα
λόγια, ήταν θύματα των εργοδοτών
που εκμεταλλεύονταν το γεγονός
ότι δεν γνώριζαν την γλώσσα και ότι
χρηιαζόταν απεγνωσμένα ένα εισό-
δημα (Spickard).

Παρόλες τις δυσκολίες όμως οι Να-
ουσαίοι έμειναν ενωμένοι. Δημιούρ-
γησαν συλλόγους όπου διατηρού-
σαν την εθνική τους ταυτότητα, τις
παραδόσεις και την καταγωγή τους.
Ένας από τους συλλόγους Ναουσαί-
ων μεταναστών ιδρύθηκε το 1909

Καταχώρηση του 1913 του ιταλικού πλοίου «Duca di Genova» με το οποίο οι μετανάστες, μεταξύ των οποίων και Ναουσαίοι, ταξίδευαν στην «Γη της Επαγγελίας»

στη Βοστώνη και ονομαζόταν “Σύνδεσμος Ναουσαίων Άγιος Δημήτριος”. Την ίδια χρονιά, στη Νέα Υόρκη, δημιουργήθηκε ο Αλληλοβοηθητικός Σύλλογος Ναουσαίων η “Ομόνοια”

με πρωτοβουλίες του Γεωργίου Π. Σιάτρη. Και οι δύο σύλλογοι παρέμειναν συνδεδεμένοι με την πόλη της Νάουσας, όπου και συχνά έστελναν βοήθεια. Οι Ναουσαίοι της Νέας

Υόρκης συνέβαλαν στην ανάπτυξη της πόλης, τόσο με την ανέγερση σχολείου στο προαύλιο του Αγίου Μηνά, όσο και με την κατασκευή καμπαριού στο ναό της Υπαπαντής. Και οι δύο σύλλογοι πραγματοποιούσαν εράνους, στέλνοντας τα χρήματα αυτά στην Νάουσα. Ο Σύνδεσμος Ναουσαίων της Βοστώνης συνέλεξε το ποσό των 109.5 αγγλικών λιρών το οποίο απέστειλαν για ανέγερση σχολείου (Βουδούρης). Μέχρι και σήμερα οι σύλλογοι αυτοί κρατούν επαφές με την πόλη, όμως όχι τόσο σημαντικές όσο ήταν στο παρελθόν.

Αυτά τα δύο κύματα μετανάστευσης αποτέλεσαν την αρχή για τις μετακινήσεις που ακολούθησαν. Μετά τον δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι δυσκολίες ώθησαν πολλούς είτε ξανά προς την Αμερική ή προς νέους προορισμούς όπως την Αυστραλία και τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης: την Γερμανία και το Βέλγιο. Οι μεταγενέστεροι μετανάστες, αν και μπόρεσαν να συντηρήσουν οικονομικά τις οικογένειές τους, δεν συνέβαλαν ισάξια με τους παλιότερους της Αιγύπτου και της Αμερικής στην κοινότητα της Νάουσας. Λόγω όμως όλων αυτών των μετακινήσεων, Ναουσαίοι σήμερα μπορούν να βρεθούν σε διάφορα μέρη του κόσμου. ■

ΠΗΓΕΣ

- Αναστασίου Ο., “Μετανάστες στις ΗΠΑ: Κυνηγώντας τ’ όνειρο”, https://anemourion.blogspot.com/2017/10/blog-post_758.html (ηλεκτρονική ανατύπωση άρθρου από το περιοδικό ΤΟΤΕ τχ.1 1983)
- Αποστόλου Στέργιος, Πτυχές από την Ιστορία των Παραταξιακών Αντιπαράθεσεων στη Νάουσα (1627-1918), Βέροια 2018.
- Βαλαμίδης Εμμανουήλ Στ., Νάουσα 1892-1906, Νάουσα 2010.
- Γκούτας Αχιλλέας Φιλ., Νάουσα 19ος-20ος αιώνας, Θεσσαλονίκη 1999.
- Παπαδόπουλος Γιάννης Γ.Σ., “Οι Μετανάστες από τη Μακεδονία στη Βόρεια Αμερική από “διατοπικά” σε “διεθνικά” υποκείμενα”, Αρχαιοτάξιο 11, 2009, 37-54.
- Σπάρτης Νικόλαος, “Η ξινητιά, ου καμός κι τα τραγούντια στη Νιάουστα”, Νιάουστα τχ.38, 1987, 11-13.
- Βουδούρης Αθανάσιος, “Πληροφορίες για συλλόγους μεταναστών στην Αμερική από τη Βέροια, τη Νάουσα και τη γύρω περιοχή (Από τις αρχές μέχρι και το τρίτο τέταρτο του 20ου αι.)”, Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας, τχ.13, 2011, 10-16.
- Spickard Paul, Almost All Aliens: Immigration, Race, and Colonialism in American History and Identity, Νέα Υόρκη 2007.
- Αρχειακό υλικό: Ellis Island Foundation Database, heritage.statueofliberty.org

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΚΩΝ. ΛΑΜΝΙΔΗΣ

ΕΜΠΟΡΟΣ ΥΦΑΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

*«...Αυτά τα λίγα και πτωχά αγαπητή μου και αξιοσέβαστη κυρία Ευγενία γράφω, για να ανταποκριθώ στην πρόσκλησή σου, σαν μια μικρή κουκκίδα στην εργασία που ετοιμάζεις για την πόλη μας, που πιστεύω να μείνει φωτεινό μνημείο στις κατοπινές γενεές.» Με εκτίμηση, Γρηγόρης Λαμνίδης.**

Η οικογένεια

Προτού περιγράψω τα χρόνια που υπήρξα έμπορος και τα συναφή με το εμπόριο υφασμάτων επί των ημερών μου, θα ήθελα να εκφράσω μερικές σκέψεις για το εμπόριο με το οποίο ασχολήθηκε η οικογένειά μου στο πέρασμα των αιώνων.

Η οικογένεια Λαμνίδη από όσο μπορώ να θυμάμαι, έδειξε μεγάλη δραστηριότητα σχετικά με το εμπόριο υφασμάτων και γενικότερα γύρω από διάφορες άλλες εμπορικές επιχειρήσεις που είχαν μεγάλη ανταπόκριση όχι μόνο στα στενά πλαίσια της Ναούσης, αλλά και ακόμη εκτός Ελλάδος.

Ο παππούς μου Γρηγόριος Λαμνίδης, ονομαζόμενος από τους συμπολίτες του και «Λάμιας», σύμφωνα με τα στοιχεία που υπάρχουν ακόμη και σήμερα, είχε στην ιδιοκτησία του, μαζί με άλλους συνεταίρους της οικογενείας, το εργοστάσιο που ήταν τελευταία η VETLANS και τώρα το Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου, για αρκετά χρόνια. Χαρακτηριστικό ντοκουμέντο προς τούτο είναι η έκφραση της τότε εποχής «Εργάζομαι στη φάμπρικα του Λάμια». Ο πατέρας μου ήταν πολύ επιτυχημένος επιχειρηματίας, είχε εμπορικές και οικονομικές συνεργασίες με πολλά εργοστάσια της Νάουσας και περισσότερο με το Λαναρά. Περί το 1936-37 σε έναν πλειστηριασμό της τότε Τράπεζας Λόγγου που είχε πτωχεύσει, πλειοδότησε και πήρε το διώροφο οίκημα περίπου 600 τ.μ. σε οικόπεδο δύο στρεμμάτων, γιατί δεν μπορούσε κανένας να τον συναγωνισθεί στην προσφορά που κατέθεσε, και από τότε αυτό ήταν η κατοικία της εξαμελούς οικογενείας του.

Στο πατρικό μας σπίτι στο τριώδι, στην οδό Χ' Γρηγοριάδη 36, οι διπλανές κατοικίες ανήκαν όλες στην οικογένεια των παππούδων μου Λαμνίδη, υπήρχαν κτιστές βρύσες στις εσωτερικές αυλές τους με χαραγμένη επάνω τους την επιγραφή «Βρύση του Λάμια». Σύμφωνα με τα παλιά λογιστικά βιβλία που βρίσκονται στα χέρια μου, ο παππούς μου Γρηγόρης έκανε μεγάλο εμπόριο εισαγωγών-εξαγωγών με την Αίγυπτο για αρκετά χρόνια, μέχρι το 1908 εμπορευόμενος κυρίως τα φημισμένα κρασιά της Νάουσας. Ήταν στην εποχή του ο μεγαλύτερος έμπορος εξαγωγέας προς

το Κάιρο της Αιγύπτου. Αυτό αναφέρουν και πολλά συγγενικά πρόσωπα που εργάζονταν στην Αίγυπτο, όπως ο θείος μου Τζωρτζίνος Μέσκος του Σταύρου (πρώτος ξάδελφος του πατέρα μου- οι μητέρες τους ήταν αδελφές), ο οποίος στα νιάτα του ήταν στο Κάιρο, και μου έλεγε για τα γνωστά κρασιά της Νάουσας που έφερνε εκεί ο παππούς μου. Επίσης και η γιαγιά της γυναίκας μου Ελισάβετ Χρηστίδου, το γένος Λαναρά, που πέθανε σε ηλικία 96 ετών, ήταν γείτονες με τον παππού μου και μου έλεγε για τα πολλά ταξίδια του στο Κάιρο.

Η γιαγιά μου η Ευθυμώ Λαμνίδου, εκτός από τις πολλές δραστηριότητες που είχε στα κοινά της Νάουσας, διετέλεσε και επί πολλά έτη πρόεδρος της Αγαθοεργού Αδελφότητας Κυριών Ναούσης, που υφίσταται ακόμα και σήμερα. Ο πατέρας μου ως δείγμα της πολλής αγάπης που είχε προς τη Νάουσα δώρισε στην εκκλησία του Αγίου Μηνά για την εκ νέου κατασκευή της, λόγω του

Ο Γρηγόρης και η Αντιγόνη Λαμνίδη σε νεαρή ηλικία

ότι είχε καεί από τους Γερμανούς, πλάκες και οικοδομικά υλικά που χρησιμοποιήθηκαν στα θεμέλιά της. Προς τα τελευταία χρόνια του παππού μου, προσκολλήθηκε στην οικογένεια Λαμνίδη το παρατσούκλι «Παπλιούγκας». Τούτο προήλθε από ένα ναυάγιο καραβιού που μετέφερε κρασί του παππού μου από Νάουσα προς Αίγυπτο. Έκτοτε το όνομα Παπλιούγκας επικράτησε στα χρόνια του πατέρα μου Κωνσταντίνη, και με αυτό έγινε πολύ γνωστός ως επιχειρηματίας έμπορος υφασμάτων μεγάλης ολκής, στα 50 τόσα χρόνια που εξάσκησε με πολύ επιτυχία το εμπόριο στην πόλη της Ναούσης.

Ο πατέρας μου, Κωνσταντίνης Λαμνίδης ή Παπλιούγκας, έγινε πολύ γνωστός στη Νάουσα από τις προίκες που προμήθευε στις οικογένειες της εποχής του και από τις πολύ καλές ποιότητες υφασμάτων που διέθετε, όπως μεταξωτά καλαματιανά, ατλάζια, ολομέταξα, ρούχα ολόμαλλα και ειδικά ό,τι χρειαζόταν για την ντόπια στολή, που μεσουρανούσε στα χρόνια του.

Η πορεία μου στο εμπόριο

Συνεχιστής της ιστορικής αυτής επιχείρησης υπήρξε και ο υποφαινόμενος υιός του, Γρηγόριος Λαμνίδης. Γεννήθηκα στη Νάουσα στις 3 Ιανουαρίου το έτος 1935. Ο πατέρας μου Κων/νος, βέρος γόνος και θρέμμα της πόλεως Ναούσης, (ντοκουμέντο, ότι η προγιαγιά μου Ευθυμώ ήταν μια από τις νεαρές μητέρες που πέσανε στην Αράπιτσα το 1822, για να μην αιχμαλωτιστούν από τους Τούρκους), παντρεύτηκε τη μητέρα μου Μαρία Λίτσκα εκ Καστοριάς, κόρη γουνέμπορου. Τελείωσα το 3ο Δημοτικό

* Επιστολή του Γρηγόρη Λαμνίδη προς την Ευγενία Ζάλιου στις 12-10-2002, όπου παρατίθενται ενδιαφέροντα στοιχεία για την επαγγελματική διαδρομή της οικογένειας Λαμνίδη.

Σχολείο «Γαλάκεια» και κατόπιν αποφοίτησα από το Λάμπειο Γυμνάσιο το έτος 1950-53, με γυμνασιάρχη τον αείμνηστο φιλόλογο Ηλία Μουνδρέα. Η επιθυμία μου ήταν να σπουδάσω οδοντίατρος, και προς τούτο ετοιμάστηκα να δώσω εξετάσεις. Ξαφνικά όμως, από κάποιο ατύχημα πέθανε ο πατέρας μου, και αναγκαστικά ανέλαβα την επιχείρηση του πατέρα μου, εμπόριο υφασμάτων, το έτος 1953, που στην εποχή εκείνη ήταν πολύ υποβαθμισμένο, λόγω των καταστροφών του Β' παγκόσμιου πολέμου και κατόπιν του εμφυλίου. Η αναγκαστική αυτή αλλαγή του επαγγέλματος μου δημιούργησε κόμπλεξ, γιατί μέσα μου βαθιά αισθανόμουν ταυτοχρόνως και το οικογενειακό σαράκι της επιχείρησης του εμπορίου, που όπως απέδειξαν τα πράγματα, έτσι έπρεπε να γίνει. Τον Μάιο του 1959 παντρεύτηκα τη γυναίκα μου Αντιγόνη Γιαγκούλα, το γένος Χρηστίδη κι απέκτησα δυο κόρες, τη Μαρία και την Πασχαλίνα.

Από τη στιγμή που ανέλαβα την επιχείρηση, δόθηκα αποκλειστικά και κυριολεκτικά σ' αυτήν, αφήνοντας κατά μέρος τη νοοτροπία των Ναουσαίων εμπόρων της εποχής μου να ασχολούνται ταυτοχρόνως με μαγαζί και με κτήματα, νοοτροπία που ήταν κατάντημα για το εμπόριο της Ναούσης, και η οποία δυστυχώς ακόμη και σήμερα άφησε τα σημάδια της.

Τα πρώτα χρόνια βοηθήθηκα πολύ κι από τη γυναίκα μου, που είχε καλλιτεχνικές ιδιότητες ως ζωγράφος και σχεδιάστρια. Προτού όμως να αναφέρω τα στενά όρια της επιχείρησης θα ήθελα να αναφέρω μερικές εμπειρίες που απέκτησα ασκώντας το επάγγελμα του εμπορίου υφασμάτων. Εργάστηκα συνεχώς επί 45 και πάνω χρόνια και μέσα σε αυτό το διάστημα

Το παλιό στενό όπου βρισκόταν η οικία Λαμνίδη (αριστερά) και στο βάθος η οικία του Δημάρχου Κόκκινου. Ζωγραφικό έργο της Αντιγόνης Λαμνίδη, συζύγου του Γρηγόρη

μα δεν υπέγραψα κανένα γραμμάτιο, ούτε επέλεξα τον τραπεζικό δανεισμό παρόλο που είχα συνεχώς σχετικές προτάσεις από τις τράπεζες. Μεγάλο ατού αυτό για τον έμπορο. Απέκτησα τέτοια σχέση με τους προμηθευτές μου, που δεν είχα μόνο εμπορικές συναλλαγές, αλλά δημιουργήθηκαν και σχέσεις οικογενειακές που κράτησαν πολλά χρόνια.

Εκείνο όμως που έδωσε μεγάλη αίγλη και συνετέλεσε στην άνοδο του επιπέδου του καταστήματος ήταν από τη μια μεριά η συμπεριφορά και προσέγγιση από μέρους μου προς την πελατεία κι από την άλλη πλευρά το καλλιτεχνικό ταλέντο της συζύγου μου Αντιγόνης που μάγευε την πελατεία, γιατί είχε γνώσεις από υψηλή ραπτική. Το σαλόνι του καταστήμα-

τός μας ήταν πολύ συχνά γεμάτο από τέτοια πελατεία προερχόμενη κυρίως από Βέροια και άλλες πόλεις της Βορείου Ελλάδος. Ενώ το σύνηθες μέχρι τότε ήταν να πηγαίνει η Ναουσαία στη Βέροια για να ψωνίσει ένα καλό ρούχο, άρχισε να καθιερώνεται το αντίθετο και να έρχονται οι γυναίκες της Βέροιας στο κατάστημά μου. Πόσες φορές δε γέμιζε το σαλόνι του καταστήματος από κυρίες που έρχονταν από τη Βέροια και άλλες πόλεις μαζί με το μόδιστρό τους.

Η νεαρή τότε Αντιγόνη, η σύζυγός μου, θα έδινε την τελική απάντηση για ένα καλό σχέδιο. Στο σημείο αυτό θα ήθελα να αναφέρω ότι η σύζυγός μου φιλοτέχνησε δεκάδες πίνακες ζωγραφικής και περί τα μέσα της δεκαετίας του 70 τοποθετήσαμε για

*Το τέρμα της οδού
Ρήγα Φεραίου,
πάνω από την
περιοχή της Που-
λιάνας. Ζωγραφικό
έργο της Αντιγόνης
Λαμνίδη, συζύγου
του Γρηγόρη.*

ντεκόρ έναν από τους πίνακές της στη βιτρίνα που απεικονίζει την Πουλιάνα, δημιουργήθηκε μεγάλο ενδιαφέρον με αποτέλεσμα να δεχτούμε προτάσεις για να τον αγοράσουν από την Αθήνα και να εκτεθεί εκεί.

Από τον πατέρα μου κληρονόμησα τη φήμη της ποιότητας των εμπορευμάτων, καθώς και ό,τι είχε να κάνει με την παραδοσιακή Ναουσαϊκή γυναικεία φορεσιά. Το κατάστημα διακρινόταν για την υψηλή ποιότητα των υφασμάτων και είχε πολύ καλή συνεργασία με οίκους εισαγωγής και με πολλά εγχώρια εργοστάσια, όπως π.χ. με το εργοστάσιο των Ναουσαίων αδερφών Πλιατσούκα στην Αθήνα που κατασκεύαζε ολόμαλλες κουβέρτες, που ήταν μοναδικές για την ποιότητά τους στην Ελλάδα.

Από τις αρχές της σταδιοδρομίας μου στο εμπόριο, ταυτοχρόνως μπήκα και στα συνδικαλιστικά του Εμπορικού Συλλόγου της πόλεως, υπηρετώντας τον για πολλά χρόνια από το πόστο του Γραμματέως. Ήταν μεγάλη η επιθυμία μου να προοδεύσει το εμπόριο της Ναούσης, που πλήττονταν πολύ από τη γείτονα πόλη Βέροια, ενώ θεωρούσα ότι έπρεπε να αλλάξουν πολλά πράγματα προς τα νέα δεδομένα της ζωής που άρχισαν να σχηματίζονται. Για παράδειγμα, το ωράριο εργασίας προς τα μέσα της δεκαετίας 60-70 ήταν ελεύθερο και ο καθένας άνοιγε και έκλεινε το κατάστημά του ό,τι ώρα ήθελε. Αργότερα, όταν προσπάθησα να καθιερωθεί το απογευματινό κλείσιμο της Τετάρτης, η παλαιά φρουρά των εμπόρων

επεχείρησε να με λιντσάρει μέσα στο κατάστημά μου, άσχετα όμως αν αργότερα άρεσε το σύστημα αυτό, διότι ήταν πιο ανθρώπινο. Και σιγά σιγά με αγώνες έγινε δυνατό να καθιερωθεί το σημερινό ωράριο, που είναι αγαπητό και πρόσφορο στον σύγχρονο εργαζόμενο έμπορο.

Στα μέσα της δεκαετίας 1970-80, ως γραμματέας του Εμπορικού Συλλόγου, συμβάλλω τα μέγιστα να οργανωθούν στην πόλη μας Σεμινάρια εργασίας και προσφοράς όλων των Εμπόρων της πόλεως, μέσω του ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. (ελληνικό κέντρο παραγωγικότητας), όπου κλιμάκιό του μας ήρθε από την Αθήνα, και στην αίθουσα του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Ναούσης, παρακολούθησαμε μαθήματα για 20-30 ημέρες γύρω από το εμπόριο της πόλεως.

Πράγματι, την εποχή εκείνη, (και με της μηχανές της πόλεως να βρίσκονται στο ζενίθ της αποδόσεώς των), ανέβηκε το βιοτικό επίπεδο της Ναούσης, κι από την εν συνεχεία έρευνα που έγινε από το ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ., απεδείχθη το κατά κεφαλήν εισόδημα του Ναουσαίου να είναι το υψηλότερο όλων των πόλεων της Ελλάδος. Ταυτοχρόνως με την προσφορά προς τα κοινά, μεγάλωνε κι η προσφορά του καταστήματος. Η πλούσια ποικιλία υφασμάτων που διέθετε, και που χρόνο με το χρόνο μεγάλωνε και οι εκλεκτές ποιότητες που λάνσασε ήταν τέτοιες που ξεπέρασαν τα στενά όρια της πόλεως κι άρχισε να συναγωνίζεται μεγάλα καταστήματα Βέροιας, Θεσ/νίκης, που οι Ναουσαίες συχνά τα επισκέπτονταν, για να προμηθευτούν κάτι καλό που έλλειπε από την αγορά της πόλεως. Σιγά σιγά όμως, για το κατάστημά μου το κλίμα άλλαξε. Άρχισε να έρχεται μεγάλη πελατεία, όλο και αυξανόμενη,

όχι μόνο από τα στενά πλαίσια της πόλης μας, αλλά και από την γύρω περιοχή της κεντρικής και δυτικής Μακεδονίας, ακόμη και περιστασιακά και από τη Θεσ/κη και Αθήνα.

Η συνεχής όμως αυξανόμενη ποικιλία υφασμάτων με υψηλές προδιαγραφές στο χώρο της μόδας, έγινε αιτία το 80% του τζίρου του καταστήματος να προέρχεται από ξένες πόλεις και κυρίως από Βέροια, όπου η παρουσία των Βεροϊέων κυριών στο κατάστημά μου ήταν καθημερινώς χαρακτηριστική.

Επίσης, χαρακτηριστικό γνώρισμα του καταστήματος μέσα στη μακρινή του πορεία, ήταν εκτός από τις εκλεκτές ποιότητες υφασμάτων που διέθετε, να διατηρεί με πολύ ευλάβεια και με πολύ ενδιαφέρον την τοπική ενδυμασία στην πρώτη γραμμή, με ποικιλία υφασμάτων και ποιοτήτων από την πιο φθηνή, μέχρι την πιο ακριβή. Ένα θα αναφέρω μόνο, το ΧΑΡΖΙ ή ΜΠΟΥΚΜΕΣ, που στόλιζε τόσο τη γυναικεία όσο και την ανδρική ενδυμασία, θα το εύρισκες μόνο στο κατάστημα υφασμάτων Λαμνίδη. Τα χρόνια όμως περνούν, αντικαταστάτης δεν υπάρχει, οι κόρες μου παντρεύτηκαν και σταδιοδρόμησαν η μια στην Αθήνα, η άλλη στη Θεσσαλονίκη, και το έτος 1997 ήρθε, και με υπηρεσία 45 ετών προσφοράς στην πόλη μας, υπέβαλα τα χαρτιά μου προς συνταξιοδότηση.

Κι έτσι το γενεαλογικό δένδρο της οικογένειας Λαμνίδη γύρω από το εμπόριο, αφού ξεπέρασε τα 100 χρόνια προσφοράς στη Νάουσα, κλείνει οριστικά στο τέλος του 1997.

Κοινωνική προσφορά

Ας πάμε όμως να αναφέρω και μερικά που μπόρεσα να προσφέρω στην αγαπημένη μου πατρίδα τη Νάουσα,

Ο Γρηγόρης και η Αντιγόνη Λαμνίδη σε πρόσφατη φωτογραφία

που μέχρι και σήμερα στα 85 μου χρόνια είναι πάντα στο μυαλό μου παρόλο που κατοικώ στην Αθήνα.

Μόλις μπήκα στο επαγγελματικό στίβο της Νάουσας το πρώτο που κοίταξα ήταν να προσφέρω βοήθεια στον εμπορικό σύλλογο της πόλης, όπως σας γράφω ανωτέρω.

Κατά δεύτερον προσέφερα τις υπηρεσίες μου επί 30 περίπου χρόνια στο Μοναστήρι του Προδρόμου, συντελώντας στη διαμόρφωσή του, όπως το συναντάμε σήμερα. Να αναφερθώ εν ολίγοις σε ορισμένα στιγμιότυπα από όσα θυμάμαι (γιατί το αρχείο των έργων του Μοναστηριού του Προδρόμου που βρίσκεται στα χέρια μου φυλάσσεται στη Νάουσα, ενώ εγώ κατοικώ επί του παρόντος στην Αθήνα).

Το πρώτο έργο που κάναμε ήταν να κατασκευασθεί κεραμοσκεπής στέγη ολόκληρου του Ναού, αφού προηγήθηκε έρανος για το μοναστήρι

του Προδρόμου, όπου ο Ναουσαίος προσέφερε με πολλή αγάπη τον οβολό του. Οι κατασκευαστές της στέγης ήταν ο κ. Ζιάνης και ο κ. Δήμπαλας Μιχάλης. Το δεύτερο έργο που έγινε ήταν η κατασκευή του τοίχου της ανατολικής πλευράς, που ήταν πεσμένος και είχε ύψος 12-14 μέτρα, με τα σχέδια που μας έκανε ο αρχιτέκτων μηχανικός κ. Στέλιος Χαμηλοθώρης, μέλος της κατοπινής επιτροπής.

Στη συνέχεια σχηματίστηκαν 2 επιτροπές, μία μικρή για το Ναό και μία μεγάλη για το χτίσιμο του Μοναστηριού. Μερικοί επίτροποι που θυμάμαι είναι οι Γρηγόριος Βαρβαρέσος, Πέτρος Δεινόπουλος, Στέλιος Χαμηλοθώρης, Στέργιος Σαράτσης, Στέργιος Μπαξεβάνος, Ιωσήφ Ιωσηφίδης, Γεώργιος Καψαλιάρης, ο υποφαινόμενος που γράφω και άλλοι.

Το χτίσιμο και το σχέδιο του κτιρίου των μοναχών που κατοικείται σήμερα έγινε από τη μεγάλη επιτροπή και

τελειοποιήθηκε από το σημερινό Μητροπολίτη κ.κ. Παντελεήμονα με τη δική μου συνέργεια.

Προς τούτοις να αναφέρω μερικά γεγονότα που έχουν σχέση με την ναουσαϊκή παράδοση γύρω από τα μοναστήρια και τη βαθιά κα αγνή πίστη που είχε η Ναουσαία και ο Ναουσαίος. Περί την δεκαετία του 60 τον πρώτο καφέ που ήπια στο Μοναστήρι του Προδρόμου ήταν από τα χέρια της Θειάς Βασιλικής και του άνδρα της Φιλίππου Καμπίτη. Το ζεύγος Καμπίτη, ήταν δοσμένο ψυχή και σώματι στον Πρόδρομο (Μοναστήρι). Η θεια Βασιλική μπορώ να πω ότι ήταν αγία. Κάθε εβδομάδα ανέβαινε με τα πόδια της, είτε έβρεχε, είτε χιόνιζε, είτε είχε μισό μέτρο χιόνι, για να ανάψει τα κανδήλια του Ναού του Αγίου Προδρόμου.

Τα τελευταία χρόνια της ζωής της περνούσε από το κατάστημά μου κάθε εβδομάδα, και ως ταμίας της Επιτροπής που ήμουν, μου έφερνε ότι οικονομίες είχε. Της έλεγα, θεια Βασιλική, να σου δώσω την απόδειξη. “Όχι, μου έλεγε, δεν τη θέλω, μου φθάνει να ξέρεις εσύ, εγώ και ο Πρόδρομος. Φυσικά εγώ έκοβα την απόδειξη.

Επίσης περί το 1967/8, από όσο θυμάμαι, αρχίσαμε στην πανήγυρη του Αγίου Προδρόμου στις 29 Αυγούστου να μοιράζουμε αλάδωτη φασολάδα και ο καθένας έπρεπε να είχε μαζί του (από το σπίτι του) πιάτο και κουτάλι. Τα φασόλια περίπου 50 έως 60 κιλά και όλα τα άλλα υλικά ήταν πάντοτε δωρεά της οικογένειας Διαμάντη. Το μαγείρεμα το έκανε δωρεάν ο μάγειρας Χρήστος Φραγκότσης.

Γύρω στο 1970 μπήκα στο Συμβούλιο του Ορειβατικού Συλλόγου και για 4-5 χρόνια προσέφερα τις υπηρεσίες μου ως υπεύθυνος όλων των κτιριακών εγκαταστάσεων στα 3-5

Πηγάδια, των λιφτ και των πιστών χιονοδρομίας. Επί των ημερών μου χαρτογραφήθηκε με αεροπλάνο η περιοχή της Ντορντόπολης για να γίνει χιονοδρομικό χωριό. Δεν ήρθαν όμως τα πράγματα βολικά στο Σύλλογο και παρέδωσα τα σχέδια στο νέο Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου, που μου τα ζήτησε.

Συνεργάστηκα επίσης πάρα πολύ καλά με τους αδερφούς Σπάρτση, Τάκη και Γιάννη (τέως νομάρχη Ημαθίας), οι οποίοι νοίκιαζαν το μεγάλο ξενώνα του καταφυγίου καθώς και το καφέ-εστιατόριο των 3-5 Πηγαδιών. Και αυτοί συνέβαλαν τα μέγιστα με πολλή αγάπη για την ανάπτυξη του χιονοδρομικού κέντρου. Θα ήθελα να κάνω μνεία και στον υπάλληλο κ. Βασίλειο Ζιούζια, ο οποίος ήταν υπεύθυνος των πιστών και του έδινε τα κουπόνια. Ακροθιγώς να γράψω και δυο-τρεις λέξεις για τον Μιχάλη Ξανθίδη, Πρόεδρο του Ορειβατικού Συλλόγου, αυτόν τον υπέροχο άνθρωπο, που ήταν τελείως δοσμένος για το καλό της πόλης της Νάουσας. Οι συμβουλές του πάντοτε υπερτερούσαν και εμείς ακολουθούσαμε σε συνεργασία μαζί του.

Μόλις οι κόρες μου μπήκαν στο δημοτικό σχολείο Γαλάκεια ο διευθυντής του Σχολείου, κ. Νίκος Πιττάκης, μου έκανε σχετική πρόταση και έγινα πρόεδρος του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων. Το ίδιο συνέβη και με τους καθηγητές του Λαππείου Γυμνασίου όταν πήγα να γράψω τη μεγάλη μου κόρη. Κατόπιν ψηφοφορίας εξελέγην πρόεδρος του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων του Λαππείου Γυμνασίου, στην οποία θέση παρέμεινα για 7 χρόνια και θα αναφερθώ εν συντομία σε δύο περιστατικά.

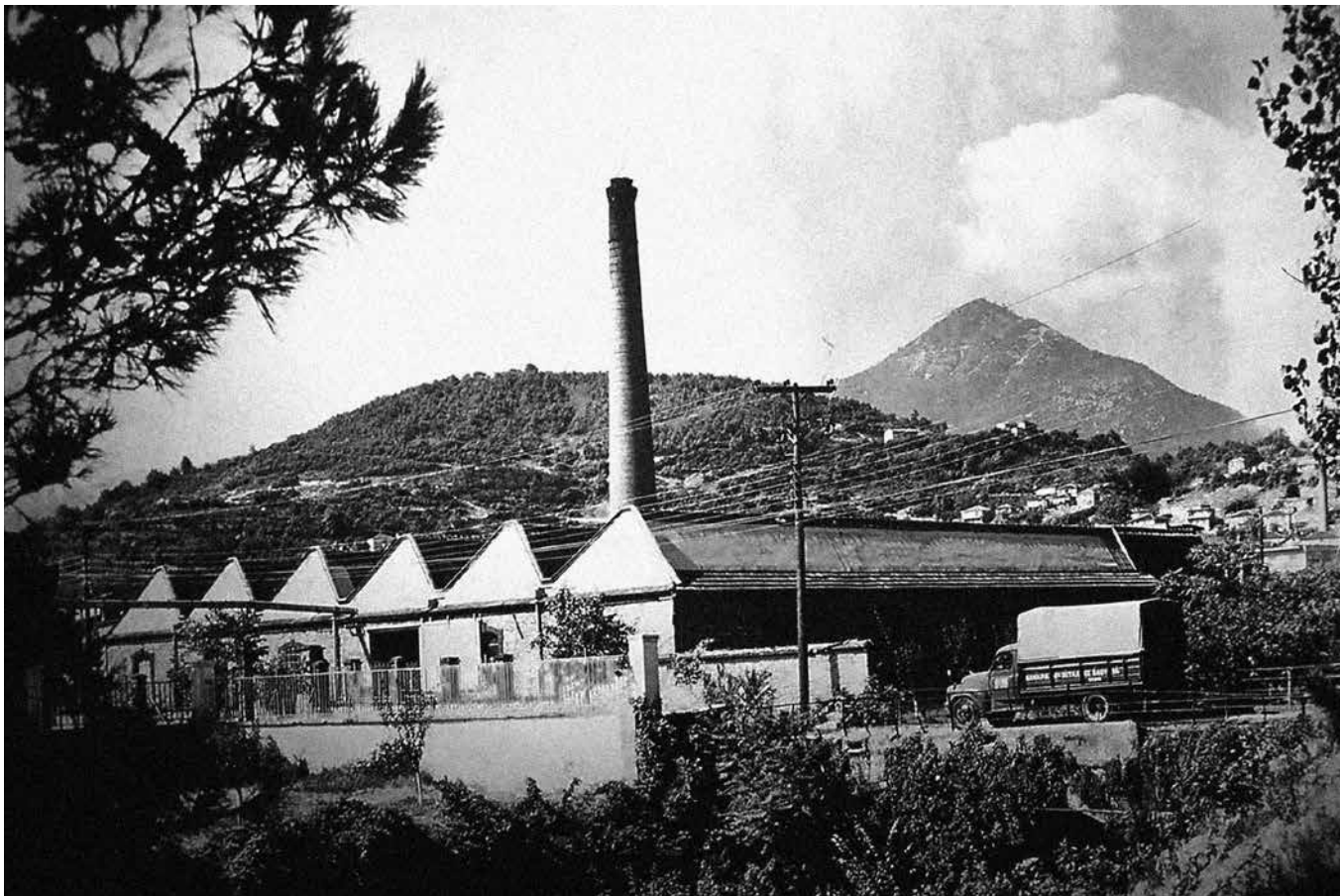
Πρώτον τοποθετήθηκε στο κτίριο του Γυμνασίου καλοριφέρ, που εκείνη

την εποχή, εν έτει 1972, ήταν πολύ δύσκολο να γίνει λόγω έλλειψης τεχνολογίας στη Νάουσα. Δεύτερον την ίδια εκείνη εποχή χορηγήθηκε κονδύλιο για το Λάππειο Γυμνάσιο για την κατασκευή δύο νέων πτερύγων. Όταν επρόκειτο να αρχίσει η κατασκευή της πρώτης πτέρυγας που βρίσκεται προς των εξώπορτα της εισόδου, μάθαμε ως Σύλλογος ότι το κονδύλιο ήταν 230 εκατομμύρια. Επειδή είχα γνώση των οικοδομικών πραγμάτων, καταθέσαμε αντιπροσφορά προς τη Νομαρχία να το κάνει ο Σύλλογος του Λαππείου με 70 εκατομμύρια, η οποία όμως απορρίφθηκε χωρίς να αφεθεί κανένα περιθώριο για περαιτέρω διαπραγματεύσεις.

Αντί επιλόγου

Και με λίγα τελευταία μου λόγια, για να κλείσω, από την λίγη πείρα που απέκτησα γύρω από την εξάσκηση του επαγγέλματος, μπορώ να πω, οποιοδήποτε επάγγελμα κι αν ασκεί κάποιος, για να καταξιωθεί στην κοινωνία, απαραίτητα στοιχεία στον άνθρωπο είναι, η αγάπη προς το επάγγελμά του, η απεριόριστη εργατικότητα, η ειλικρινής εξυπηρέτηση του συνανθρώπου του, η τιμιότητα προς πάσα κατεύθυνση και προπαντός τα ψυχικά και θεία στοιχεία, που του προίκισε ο Δημιουργός του, να προσπαθεί να μένουν ζωντανά μέσα του και να προσφέρονται αυτούσια και αγνά στο συνάνθρωπό του.

Τελικά σήμερα τόσο εγώ όσο και η σύζυγός μου, που μπήκαμε στα βαθιά νερά της τρίτης ηλικίας, αποφασίσαμε να δωρίσουμε το κτίσμα του καταστήματός μας, επιφανείας περί τα 300 τετραγωνικά, στο Γηροκομείο της Νάουσας ως αντίδωρο γι' αυτά που μας προσέφεραν εδώ και 50 χρόνια οι Ναουσαίες και οι Ναουσαίοι. ■

// ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΥΠΟ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ //

ΒΟΜΒΙΣΤΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ

ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

*Ιστορίες από την καθημερινότητα, της προπολεμικής Νάουσας,
που είδαν το φως της δημοσιότητας στον τύπο της εποχής.*

Έρευνα-Παρουσίαση:
Θεόδωρος Ζιώτας

Η Νάουσα ίσως να είναι η πρώτη πόλη της Ελλάδας που βίωσε βομβιστικές τρομοκρατικές ενέργειες. Μέσα σε διάστημα έξι μηνών, από τον Σεπτέμβριο του 1930 μέχρι τον Φεβρουάριο του 1931, έγιναν τρεις απόπειρες για να ανατινάξουν εργοστάσια της Νά-

ουσας, όπως ισχυρίζεται ο τύπος της εποχής. Και τις τρεις εκρήξεις ο τύπος τις εκμεταλλεύτηκε πολιτικά, αποδίδοντας τις ενέργειες αυτές στους κομμουνιστές. Τα γεγονότα, όπως αποδείχτηκε στην πορεία ήταν ασήμαντα αλλά έδωσαν την αφορμή να

τα εκμεταλλευτούν και να εξυπηρετήσουν πολιτικές σκοπιμότητες.

Η πρώτη απόπειρα έγινε την Δευτέρα 31 Αυγούστου του 1930 στις μία η ώρα, ξημερώματα. Ένας εκκωφαντικός θόρυβος από έκρηξη βόμβας, προκάλεσε στην πόλη πανικό. Ο θόρυβος προκλήθηκε από την έκρηξη οβίδας που τοποθετήθηκε στο φουγάρο του εργοστασίου «ΕΡΙΑ». Έντρομοι οι κάτοικοι της Νάουσας και οι παραθεριστές που έμεναν στα ξενοδοχεία βγήκαν στους δρόμους για να δουν τι συμβαίνει. Επί τόπου έφθασαν οι αρχές, όπου διαπίστωσαν περί τίνος πρόκειται. Είχαν τοποθετηθεί δύο οβίδες των 6,5 χιλ. του ορειβατικού πυροβολικού με σκοπό να ανατινάξουν το εργοστάσιο. Από τις δύο οβίδες εξερράγη μόνο η μία. Προκλήθηκαν υλικές ζημιές καθώς έγινε ένα ρήγμα στο φουγάρο και έσπασαν μερικά τζάμια του εργοστασίου. Μεταξύ των κατοίκων της πόλης κυκλοφορούσαν φήμες ότι πρόκειται τρομοκρατική ενέργεια των κομιτατζήδων.

Την άλλη μέρα, επειδή το συμβάν ήταν σοβαρό και πρωτάκουστο για εκείνη την εποχή, ήρθε στη Νάουσα ο διοικητής χωροφυλακής της Θεσσαλονίκης κ. Κώτσης για επιτόπια έρευνα. Από την ανακοίνωση της χωροφυλακής συμπεραίνεται οι οβίδες τοποθετήθηκαν με σκοπό να ανατινάξουν το εργοστάσιο «ΕΡΙΑ». Όντας πολύ επιφυλακτικοί απέφυγαν να ανακοινώσουν οτιδήποτε άλλο.

Οι εφημερίδες της επόμενης μέρας με μεγάλους τίτλους, παρουσίαζαν το γεγονός αυτό ως έργο των κομμουνιστών, δίνοντας του πολιτικές προεκτάσεις.

Τα «Μακεδονικά Νέα» με τίτλο «Η ΔΥΝΑΜΙΤΙΣΤΙΚΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΝΑΟΥΣΣΗΣ ΕΡΓΟΝ ΤΩΝ ΚΟΜ/ΣΤΩΝ. ΘΑ ΑΝΑΤΙΝΑΣΣΟΝ ΤΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ «ΕΡΙΑ», γράφουν: «Εκ της γενομένης αυτοψίας εις τον τόπον της εκρήξεως

Δημοσίευμα της εφημερίδας «Νέα Αλήθεια» του 1930 για την βομβιστική επίθεση στο «ΕΡΙΑ»

και εκ των ενεργηθεισών ανακρίσεων υπό του υποδιοικητού χωροφυλακής Ναούσης κ. Πολυζωγόπουλου προέκυψεν ότι όντως πρόκειται περί δυναμιτιστικής αποπείρας εις την οποίαν προέβησαν άγνωστοι κακοποιοί, ανατρεπτικά στοιχεία τα οποία απεσκόπουν να ανατινάξουν το κολοσι-αίον Εργοστάσιον «Ερια» και να δημιουργήσουν ούτω τρομακτικές εντυπώσεις και να εμφανίσουν την Μακεδονίαν ως έρμαιον του αναρχισμού. Ευθύς εκ των πρώτων ενδείξεων ότι επρόκειτο περί αναρχικής δυναμιτιστικής αποπείρας, αι υπόνοιαι εστράφησαν κατά των κομμουνιστών. Εις την Νάουσαν, άλλωστε ούτοι είναι αρκετοί εις αριθμόν και αποτελούν φράξιας, αι οποίαι πολύ συχνά δημιουργούν προστριβάς μεταξύ των εργατών και εργοστασι-αρχών, κυκλοφορούν προκηρύξεις προπαγανδιστικές υπέρ του κομμουνισμού και εν γένει ούκ ολίγας ενοχλήσεις παρέχουν κατά καιρούς εις την φιλήσυχην και συντηρητικήν κοινωνία της Ναούσης»¹.

Η εφημερίδα «Μακεδονία» με τίτλο «ΑΙ ΥΠΟΝΟΙΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΚΡΗΞΙΝ ΝΑΟΥΣΣΗΣ ΣΤΡΕΦΟΝΤΑΙ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΩΝ», γράφει: «Τα προκύψαντα χθές εξ αρχής στοιχεία και η ενεργηθείσα αυτοψία έστρεψαν τας υπόνοιας των Αρχών εναντίον των κομμουνιστών»²

Πράγματι έγιναν αθρόες συλλήψεις Ναουσαίων κομμουνιστών οι οποίοι μετά από ανακρίσεις αφέθηκαν ελεύθεροι εκτός από δύο τους οποίους συνέλαβαν γιατί προέκυψαν επιβαρυντικά στοιχεία. Οι συλληφθέντες κομμουνιστές ήταν οι Σαντιαμώνας και Δημητριάδης. Ο Σιανταμώνας προ καιρού είχε δικαστεί γιατί στο σπίτι του βρέθηκαν οβίδες παρόμοιες με αυτές που χρησιμοποίησαν οι δράστες στα «Ερια». Το δικαστήριο

1. «Μακεδονικά Νέα» 3/9/1930 αρ. φυλ. 2080 έτος Ζ
2. «Μακεδονία» 3/9/1930 αρ. φυλ. 6525 έτος 21ον

ΕΒΡΗΕΙΣ ΟΒΙΔΟΥΣ ΕΙΣ ΤΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ "ΕΡΙΑ" ΝΑΟΥΣΗΣ ΠΑΝΙΚΟΣ ΕΙΣ ΟΛΟΚΛΗΡΟΝ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ ΥΠΟΝΟΙΑΙ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΩΝ

Κατὰ τηλεγράφημα τῆς ὑποδι-
οικήσεως Χωροφυλακῆς Ναούσης
ληφθὲν χθὲς τὸ ἀπόγευμα εἰς τὴν
ἐνταῦθα Διοικητικὴν Χωροφυλακῆς
τὴν νύκτα τῆς Κυριακῆς πρὸς
τὴν Δευτέραν καὶ περὶ ὧραν ἑνῆς
μετὰ μεσονύκτιον ἡ πόλις ἀνε-
στάτωσεν ἀπὸ τρομερῶν ἐκρηξί-
ων λαβοῦσαν χώραν εἰς τὸ ἐργοστά-
σιον "Ερία".

Τὴν ἐκρηξίν, διενώδευσεν δαιμο-
νιώδης ἀγῶν τῆς

δίου ἐθναυθονδῶν δὲ ἀρκετοὶ ὑε-
λοπίνακες.

Ἐπὶ τόπου μετέβη χθὲς δι' αὐ-
τοκινήτου ὁ Διοικητὴς Χωροφυ-
λακῆς Θεσσαλονίκης κ. Κώτσης, ὁ-
πως προβῇ εἰς τὴν ἐνέργειαν ἀνα-
κοίνεων. Αἱ ἀρχαὶ ἐρωτηθεῖσαι
χθὲς σχετικῶς μετὰ τὴν ἐκρηξίν ἐδεί-
χθησαν ἄκρως ἐπιφυλακτικαὶ ἀ-
πορροῦσαι νὰ ἀνακοινώσουν τὸ
πρόσκειναι.

Ανταπόκριση στη
Νάουσα της εφημε-
ρίδας «Μακεδονία»
στις 2 Σεπτεμβρίου
1930 για την βομβι-
στική ενέργεια στο
εργοστάσιο «ΕΡΙΑ»

όμως αθώωσε τον Σιανταμώνα. Ο
δε Δημητριάδης είχε καταδικαστεί
σε εξάμηνη φυλάκιση γιατί μοίραζε
προκηρύξεις ανατρεπτικού περιεχο-
μένου. Από την έρευνα που έγινε στα
σπίτια τους δεν προέκυψε κανένα
επιβαρυντικό στοιχείο.

Από την αυτοψία που έκανε η χω-
ροφυλακή και από τις εξετάσεις που
έκαναν οι αξιωματικοί της εφορείας
Υλικού Πολέμου Βέροιας προέκυψε
ότι οι δράστες ήταν αδέξιοι. Αντί να
τοποθετήσουν τις οβίδες στα θεμέλια
του μηχανοστασίου όπου θα επέφερε
μεγάλη ζημιά στο εργοστάσιο, τις το-
ποθέτησαν στην καπνοδόχο με απο-
τέλεσμα προκληθεί μόνο μια ρωγμή
στο φουγάρο και να σπάσουν λίγα
τζάμια. Από τις οβίδες άδειασαν την
παλιά γόμωση και έβαλαν νέα εκρη-
κτική ύλη και αφού τοποθέτησαν το
φυτίλι το άναψαν. Αλλά όπως συμπέ-
ραναν οι Αξιωματικοί του στρατού
για να πετύχουν την ανατίναξη έπρε-

πε να τοποθετήσουν πολλές οβίδες.

Από τις ανακρίσεις η χωροφυλακή της
Βέροιας που ανέλαβε την έρευνα με
επικεφαλής τον διοικητή Λιώδη υπό
την εποπτεία του Κώτση, κατέληξε
στο συμπέρασμα ότι μάλλον οι δρά-
στες είναι κομμουνιστές, αλλά δεν
απέκλεισαν και το ενδεχόμενο να
πρόκειται για εκδίκηση εργαζομέ-
νων οι οποίοι είχαν απολυθεί από το
εργοστάσιο. Στο εργοστάσιο κατέφθα-
σε και ένας από τους ιδιοκτήτες ο κ.
Χονδροδήμος μαζί με τον διευθυντή
του εργοστασίου Μιχ. Πάζη, οι οποίοι
δεν έκαναν καμία ανακοίνωση.

Την άλλη μέρα οι τόνοι είχαν πέσει,
καμία εφημερίδα δεν μιλούσε για
κομμουνιστική δράση. Όταν οι ιδιο-
κτήτες και ο διευθυντής επέστρεψαν
στη Θεσσαλονίκη ο διευθυντής Μιχ.
Πάζης δήλωσε στις εφημερίδες ότι
η εταιρεία θεωρεί ότι αυτή η ενέρ-
γεια είναι άνευ σημασίας «...πρόκειται

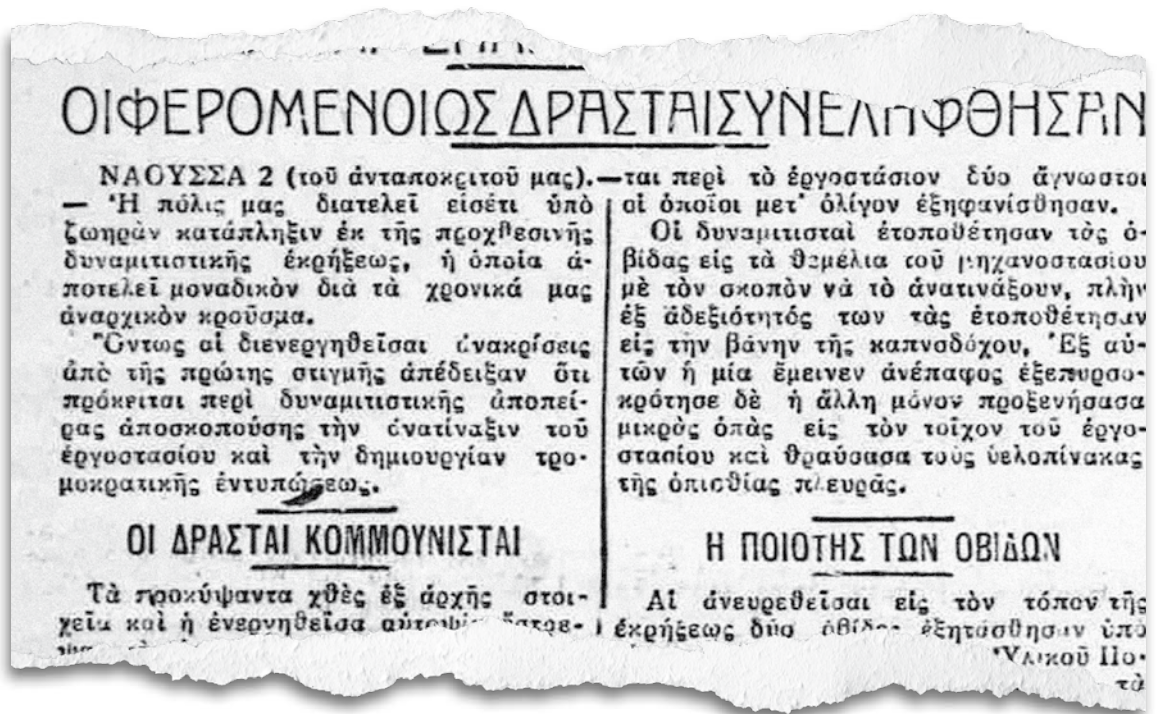
περί μιας ασημάντου εκρήξεως γενομένης
εντός του περιβάλλον των εγκαταστάσεων
της εταιρείας. Η οβίς ήτο εκ των υπό των
συμμάχων εγκαταλειφθεισών επί της οδού
Βερροίας – Ναούσσης πολλάι των οποίων
περισυνελλέγησαν και χρησιμοποιούνται
υπό αλιέων δια την αλιείαν εις την παρα-
κείμενην λίμνην, εντός της οποίας εξακο-
λουθούν να παραμένουν και πολλάί άλλαι.
Δεν αποκλείεται να εγκατελείφθη υπό
αλιέως δια να χρησιμοποιηθεί εν καιρώ...»³
Ο Πάζης απέφυγε να σχολιάσει τις
διάφορες εκδοχές που σχετίζονται
με το συμβάν.

Μετά από ένα μήνα, η χωροφυλακή
κατόρθωσε να εντοπίσει τον δράστη,
να τον παρακολουθήσει και να τον
συλλάβει. Όπως γράφει η εφημερί-
δα «Νέα Αλήθεια», «Ούτος ονομάζεται
Σταύρος Κατρανιάς, είναι βυρσοδέψης
και ιδιοκτήτης υδροτριβείου (μαντανίου)
μαλλίνων υφασμάτων. Ούτος υποκρίνεται
μέχρι τούδε τον προστάτην των εργοστασί-
ων, ως δε προκύπτει εκ των όσων κατέθεσε

3. «Μακεδονία» 4/9/1930 αρ. φυλ. 6526 έτος 21ον

4. «Νέα Αλήθεια» 16/10/1930 αρ. φυλ. (8685) 36 έτος 28ον

Δημοσίευμα
της εφημερίδας
«Μακεδονία» στις
3 Σεπτεμβρίου 1930
για την βομβιστική
ενέργεια και τη
σύλληψη των φερό-
μενων ως δραστών

εσκηνοθέτει τις δυναμιστικές αποδείξεις για να τρομοκρατεί τους εργοστασιάρχες και να αποσπά παρ' αυτών διάφορα χρηματικά ποσά»⁴

Μια ανεπιβεβαίωτη είδηση (βασισμένη σε φήμες) δημοσιεύθηκε τον Οκτώβριο του 1930 στην εφημερίδα «Μακεδονικά Νέα», ότι αργά την νύχτα έγινε μια νέα δυναμιτιστική απόπειρα στα εργοστάσια της Νάουσας από τους κομμουνιστές. Ήταν η δεύτερη απόπειρα μέσα σε λίγο καιρό. Επειδή όμως ήταν αργά η εφημερίδα δεν μπόρεσε να επιβεβαιώσει αυτή την πληροφορία, κάτι που δεν κατόρθωσε ούτε και αργότερα. Μάλλον θα επρόκειτο για φήμες γιατί καμιά άλλη εφημερίδα δεν ανέφερε για το συμβάν⁵.

Δύο εφημερίδες, τα «Μακεδονικά Νέα» και η «Μακεδονία» στις 26 Φεβρουαρίου του 1931 δημοσίευσαν άρθρο με τίτλο «Η κομμουνιστική τρομοκρατία» βασιζόμενες σε μια

πληροφορία την οποία έλαβαν τηλεφωνικά από τη Νάουσα. «Εκρηξες βόμβας εις την Νάουσαν πλησίον του εργοστασίου Λαναρά - Γκούτα». Γράφουν οι εφημερίδες: «Και νέα έκρηξες βόμβας - η τρίτη εις διάστημα ολίγων μηνών - ανεστάτωσε χθές την πόλιν μας. Η βόμβα εξερράγη περί την 10ην νυχτερινήν πλησίον του εργοστασίου Λαναρά - Γκούτα, χωρίς, ευτυχώς, να επιφέρη ζημίας ή ανθρώπινα θύματα. Αμέσως μετά την έκρηξιν έσπευσαν επί τόπου αι αστυνομικαί αρχαί, αι οποιαί κατόπιν ερευνών εύρον πλησίον των θεμελίων του ανωτέρω εργοστασίου τα συντρίμματα της βόμβας και άλλας τρεις τοιαύτας άθικτους όμως. Αι βόμβαι αύται όπως και η εκραγείσα είναι από τα υπολείμματα, τα οποία εγκαταλείφθησαν υπό των συμμαχικών στρατευμάτων εις το χωρίον Διαγορνίτσα. Αι αρχαί έχουν υπονοίας ότι τας βόμβας μετέφεραν και ετοποθέτησαν πλησίον του εργοστασίου κομμουνισταί προς σκοπόν μάλλον να τρομοκρατήσουν τους εργοστασιάρχας

και την κοινωνία, και όχι να ανατινάξουν το εργοστάσιον. Την άποψιν αυτήν υποστηρίζουν αι αρχαί εκ της θέσεως εις την οποίαν ευρέθησαν αι τρεις άθικτοι βόμβαι διότι, αν οι κομμουνισταί είχαν σκοπόν να ανατινάξουν το εργοστάσιον θα ετοποθέτουν αυτάς υπό τα θεμέλια. Η αστυνομία επελήφθη ανακρίσεων προς ανακάλυψιν των τρομοκρατών, οι οποίοι δια τρίτην ήδη φορά αναστατώνουν την πόλιν και θέτουν εν κινδύνω την ασφάλειαν των κατοίκων».

Πάντως είναι γεγονός ότι μετά το τέλος των πολέμων, ο στρατός δεν μερίμνησε για την συγκέντρωση του πολεμικού υλικού το οποίο ήταν διασκορπισμένο στην ύπαιθρο. Συχνά οι αγρότες έβρισκαν βόμβες στα χτήματα τους, γεγονός που ήταν η αιτία πολλών ατυχημάτων. Ένα τέτοιο ατύχημα από βόμβα τραυμάτισε θανάσιμα τον Γ. Φασούλα τον Ιανουάριο του 1931, όταν επεξεργάζονταν μία οβίδα που βρήκε στο χτήμα του⁶. ■

5. «Μακεδονικά Νέα» 9/10/1930 αρ. φυλ. 2114 έτος Ζ
6. «Μακεδονία» 26/1/1931 αρ. φυλ. 6661 έτος 22ον

ΤΟ ΚΡΑΣΙ ΚΑΙ ΤΟ ΑΜΠΕΛΙ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Σύμφωνα με τους παλαιοντολόγους το κρασί ευδοκιμούσε πριν από την εποχή των παγετώνων στη περιοχή του Καυκάσου, όπου μεταξύ Εύξεινου Πόντου, Κασπίας Θάλασσας και Μεσοποταμίας γεννήθηκε το είδος Άμπελος η Οινοφόρος η οποία καλλιεργείται μέχρι σήμερα. Πρώτοι γνωστοί αμπελοκαλλιεργητές θεωρούνται οι αρχαίοι Πέρσες, οι Σημιτικοί λαοί και οι Ασσύριοι. Η τέχνη της καλλιέργειας του αμπελιού πέρασε κατόπιν στους Αιγύπτιους, τους λαούς της Φοινίκης και στους κατοίκους του Ελλαδικού χώρου.

*Επιμέλεια:
Μαρία Ανθοπούλου-Κελεσίδου*

Οι μεγαλύτεροι οινοποιοί που υπήρξαν ήταν οι αρχαίοι Έλληνες, από την εποχή που άρχισαν το εμπόριο με τους αιγύπτιους και τους φοίνικες

και πήραν την τέχνη του κρασιού. Άλλες αναφορές φέρουν το κρασί να έρχεται από τη Θράκη (η λατρεία του Διονύσου θεωρείται θρακικής ή

μικρασιατικής προέλευσης).

Οι Έλληνες αγάπησαν το κρασί. Βασιλιάδες, πλούσιοι και απλός λαός το εκτιμούσαν ιδιαίτερα. Οι ποιητές το ύμνησαν. Δεν συνήθιζαν όμως να μεθύνουν, και δεν είχαν σε ιδιαίτερη εκτίμηση τους μέθυσους. Στα επίσημα συμπόσια, υπήρχε ο όπου επέβλεπε τόσο το νέρωμα του κρασιού, αλλά και την ποσότητα του κρασιού που έπιναν οι παρευρισκόμενοι. Έπιναν το κρασί αναμειγνύοντας το με νερό (ένα μέρος κρασιού, τρία μέρη νερού). Υπήρχαν ειδικά σκεύη για την ανάμειξη (κρατήρες και κύαθοι). Η χρήση και πόση ανέρωτου κρασιού («άκρατος οίνος») θεωρείτο βαρβαρική συνήθεια.

Ο τρόπος παραγωγής του κρασιού στην αρχαία Ελλάδα δεν διαφέρει πολύ από αυτές τις τεχνικές που χρησιμοποιούμε σήμερα, με υψηλές μάλιστα επιδόσεις. Κυκλοφορούσαν και ειδικά βιβλία για το θέμα, οι Έλληνες καλλιεργούσαν συνήθως το αμπέλι απλωμένο στη γη χωρίς υποστηρίγματα, και ακόμη και σήμερα σε κάποιες περιοχές της Ελλάδας χρησιμοποιούν τον ίδιο τρόπο. Γνώριζαν την τεχνική της παλαιώσης, θάβανε πιθάκια στο έδαφος και τα σφράγιζαν με γύψο και ρετσί. Οι πηλίνι αμφορείς οι οποίοι χρησιμοποιούντο για τη μεταφορά του κρασιού ήταν αλειμμένοι με πίσσα για πλήρη στεγανοποίηση, και συχνά με σφραγίδα ήμπογιά σημείωναν την περιοχή προέλευσης, το έτος παραγωγής, τον οίνοποιό, αλλά και τον εμφιαλωτή.

Το εμπόριο του κρασιού υπήρξε μια από τις κύριες δραστηριότητες των αρχαίων Ελλήνων. Υπήρχαν νόμοι για την προστασία της ποιότητας του κρασιού, αλλά και νόμοι ενάντια στον ανταγωνισμό. Τα πιο φημισμένα κρασιά ήταν αυτά του βορείου

Αιγαίου: Λήμνος, Θάσος, Λέσβος, Χίος, Ικαρία και Σάμος. Η μετακίνηση τους και η δημιουργία αποικιών στα παράλια της Μεσογείου έβαλε τις ρίζες της σύγχρονης αμπελουργίας και έκανε το κρασί γνωστό στην Ν. Ευρώπη. Χώρες (Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία) που έχουν παράδοση στη παραγωγή κρασιών χρωστανε πολλά στους Έλληνες εμπόρους.

Το κρασί και το αμπέλι στη Μακεδονία

Η Μακεδονία αποτελεί τη βορειότερη και μεγαλύτερη γεωγραφική ενότητα της Ελλάδας. Στην περιοχή αυτή η αμπελοκαλλιέργεια και η παραγωγή και κατανάλωση οίνου έχει μεγάλη ιστορία, ενώ σήμερα αποτελεί μια από τις πιο δυναμικές καλλιέργειες.

...στην αρχαιότητα, ο πρώτος που ανακάλυψε την τέχνη της οινοποιίας ήταν ο Μάρων, ο γιος του Ευάνθη, που τον τιμούσαν στη Μαρώνεια της Θράκης...

Η δυτική Μακεδονία είναι κατ'εξοχήν ορεινή περιοχή, ενώ στην κεντρική Μακεδονία εκτείνεται η μεγαλύτερη πεδιάδα της Ελλάδας. Η ανατολική Μακεδονία είναι κατά βάση πεδινή. Τις πεδιάδες και τους ορεινούς όγκους διασχίζουν μερικοί από τους μεγαλύτερους ποταμούς της χώρας. Οι λίμνες είναι αρκετές. Το κλίμα παρουσιάζει διαφορές σε σχέση με την υπόλοιπη Ελλάδα. Το εύρος των θερμοκρασιών είναι πολύ μεγαλύτερο από τη μέση διακύμανση του ελλαδικού χώρου. Στις παραθαλάσσιες περιοχές και ιδίως

στη Χαλκιδική, το κλίμα είναι σαφώς πιο ήπιο με μεσογειακά χαρακτηριστικά. Σε αυτές τις περιοχές, καθώς και σε περιοχές που προστατεύονται από τους βόρειους ανέμους και με μεγάλη ηλιοφάνεια όλο το χρόνο είναι συγκεντρωμένες οι αμπελοκαλλιέργειες και εγκατεστημένα τα περισσότερα οινοποιεία.

Ιστορικά στοιχεία για την αμπελοκαλλιέργεια στη Μακεδονία

Η καλλιέργεια της αμπέλου στην αρχαία Ελλάδα ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένη, όχι μόνον στην Αθήνα και την Πελοπόννησο, αλλά και στα νησιά, στη Μακεδονία και τη Θράκη. Ειδικότερα στην περιοχή της Μακεδονίας το κρασί έχει μεγάλη ιστορία. Σύμφωνα με τον Κλέαρχο τον Σολέα, ο πρώτος που ανακάλυψε την τέχνη της οινοποιίας ήταν ο Μάρων, ο γιος του Ευάνθη, που τον τιμούσαν στη Μαρώνεια της Θράκης.

Όμως τα πρώτα δείγματα αμπελοκαλλιέργειας βρέθηκαν στην ανατολική Μακεδονία. Κοντά στις Κρηνίδες της Καβάλας σε πρόσφατη ανασκαφή βρέθηκαν σπόροι σταφυλιού, που ανάγονται στα τέλη της προϊστορικής περιόδου. Σπόροι σταφυλιών έχουν βρεθεί ακόμη στις ανασκαφές στην Τούμπα του Φωτολίβους της Δράμας, που χρονολογούνται στη Νεολιθική εποχή (περίπου το 4.000 π.Χ.). Επίσης σπόροι σταφυλιών που μοιάζουν σε γενικές γραμμές με τις οινοποιήσιμες ποικιλίες, έχουν βρεθεί και στην ίδια περιοχή κοντά στο χωριό Σιταγρόι σε μια περιοχή που υδρευόταν με τεχνητό τρόπο. Οι σπόροι αυτοί χρονολογούνται από το 3000 π.Χ. Ως πρώτη αμπελουργική περιοχή στην Ελλάδα θεωρούνται οι Φίλιπποι στην ανατολική Μακεδονία ήδη από την περίοδο 2800-2200 π.Χ.

Για τους επόμενους αιώνες μέχρι την ύστερη μυκηναϊκή περίοδο οι γνώσεις μας για το κρασί στη Μακεδονία είναι περιορισμένες. Η σημαντικότερη πληροφορία μας έρχεται από τον Όμηρο. Αναφέρει στην Οδύσσεια ότι ο Μάρων είχε προσφέρει δέκα αμφορείς κρασί στον Οδυσσέα, με το οποίο μάλιστα ο τελευταίος μέθυσε τον Κύκλωπα. Στον ίδιο οίνο, της πόλης του Ίσμαρου, έδειχναν προτίμηση και οι Αχαιοί κατά την Τρωική εκστρατεία. Για την αρχαϊκή και την κλασική περίοδο έχουμε πολλές πληροφορίες για την καλλιέργεια της αμπέλου και την οινοποιία στη Μακεδονία κυρίως από κείμενα της περιόδου, από παραστάσεις σε νομίσματα κυρίως του 6ου αι. π.Χ. και σε μικρότερο βαθμό από παραστάσεις σε αγγεία της κλασικής περιόδου.

Σύμφωνα με τις πληροφορίες, υπήρχαν αμπελώνες στη Χαλκιδική (στη Μένδη, Σκιώνη, Άκανθο και στη χερσόνησο του Αγίου Όρους), στη Θάσο, στην Πέλλα και στα Στάγειρα, όπου και ο ίδιος ο Αριστοτέλης διατηρούσε αμπελώνα. Επίσης, σε επιγραφή του 5ου αι. π.Χ. που βρίσκεται στη Θάσο σώζεται κείμενο που καθορίζει όλα τα θέματα σχετικά με τον τρύγο, την οινοποιία, αλλά και την πώληση του οίνου, ο οποίος πωλούνταν μόνο μέσα σε αμφορείς σφραγισμένους από τους ελεγκτές της αγοράς. Ο ίδιος νόμος, προκειμένου να προστατεύσει τη γνησιότητα του τοπικού οίνου, όριζε ότι απαγορευόταν σε κάθε πλοίο που μετέφερε κρασί να προσεγγίσει το λιμάνι της Θάσου, επί ποινή δημεύσεως του πλοίου.

Ο οίνος από τις περιοχές της Μακεδονίας και κυρίως της Θάσου έφθανε σε όλο τον τότε γνωστό κόσμο, μέσα σε αμφορείς οι οποίοι μεταφέρονταν με φορτηγά καράβια. Όμως με την

Αττικό ερυθρόμορφο αγγείο που χρησιμοποιούνταν για την ανάμειξη νερού με κρασί στην αρχαιότητα

επικράτηση των Ρωμαίων στη Μεσόγειο το κέντρο βάρους του εμπορίου οίνου μετατοπίστηκε από το βόρειο στο νότιο Αιγαίο και εκτός Ελλάδος. Παρ' όλα αυτά η παραγωγή οίνου στη Μακεδονία συνεχιζόταν αδιάλειπτα. Η παρακμή και η κατάρρευση της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας σήμαινε την εγκατάλειψη της αμπελοκαλλιέργειας και την δραματική μείωση κατανάλωσης οίνου στη δυτική και κεντρική Ευρώπη. Το Βυζάντιο παραμένοντας ο θεματοφύλακας της ελληνικής και ρωμαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς στα χρόνια του Μεσαίωνα, διέσωσε την τέχνη της αμπελουργίας. Μάλιστα στα χρόνια του Βυζαντίου παρήχθησαν μερικά από τα καλύτερα κρασιά της εποχής. Η καλλιέργεια στις οινοπαραγωγικές περιοχές του Αγίου Όρους, της Πέλλας, της Θάσου, της Καβάλας και της Δράμας συνεχίστηκε ανελλιπώς. Αν και πολλές φορές οι αμπελοκαλλιέργειες καταστράφηκαν από τις κακές

καιρικές συνθήκες, από αρρώστιες και από τις πολεμικές συγκρούσεις, ωστόσο γνωρίζουμε ότι τον 5ο αι. μ.Χ. είχαν αυξηθεί οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις, ενώ τα κρασιά χαρακτηρίζονταν πλέον από την περιοχή όπου παράγονταν. Ιδιαίτερα φημισμένη για το κρασί που παρήγαγε ήταν η περιοχή του Παγγαίου, την οποία επισκέφθηκαν και οι αυτοκράτορες Νικηφόρος Φωκάς και Ανδρόνικος Καντακουζηνός προκειμένου να γευτούν το κρασί της.

Εξίσου σημαντική, αν όχι σημαντικότερη περιοχή για την οινοπαραγωγή στην περίοδο του Βυζαντίου ήταν η Χαλκιδική. Λόγω των πολλών μονών στο Άγιο Όρος - πολλών περισσότερων από ότι σήμερα - και της θέσης του κρασιού ως βασικού στοιχείου διατροφής των μοναχών, όλη σχεδόν η Χαλκιδική, τόσο στο νότο, όσο και στα βορειοδυτικά, μέχρι τη σημερινή Καλαμαριά, ήταν γεμάτη από αμπέλια που χρησιμοποιούνταν για οινοπαραγωγή. Η συστηματική καλλιέργεια των

Αφθονία κρασιού υπήρχε στο Άγιο Όρος τον 10ο αιώνα από τη συστηματική καλλιέργεια των αμπελιών

αμπελιών είχε ως αποτέλεσμα τον 10ο αι. να υπάρχει αφθονία κρασιού στο Άγιο Όρος, να αρχίσει η εμπορία του πρώτα στη Θεσσαλονίκη και αργότερα η μεταφορά του με πλοία σε άλλες περιοχές της Μακεδονίας, στην Κωνσταντινούπολη και σε άλλες χώρες. Το κρασί αποθηκευόταν σε ειδικές αποθήκες μέσα στις μονές, τα βαγενναριά, και σε αντίστοιχες αποθήκες στα μετόχια των μονών σε όλη τη Χαλκιδική.

Το κρασί έγινε εκ νέου γνωστό στην Ευρώπη μέσω των Βενετών και των Γενουατών μετά την κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους. Οι Σταυροφόροι και οι δυτικοί φεουδάρχες κατά την επάνοδό τους στη Δύση ύστερα από βραχεία ή μακροχρόνια παραμονή τους στο Βυζάντιο μετέφεραν ποικιλίες αμπέλου, τις οποίες μεταφύτευαν κυρίως κοντά στα παράλια της Μεσογείου. Στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας οι καλλιεργούμενες με αμπέλια εκτά-

σεις μειώθηκαν σημαντικά. Κύρια αιτία ήταν η εχθρική στάση των Μουσουλμάνων προς το κρασί, στάση που απορρέει από την απαγόρευση κατανάλωσης οινοπνευματωδών ποτών που επιβάλλει το Κοράνι στους Μουσουλμάνους. Όμως η αμπελοκαλλιέργεια και η οινοποιία δεν έσβησε. Οι κύριες οινοποιητικές ζώνες ήταν πλέον αυτή της Σιάτιστας, των Σερβίων, του Αμυνταίου, της Νάουσας, της Γουμένισσας, του Κίτρου κοντά στην Κατερίνη, των Γιαννιτσών, τα μετόχια των μονών του Αγίου Όρους στη Χαλκιδική και η περιοχή της Θεσσαλονίκης. Ο Τούρκος περιηγητής Εβλιά Τσελεμπή που περιηγήθηκε το 17ο αι. τη Μακεδονία σημείωνε ότι γύρω από τη Θεσσαλονίκη υπήρχαν 46.000 στρέμματα αμπέλια και σε ότι σε κάθε αμπελώνα υπήρχε και εντευκτήριο διασκέδασης.

Στη Χαλκιδική η αμπελοκαλλιέργεια συνεχίστηκε χωρίς διακοπή, ακόμη και μετά την κατάκτησή της από τους Οθωμανούς. Τόσο μέσα στο

Άγιο Όρος, όσο και στα μετόχια, οι μοναχοί φύτευαν κλήματα της ποικιλίας λημνιό και σε μικρότερο βαθμό ποικιλίες φερμένες από τη Γεωργία. Καλύτερο κρασί θεωρούνταν το λημνιό που παρήγαγε η Μονή Διονυσίου από τον αμπελώνα Μονοξυλίτη.

Στη Σιάτιστα η αμπελοκαλλιέργεια άκμασε από τα μέσα του 15ου αι. και παρέμεινε ζωντανή μέχρι τα μέσα του 20ου αι., οπότε και περιορίστηκε δραματικά λόγω της φυλλοξήρας και της μετανάστευσης. Τα κρασιά που παράγονταν και παράγονται ακόμη και σήμερα ανήκουν στις ποικιλίες ξινόμαυρο (κυρίως), σταυρωτό, βαλάντοβο και μοσχόμαυρο. Άλλες οινοπαραγωγικές περιοχές στη Μακεδονία με φημισμένα κρασιά ήταν αυτή της Νάουσας και της Γουμένισσας, όπου κυριαρχούσε το ξινόμαυρο και του Αμυνταίου. Από τον 17ο αι. άρχισε να παράγεται κρασί και σε νοτιότερες περιοχές, όπως στη Ραψάνη και στα Αμπελάκια.

Ο Γάλλος περιηγητής Cousinery που επισκέφθηκε τη Μακεδονία στις αρχές του 19ου αι. θεωρούσε το κρασί της Νάουσας ως το «καλύτερο στην Οθωμανική αυτοκρατορία μετά το κρασί της Τενέδου». Η Mary Walker που επισκέφθηκε τη δυτική Μακεδονία το 1860 επαινούσε τα κρασιά της Κοζάνης, της Νάουσας και της Καστοριάς για την ποιότητά τους.

Η αμπελοκαλλιέργεια στη Μακεδονία δέχθηκε ένα σοβαρότατο χτύπημα στα τέλη του 19ου αι. και στις αρχές του 20ου. Φυλλοξήρα προσέβαλε το 1898 για πρώτη φορά τους αμπελώνες στην Πυλαία έξω από τη Θεσσαλονίκη και μέσα στις επόμενες δεκαετίες επεκτάθηκε και στους αμπελώνες της υπόλοιπης Μακεδονίας και της Θράκης. Η επέκτασή της ήταν ταχεία και καταστροφική,

ιδιαίτερα στη Μακεδονία. Ολόκληροι αμπελώνες, όπως εκείνος της Σιάτιστας και της Μονής Μεγίστης Λαύρας καταστράφηκαν ολοκληρωτικά. Ακόμη και η εγκατάσταση των προσφύγων από την Ανατολική Ρωμυλία, την ανατολική Θράκη και τον Πόντο, οι οποίοι μετέφεραν νέες ποικιλίες κλημάτων, και είχαν άλλες γνώσεις και εμπειρίες, δεν κατόρθωσε να ανακόψει την πτωτική πορεία της αμπελοκαλλιέργειας και της οινοπαραγωγής στη Μακεδονία, πορεία που συνεχίστηκε μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1980. Το 1938 η Μακεδονία παρήγαγε μόνο το 7,9% του οίνου της Ελλάδος.

Έγιναν βέβαια προσπάθειες να αντιμετωπιστεί με διασταύρωση με ποικιλίες αμπελιών από τη Γαλλία και τη Βουλγαρία και ευρωπαϊκές χώρες, με αμφιλεγόμενα όμως αποτελέσματα. Οι αμπελώνες σώθηκαν, αλλά οι καλλιεργούμενες εκτάσεις μειώθηκαν σημαντικά και η ποιότητα των παραγομένων κρασιών έπεσε δραματικά.

Έθιμα που συνδέονται με την αμπελοκαλλιέργεια

Η καλλιέργεια της αμπέλου, η δημιουργία του κρασιού από το σταφύλι και οι επιπτώσεις από την οινοποίηση στον ανθρώπινο οργανισμό πάντα προκαλούσαν δέος στον άνθρωπο και γι αυτό συνδέθηκαν με το Θείο. Στην αρχαιότητα ο θεός που συνδεόταν με το κρασί ήταν ο Διόνυσος, ένας θεός αγροτικός, που λατρεύτηκε ιδιαίτερα στη Μακεδονία και στη Θράκη, όπου το Δωδεκάθεο δεν ήταν τόσο διαδεδομένο, όσο στη νότιο Ελλάδα. Σύμφωνα με έναν μύθο, ο Διόνυσος γεννήθηκε στο Παγγαίο και έζησε εκεί λατρευόμενος από τους Ηδωνούς, μια θρακική φυλή. Άλλος μύθος θέλει τη Σεμέλη να ζει

Το κρασί της Νάουσας θεωρούνται από τα «καλύτερα στην Οθωμανική αυτοκρατορία» τον 19ο αιώνα

στις πλαγίες του Βερμίου, όπου γέννησε το Σειληνό, ο οποίος αργότερα συνελήφθη από τον Μίδα.

Σε κάποιες περιοχές της Μακεδονίας, όπως και της Θράκης τα πρώιμα χρόνια ο Διόνυσος παριστανόταν ζωόμορφος, κατάλοιπο τοτεμικής νοοτροπίας. Λατρευόταν ιδιαίτερα στο Παγγαίο και στον Κισσό μαζί με τις μαινάδες, οι οποίες αναφέρονται ως «Κλώδονες» και «Μιμαλλόνες». Ο Μαιναδισμός επέζησε τους επόμενους αιώνες στη Μακεδονία μέχρι την πτώση του αρχαίου κόσμου και από τις λατρευτικές τελετές μεταφέρθηκε και στο θέατρο. Ο «μαιναδικός» θίασος, πολύ δημοφιλής στη Μακεδονία, αποτελούνταν από γυναίκες, ενώ ο κορυφαίος του χορού ήταν άντρας, που φορούσε «κοθόρνους», «κροκωτόν» και «μήτραν», πρότυπο δηλαδή του γυναικοντυμένου Διονύσου, αντίθετα με άλλες περιοχές της Ελλάδος, όπου επικρατούσε η εικόνα του φαλλικού Διόνυσου. Στις παραστάσεις και στις εορτές καταναλώνονταν μεγάλες

ποσότητες κρασιού.

Το ίδιο συνέβαινε και στα βακχικά όργια, που ήταν επίσης πολύ δημοφιλή στη Μακεδονία. Η λατρεία του Διονύσου παρέμεινε ζωντανή και στην ελληνιστική εποχή ιδιαίτερα στην Πέλλα, στη Ρωμαϊοκρατία και τους πρώτους Βυζαντινούς χρόνους, ιδιαίτερα στην Αμφίπολη.

Στο Λαγκαδά, λίγα χιλιόμετρα έξω από τη Θεσσαλονίκη, ακόμη και σήμερα οι πρόσφυγες από τις παράκτιες περιοχές της ανατολικής Θράκης και της Μαύρης θάλασσας στις 21 Μαΐου, γιορτή του Κωνσταντίνου και Ελένης τελούν τα αναστενάρια, ένα έθιμο που συνδέεται με τα βακχικά όργια της αρχαιότητας. Ανάμεσα στις άλλες εκδηλώσεις περιλαμβάνονται η άμετρη οινοποίηση και η πυροβολασία, δυο στοιχεία που συνδέονται άμεσα με τη λατρεία του θεού Διονύσου στη Θράκη.

Στη χριστιανική θρησκεία ο Θεός παρουσιάζεται ως αμπελουργός, και η Εκκλησία ως άμπελος. Οι χριστιανοί

Ο Άγιος Τρύφων, προστάτης των αμπελιών και αμπελουργών στην ορθόδοξη πίστη

στη Θεία Κοινωνία χρησιμοποιούν το κρασί ως αίμα του Θεού. Μάλιστα η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει καθιερώσει και προστάτη των αμπελιών και των αμπελουργών, τον Άγιο Τρύφωνα, ενσωματώνοντας με αυτό τον τρόπο πανάρχαιες αντιλήψεις για τη βλάστηση και τη γονιμότητα. Ο Άγιος αυτός ήταν ιδιαίτερα γνωστός και σεβαστός στις αμπελουργικές ζώνες της Μακεδονίας από τους προηγούμενους αιώνες. Όμως η εγκατάσταση στη Μακεδονία μετά το 1924 των Ελλήνων της Ανατολικής Ρωμυλίας, της ανατολικής Θράκης και του Πόντου είχε ως συνέπεια την ένταση της λατρείας του και την τήρηση σχετικών εθίμων σε ετήσια βάση.

Σε πολλές περιοχές της Μακεδονίας ακόμη και σήμερα η μνήμη του Αγίου Τρύφωνα γιορτάζεται με μεγάλη επισημότητα και λαμπρότητα. Στη Γουμένισσα την 1η Φεβρουαρίου γίνεται το κουρμπάνι. Ένα αρσενικό μοσχάρι θυσιάζεται, και βράζεται. Ο παπάς ευλογεί το κρέας το οποίο

μοιράζεται σε όλη την κοινότητα, η οποία το καταναλώνει με συνοδεία άφθονου κρασιού. Παραλλαγή του ίδιου εθίμου συναντούμε στον Τρίλοφο και στη Στενήμαχο, κοντά στη Νάουσα. Στη Γέφυρα, ένα χωριό έξω από τη Θεσσαλονίκη, οι κάτοικοι την παραμονή της εορτής του Αγίου Τρύφωνα γλεντούν με κρασί, ενώ ανήμερα της γιορτής περιφέρουν την εικόνα του αγίου και διαβάζουν κόλλυβα. Κόλλυβα φτιάχνουν την ημέρα του Αγίου Τρύφωνα και στην Αγχίαλο και στη Μεσήμβρια, ενώ οι αμπελουργοί ρίχνουν αγιασμό στα αμπέλια τους. Εκτός όμως από τον εορτασμό του Αγίου Τρύφωνα υπάρχουν πολλά έθιμα στη Μακεδονία που σχετίζονται με το κρασί. Η προέλευσή τους χάνεται στο βάθος των αιώνων, ενώ όλα σχεδόν τελούνται αδιάλειπτα μέχρι σήμερα. Το κρασί σύντροφος της χαράς και της λύπης, ουσιαστικά συνοδεύει όλες της σημαντικές στιγμές του ανθρώπου, αλλά και την καθημερινότητά του. Στη γέννηση, στη βάφτιση,

στον αρραβώνα, στο γάμο, στο θάνατο το κρασί θεωρούνταν και θεωρείται απαραίτητο συμπλήρωμα. Αλλά και κάθε μέρα το κρασί συνόδευε και συνοδεύει ακόμη και σήμερα τα εδέσματα στο μεσημεριανό τραπέζι, κυρίως τα κρεατικά που μαγειρεύονταν τις κρύες μέρες του χειμώνα.

Αλλά και στις τοπικές εορτές και στα έθιμα της Μακεδονίας το κρασί είναι πάντα παρόν. Στο Αμύνταιο και στο Ξινό Νερό ακόμη και σήμερα την παραμονή της εορτής της Αγίας Βαρβάρας οι κάτοικοι ανάβουν μεγάλες φωτιές και γλεντούν με όργανα και άφθονο τοπικό κρασί. Στην περιοχή της Νάουσας πάλι την προπαραμονή των Χριστουγέννων οι κάτοικοι ανάβουν μεγάλες φωτιές για να γιορτάσουν το «Κόλντε» και ακολουθεί γλέντι με τη συνοδεία κρασιού και τσίπουρου. Στη δυτική και ανατολική Μακεδονία τα παραδοσιακά καρναβάλια που γίνονται στις αρχές Ιανουαρίου, τα Ραγκουτσάρια, οι Μωμόγεροι, κλπ. πάντα συνοδεύονται τις νυκτερινές ώρες από άκρατη οινοποσία.

Σήμερα που ο κόσμος στρέφεται προς την παράδοση και ψάχνει να βρει τις ρίζες του ο σύνδεσμος μεταξύ του κρασιού και του πολιτισμού γίνεται ολοένα και πιο ισχυρός. Όλες οι εορτές, οι αναβιώσεις λαϊκών δρωμένων περιλαμβάνουν και οινοποσία. Τα μουσεία κρασιού που δημιουργήθηκαν στη Νάουσα, στη Ραψάνη και στο Αμύνταιο προσπαθούν να δείξουν τη διαχρονική πορεία του κρασιού στη ζωή μας στην περιοχή της Μακεδονίας και οι επισκέψεις στα οινοποιεία φιλοδοξούν να μεταβάλλουν την εικόνα του κρασιού από απλό προϊόν κατανάλωσης σε ένα καθοριστικό στοιχείο της πολιτιστικής μας ταυτότητας. ■

ΜΕΤΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ - ΒΑΣΙΛΙΑΣ - ΙΕΡΕΑΣ - ΚΑΤΑΚΤΗΤΗΣ -
ΕΛΕΥΘΕΡΩΤΗΣ - ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ

Το ξόανο του Ορφέα, στα Λείβηθρα της Πιερίας, ίδρωσε και οι μάντεις του βασιλιά έσπευσαν να δώσουν τους χρησμούς τους για το ποια θα ήταν η έκβαση της επικείμενης εκστρατείας στην Ασία. Από όλους τους χρησμούς που δόθηκαν, ο Αλέξανδρος προτίμησε εκείνον, του Αριστάνδρου από τη Λυκία, που έλεγε πως το ιδρωμένο ξόανο δήλωνε τον ιδρώτα που θα έριχναν οι ποιητές και οι μουσικοί για να τον δοξάσουν.

Γράφει η
Ρένα Κύρκα

Ο χρόνος δικαίωσε το μάντη. Πέ-
ρασαν πάνω από εικοσιτρείς αιώ-
νες και οι αναφορές στο όνομα του
Μεγάλου Αλεξάνδρου τον κατέτα-

ξαν τέταρτο στη σειρά κατάταξης
του MIT (Massachusetts Institute
of Technology), των πιο πολυσυζη-
τημένων μορφών όλων των εποχών,

με πρώτο στην κατάταξη τον δάσκαλό του τον Αριστοτέλη, δεύτερο τον Πλάτωνα και τρίτο τον Ιησού.

Στους αιώνες που μεσολάβησαν από τη σύντομη, μα μεγαλειώδη ζωή του μέχρι σήμερα, γράφτηκαν δοξαστικοί και λίβελοι, βιογραφίες υμνητικές και καταγγελτικές για τα δεκατρία χρόνια της βασιλείας του, κατά τη διάρκεια των οποίων κατάφερε να κάνει τόσα, ώστε να χαρακτηριστεί Μέγας.

Για τον Αλέξανδρο έγραψαν οι σύγχρονοί του που τον ακολούθησαν στην εκστρατεία, όπως ο Καλλισθένης, ο Ονησίκριτος και ο Χάρης ο Μυτιληναίος, ενώ επικριτικοί απέναντί του στάθηκαν ο Έφιππος ο Ολύνθιος, η Νικοβούλη και ο Κλείταρχος. Για να ανασκευάσουν τις κατηγορίες των τριών τελευταίων έγραψαν ο Αριστόβουλος, μηχανικός του στρατού του, ο Πτολεμαίος, παιδικός φίλος του Αλέξανδρου και μετέπειτα βασιλιάς της Αιγύπτου που είχε πρόσβαση στις «εφημερίδες», ημερολόγια της εκστρατείας, και ο Νέαρχος, ναύαρχος του στόλου από τις Ινδίες στην Περσία.

Στην εποχή του Αυγούστου έγραψαν γι' αυτόν ο Διόδωρος, ο Τρώγος Πομπήιος και ο Κούρτιος Ρούφος, που έχουν για πηγή τους τον Κλείταρχο, ενώ λίγο αργότερα βιογραφούν ο Πλούταρχος (46-127 μ.Χ., πρεσβύτερος των ιερέων στους Δελφούς) και ο Αρριανός (95-180 μ.Χ.) που μας πληροφορεί πως ακολουθεί στην αφήγησή του τον Πτολεμαίο και τον Αριστόβουλο. Αυτοί είναι οι βασικοί βιογράφοι που έζησαν μέχρι και πέντε αιώνες μετά τον Αλέξανδρο, και για τους οποίους γνωρίζουμε πως τα έργα τους τροφοδότησαν αλυσιδωτά τους επόμενους, έως και τις μέρες μας, όπου δεκάδες, ιστορικοί, ερευνητές και μυθιστοριογράφοι 'ιδρώνουν', αναζητώντας τις πηγές,

ώστε να γράψουν για το βίο και τις κατακτήσεις του.

Ο Αλέξανδρος γεννήθηκε το 356 π.χ., τη μέρα που κήκε ο ναός της Αρτέμιδος στην Έφεσο και οι μάντιες εκεί προμήνυαν πως και άλλη μεγάλη συμφορά περίμενε την Ασία. Στον Φίλιππο από την άλλη, που είχε κυριεύσει πρόσφατα την Ποτιδαία, ο στρατός του είχε νικήσει τους Ιλλυριούς και το άλογό του βγήκε πρώτο στους αγώνες στην Ολυμπία, του λέγανε πως η τριπλή νίκη σήμαινε πως το παιδί, που μόλις γεννήθηκε, αήττητο θα είναι.

Με καταγωγή από τον πατέρα του από τη γενιά των Τημενιδών, που είχαν για γενάρχη τους τον Ηρακλή (ημίθεο από πατέρα) και από τη με-

...προικισμένος με μοναδική ευφυΐα και έναν ασυγκράτητο και ορμητικό χαρακτήρα επεδείκνυε ταυτόχρονα απεριόριστη σύνεση και πρώιμη ωριμότητα...

ριά της Ολυμπιάδας, της μάνας του, από τον Αχιλλέα (ημίθεο από μάνα), μεγάλωνε ο Αλέξανδρος νιώθοντας βαριά μέσα του την κληρονομιά πως έπρεπε άξιος απέναντι στους προγόνους του να σταθεί και ως πολεμιστής, αλλά και ως μεγάλος της ανθρωπότητας ευεργέτης.

Το βασίλειο του πατέρα του αποκτούσε διαρκώς ανοδική δυναμική, ο Φίλιππος κατατρόπωνε στις μάχες τα βαλκανικά φύλα, παντρευόταν τις θυγατέρες των ηγεμόνων τους για να ισχυροποιήσει τους δεσμούς τους, αλλά κυρίως προσπαθούσε να

ενώσει τις ελληνικές πόλεις -κράτη, που σπαράσσονταν από εμφυλίους σε μια συνομοσπονδία, το «Κοινό των Ελλήνων», με απώτερο όραμα να εκστρατεύσουν ενωμένοι οι Έλληνες στην Ασία και να τιμωρήσουν τους Πέρσες. Δεν ήταν όμως μόνο βασιλιάς και πολεμιστής ο Φίλιππος, αλλά όπως λένε οι βιογράφοι του, ήταν άνθρωπος καλλιεργημένος και πάτρονας των τεχνών, που συνέχισε την παράδοση του βασιλιά Αρχέλαου, φέρνοντας στην αυλή του ιστορικούς, καλλιτέχνες, ηθοποιούς.

Ανάμεσα στα άλλα καθημερινά βασιλικά του καθήκοντα περιλαμβάνονταν και καθήκοντα ιερέα, αφού έπρεπε να πραγματοποιεί προς τους θεούς τις θυσίες και ήταν ακόμα διευθυντής της σχολής των βασιλικών παιδων, των νέων που προορίζονταν μετά από σκληρή εκπαίδευση να ακολουθούν το βασιλιά, ως η προσωπική του φρουρά, στις εκστρατείες. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον μεγάλωνε ο Αλέξανδρος.

Προικισμένος από τη φύση με μια μοναδική ευφυΐα και έναν ασυγκράτητο και ορμητικό χαρακτήρα επεδείκνυε ταυτόχρονα απεριόριστη σύνεση και πρώιμη ωριμότητα που ίσως ενισχύονταν, από την αίσθηση της βαριάς του κληρονομιάς και του χρέους προς τους ανθρώπους. Από νωρίς περιβλήθηκε από τροφούς, παιδαγωγούς και δασκάλους με επικεφαλής όλων αυτών τον Λεωνίδα, έναν άνθρωπο αυστηρό, συγγενή της Ολυμπιάδας.

Ο Λεωνίδας, πέραν της άλλης εκπαίδευσης, προσπαθούσε να διδάξει στον Αλέξανδρο πειθαρχία και εγκράτεια στο φαγητό και σε άλλες συνήθειες γι' αυτό και έψαχνε συχνά το σάκο του μήπως τυχόν η Ολυμπιάδα του είχε βάλει κρυφά λιχουδιές, ενώ κάποια άλλη φορά τον μάλωσε επειδή έριξε υπερβολική ποσότη-

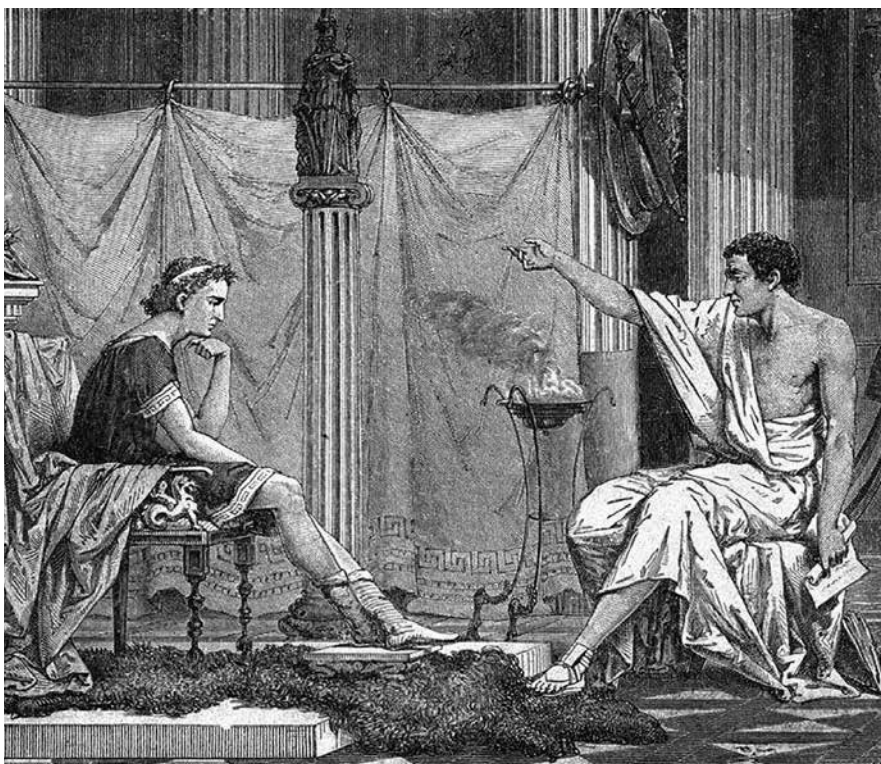
τα θυμιάματος στο βωμό κατά τη διάρκεια των λατρευτικών καθηκόντων. Το τελευταίο αυτό πρέπει να χαραχτηκε βαθιά στο μυαλό τού Αλέξανδρου γιατί όταν έφθασε πολύ αργότερα στην Αίγυπτο, έστειλε στο Λεωνίδα τόνους από λιβάνι.

Όμως, ο κατ' εξοχήν δάσκαλος- στον οποίο όπως και ο ίδιος ομολόγησε όφειλε την ενάρετη ζωή του - ήταν ο Αριστοτέλης, που τον ανέλαβε στην εφηβεία. Στον πατέρα μου χρωστώ τη ζωή μου, ενώ στο δάσκαλό μου την ενάρετη ζωή μου, έλεγε ο Αλέξανδρος. Ο Αριστοτέλης, παλιός γνώριμος του Φιλίππου, από όταν ο πατέρας του ο Νικόμαχος υπηρέτησε ως γιατρός στο παλάτι του βασιλιά Αμύντα, πατέρα του Φιλίππου, δέχθηκε την πρόσκληση να διδάξει το γιο του βασιλιά υπό την προϋπόθεση ότι εκείνος θα αναστήλωνε την πατρίδα του τα Στάγειρα, που λίγο καιρό πριν είχε ισοπεδώσει. Στο ειδυλλιακό περιβάλλον της πηγής των Νυμφών, δίπλα στη Μιέζα, ο Αλέξανδρος μαζί με άλλους βασιλικούς παιδιά, μαθήτευσε για τρία χρόνια, κοντά στον Αριστοτέλη. Πέρα από ηθική, πολιτική και λογική, διδάχθηκε φυσικές επιστήμες, κοσμολογία, βοτανική, ζωολογία και ιατρική, εξ ου και ο μεγάλος αριθμός επιστημόνων που τον συνόδευσαν στην εκστρατεία. Ο ίδιος ενδιαφέρθηκε ιδιαίτερα για την ιατρική γι' αυτό και συνήθιζε να στέλνει αργότερα στους φίλους του επιστολές, όταν εκείνοι αρρώσταιναν, όπου τους έγραφε συνταγές με διαίτες και θεραπείες. Ο Αριστοτέλης θα πρέπει να επηρέασε ιδιαίτερα τον Αλέξανδρο σε θέματα ηθικής και εγκράτειας. Ενώ το πατρικό πρότυπο του Αλέξανδρου, ο Φίλιππος, εφάρμοσε την πολυγαμία-συνήθη πρακτική των βασιλέων της Μακεδονίας- και επιπλέον του κατα-

λογιζόταν μια άνευ ορίων σεξουαλική δραστηριότητα, ο Αλέξανδρος διακρίθηκε για την εγκράτειά του στις σωματικές ηδονές. Αρνιόταν να έχει ερωτικές σχέσεις παρά μόνο με τη γυναίκα που θα παντρευόταν. Επεδίωκε την αρετή, που όπως την ορίζει ο Αριστοτέλης, είναι ο τρόπος με τον οποίο διαχειριζόμαστε τα πάθη μας. Τον απολαυστικό βίο που επιδιώκει την ηδονή, την απόλαυση, την σωματική ευχαρίστηση, τον επιδιώκουν

δίωξη της αρετής και η διαμόρφωση ηθικού χαρακτήρα ήταν ο στόχος της διδασκαλίας του Αριστοτέλη. Πολλές από τις διδασκαλίες περί χρηστής διοίκησης και διακυβέρνησης, δόθηκαν κατ' ιδίαν στον νεαρό Αλέξανδρο, ήταν μυστικές και βαθύτερες, ονομάζονταν ακροαματικές, και δεν κοινοποιούνταν σε πολύ κόσμο.

Ένα έργο «περί βασιλείας», που συνέγραψε ο Αριστοτέλης ειδικά για τον Αλέξανδρο, δεν διασώθηκε.

Ο Αριστοτέλης και ο Αλέξανδρος, γκραβούρα του Γάλλου χαράκτη Charles Laplante το 1866

«ως βοσκημάτων βίον» οι ζωώδεις τύποι και δεν ταιριάζει σε εκείνον που επιδιώκει τις αρετές, υποστήριζε ο Αριστοτέλης. Η ανδρεία, η μεγαλοψυχία, η δικαιοσύνη είναι κάποιες από τις αρετές που πρέπει να επιδιώκει ο σώφρων άνδρας.

Η σκληραγωγία στο σώμα ήταν στόχος της επίπονης στρατιωτικής εκπαίδευσης στην οποία υποβάλλονταν όλοι οι βασιλικοί παιδιά. Η επι-

Όταν εκείνος βρισκόταν στην Ασία και πληροφορήθηκε πως ο δάσκαλός του είχε εκδώσει κάποια βιβλία που περιείχαν λόγους σχετικά με τις ακροαματικές διδασκαλίες, του έστειλε επιστολή με την οποία διαμαρτυρόταν γιατί με τον τρόπο αυτό θα τις μάθαιναν πολλοί, και έτσι δεν θα ξεχώριζε ο ίδιος. «Εγώ προσωπικά θα επιθυμούσα να ξεχωρίζω ως προς τις γνώσεις για τα πιο ωραία πράγματα παρά

ως προς τη δύναμη», έγραφε στο δάσκαλό του, όπως μας πληροφορεί ο Πλούταρχος. Ο Αριστοτέλης, απολογούμενος, τον καθούρησε λέγοντας σιβυλλικά, πως οι λόγοι αυτοί και είχαν και δεν είχαν εκδοθεί.

Ο Αλέξανδρος διακρινόταν πολύ για την αγάπη του για τη λογοτεχνία, τη μάθηση και το διάβασμα. Μελετούσε ιδιαίτερα την Ιλιάδα την οποία θεωρούσε εφόδιο πολεμικής αρετής. Ένα διορθωμένο από τον Αριστοτέλη

δεν εμπλεκόταν σε αντιπαραθέσεις με βία, και ως εκ τούτου ο πατέρας του δεν προσπαθούσε να του επιβάλει τη θέλησή του με αυταρχισμό, παρά συνδιαλεγόταν μαζί του με επιχειρηματολογία.

Ο Αριστοτέλης, στα Ηθικά Νικομάχεια, μας πληροφορεί πως ο άνθρωπος που διαθέτει φρόνηση μπορεί να κάνει τα εξής πράγματα:

1. Μπορεί να αναγνωρίζει τους σκοπούς. Ξέρει π.χ. τι είναι η ευδαιμονία

και την πραγμάτωσή της.

Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε πως ο Αλέξανδρος διέθετε μια έμφυτη ικανότητα ως προς τα παραπάνω και σε συνδυασμό με τις διδασκαλίες που έλαβε, κατάφερε να δρα με τέτοιο τρόπο, ώστε οι πράξεις του να τα εμπεριέχουν όλα. Μπορούσε να αναγνωρίζει τους σκοπούς, να βρίσκει τα μέσα, να βλέπει τις κατάλληλες περιστάσεις, να δρα σωστά και να εξασφαλίζει την πραγμάτωση των σκοπών. Και αυτό διαφάνηκε από πολύ νωρίς.

Επιστρέφοντας στην Πέλλα από τη Μίεζα, περίπου στην ηλικία των δεκαέξι, άρχισε να αναλαμβάνει, επί τη απουσία του Φιλίππου, καθήκοντα αναπληρωτή βασιλέα. Σφράγιζε επίσημα έγγραφα, εκτελούσε τις καθημερινές θυσίες στους θεούς και όταν χρειάστηκε έδρασε ταχύτατα και κατέστειλε μια εξέγερση στην κοιλάδα του Στρυμόνα, ως διοικητής του στρατεύματος.

Στην ηλικία των δεκαοκτώ, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη μάχη της Χαιρώνειας, η νίκη επί της οποίας έδωσε την ευκαιρία στο Φίλιππο να δημιουργήσει το «Κοινόν των Ελλήνων» και να συνάψει συμφωνίες ειρήνης με τις αντιμαχόμενες πόλεις. Επικεφαλής ο Αλέξανδρος στη μάχη αυτή του ιππικού των εταίρων, μπόρεσε με εκπληκτικό τρόπο να επιτεθεί στον περίφημο Ιερό Λόχο των τριακοσίων Θηβαίων, εκμεταλλευόμενος ένα ρήγμα που δημιούργησε η στρατηγική του πατέρα του στους αντιπάλους, και κατάφερε έτσι να τους εκμηδενίσει. Ήταν η αρχή μιας αήττητης πολεμικής σταδιοδρομίας. Όταν δολοφονήθηκε ο Φίλιππος, ο Αλέξανδρος ήταν είκοσι χρονών. Παρά την αμφισβητούμενη διαδοχή, ανακηρύχτηκε αμέσως βασιλιάς και ανέλαβε

Είσοδος του Αλέξανδρου στη Βαβυλώνα (Λεπτομέρεια), πίνακας του Σαρλ Λεμπρέν, 1665

αντίγραφο το είχε πάντα κάτω από το μαξιλάρι του, μαζί με το μαχαίρι του, έλεγε ο Ονησίκριτος. Και όταν βρέθηκε στη μακρινή Ασία δίχως άλλα βιβλία, διέταξε και του έστειλαν τις τραγωδίες του Ευριπίδη, του Αισχύλου και του Σοφοκλή, μαζί με διθυραμβικούς ποιητές και την Ιστορία του Φιλίστου.

Αν και ασυγκράτητος, ορμητικός και ατρόμητος ως έφηβος ο Αλέξανδρος,

και ποιες επιλογές μπορεί να οδηγήσουν σ' αυτήν, φερ' ειπείν δικαιοσύνη και όχι αδικία, φιλία όχι κολακεία κλπ.

2. Βρίσκει τους κατάλληλους τρόπους (μέσα) για να επιτύχει τους σκοπούς.

3. Αναγνωρίζει τις περιστάσεις που μπορεί να οδηγήσουν στους σκοπούς.

4. Κινητοποιείται για δράση μέσα από τη βούληση.

5. Εξασφαλίζει και την ίδια την πράξη

μια πολλαπλών επιπέδων εκστρατεία. Και τα κατάφερε σε όλα. Ισχυροποίησε το «Κοινόν των Ελλήνων» πατάσσοντας αποστασίες, συγκέντρωσε έναν πολυπληθή στρατό, ιππικό και πλοία, μοίρασε εκτάσεις, περιοχές, δάση, ορυχεία, πόλεις και χωριά του βασιλείου του στους εταίρους που έμειναν στη Μακεδονία- κρατώντας, σύμφωνα με τον Πλούταρχο, όταν ρωτήθηκε για τον εαυτό του «την ελπίδα»- και ξεκίνησε μια άνευ προηγουμένου εκστρατεία που έμεινε μοναδική στην ιστορία για την εκτέλεση, τους τρόπους, τα επιτεύγματα και την εκπολιτιστική της επίδραση.

Στα δεκατρία χρόνια της βασιλείας του προκάλεσε γεγονότα που άλλαξαν τη ροή της ιστορίας, από τη Βαλκανική χερσόνησο μέχρι την Ινδία. Εξαιρώντας τις στρατιωτικές απώλειες, η εκστρατεία του Αλέξανδρου έφερε περισσότερη ευημερία, νέα ήθη, λιγότερες εσωτερικές διαμάχες, ενοποίησε περιοχές, εκπολίτισε φυλές και εξύψωσε πολιτισμικά τον τότε γνωστό κόσμο. Ο Αλέξανδρος έμεινε στην ιστορία ως:

Στρατιώτης: Ηγούνταν πάντα στην πρώτη γραμμή του στρατεύματος και ενέπνεε στους δικούς του το πάθος, ενώ η θέαση της μορφής του τρομοκρατούσε και αποκάρδιωνε τους αντιπάλους. Ο θάνατος πέρασε ξυστά δίπλα του αρκετές φορές. Όταν ένα εχθρικό σπαθί στη μάχη του Γρανικού σφύριξε κόβοντας την περικεφαλαία του και άγγιξε το τριχωτό της κεφαλής του, όταν στην Ισσό πληγώθηκε από ξίφος στο πόδι, στη Γάζα που ένα βέλος καρφώθηκε στον ώμο του, στη χώρα των Μαλλών, στην Ινδία, που επίσης ένα βέλος του τρύπησε τον πνεύμονα, άλλη φορά στην Υρκανία όταν μια πέτρα του στέρησε την όραση για μέρες και στη Μαλάκανδρα, όταν ένα

Μέγας Αλέξανδρος και Δαρείος. Λεπτομέρεια από το γνωστό ψηφιδωτό της Πομπηίας

βέλος τού τσάκισε την κνήμη. Όμως, εκείνος με περηφάνια έφερε τα σημάδια αυτά επάνω του λέγοντας στους στρατιώτες του πως όμοια με αυτούς διακινδύνευε τη ζωή του.

Στρατιωτική μεγαλοφυΐα: Είναι ο μόνος, στην Ιστορία, στρατηλάτης που ουδέποτε ηττήθηκε σε μάχη. Δρούσε ταχύτατα και αιφνιδίαζε απρόσμενα τους αντιπάλους, ακόμα και όταν χρειαζόταν να διανύσει για μερόνυχτα τεράστιες αποστάσεις ή να σκαρφλώσει σε απροσπέλαστα βουνά που ήταν σκεπασμένα με πάγο και χιόνι. Γρανικός, Ισσός, Γαυγάμηλα, είναι τα μέρη όπου ηττήθηκαν οι Πέρσες και ο Δαρείος, ο βασιλεύς των βασιλέων, ταπεινωμένος και έντρομος εγκατέλειψε, δις, τη μάχη. Και άφησε πίσω του παιδιά, γυναίκα, μάνα, που όμως βασιλικά και όχι ως αιχμαλώτους τίμησε ο Αλέξανδρος.

Βασιλιάς: Της Μακεδονίας και της δορικτήτου Ασίας, που άξια με το σπαθί κατέκτησε. Οραματιστής βασιλιάς που κατάφερε να ενώσει περιοχές και φύλα κάτω από τη δική του

αρχή και εξουσία καταλαγιάζοντας τοπικές διαμάχες και διασφαλίζοντας συνθήκες ειρηνικού εμπορίου, άρδευσης και καλλιέργειας της γης, και ασφαλούς πλεύσης. Ίδρυσε εβδομήντα πόλεις με μεικτούς πληθυσμούς και σε κάθε μια από αυτές έκτιζε σχολεία και ωδεία, όπου με δικά του έξοδα αναλάμβανε την εκπαίδευση των νέων κατά το μακεδονικό πρότυπο, που ήταν η στρατιωτική εκπαίδευση και πειθαρχία, η διδασκαλία της ελληνικής, η μελέτη του Ομήρου και των τραγικών ποιητών.

Ιερέας: Τελούσε καθημερινά θυσίες και θρησκευτικές τελετουργίες ως ο κατ' εξοχήν ιερέας, αναστήλωνε ναούς και έκτιζε βωμούς. Στην Έφεσο παρέλασε με το στρατό του σε παράταξη μάχης, προς τιμήν της Αρτέμιδος. Το μαντείο του Απόλλωνα στα Δίδυμα που είχε σιγήσει με τους Πέρσες, άρχισε πάλι χρησμούς να δίνει. Στην Αίγυπτο όπου προηγούμενοι εισβολείς είχαν ασύστολα συλήσει τους ναούς της, αυτός σεβάστηκε τη θρησκεία τους και προς τιμήν των θε-

Προτομή του Μεγάλου Αλεξάνδρου του 2ου-1ου αιώνα π.Χ. στο Βρετανικό Μουσείο

οτήτων τους οργάνωσε αγώνες. Στη Βαβυλώνα αναστήλωσε το ναό του Βήλου, θεού του ήλιου, που οι Πέρσες είχαν καταστρέψει. Ήταν σε όλους φανερός ο σεβασμός που έδειχνε στο πλήθος των θεών που συναντούσε.

Κατακτητής: Κατακτούσε περιοχές, έχοντας μέσα του βαθιά την πεποίθηση πως είχε σταλεί από τους θεούς ως ο ενοποιών το ανθρώπινο γένος, βασιλεύς. Όπου δεν έπειθε, πολεμούσε και όπου πολεμούσε, νικούσε. Όταν παραδέχονταν οι αντίπαλοι την υπεροχή του και εκλιπαρούσαν για έλεος και συμφιλίωση, τους προσέφερε αυτονομία και αυτοδιοίκηση με μόνη υποχρέωση την απόδοση ετήσιου φόρου και την αποδοχή του ως βασιλιά της Ασίας. Διέλυσε την ισχύ της Περσικής αυτοκρατορίας και δημιούργησε νέους

συσχετισμούς δυνάμεων μέχρι τα όρια της Ινδικής, κατατροπώνοντας τους πιο καταπιεστικούς σατράπες.

Ελευθερωτής: Ελευθέρωσε τις ελληνικές πόλεις της Μικράς Ασίας, όπως Τροία, Έφεσο, Μίλητο από την κυριαρχία των Περσών, τις απάλλαξε από φόρους και έδωσε διαταγή να εγκαταλείψουν τις ολιγαρχίες και να εγκαθιδρύσουν δημοκρατίες. Ακόμα και στη Βαβυλώνα τον υποδέχτηκαν ως ελευθερωτή, που τους απάλλαξε από την διακοσίων ετών κυριαρχία των Περσών. Στους στρατιώτες του, απαγόρευε τις λεηλασίες λέγοντας πως δεν ήθελε να καταστρέφουν αυτό που του ανήκε.

Φιλόσοφος: «Αν δεν ήμουν Αλέξανδρος θα ήθελα να ήμουν Διογένης», είχε πει όταν συνάντησε στην Κόρινθο τον

κυνικό φιλόσοφο, που είχε για σπίτι του ένα πιθάρι. Έτρεφε απέραντο θαυμασμό για τον Αριστοτέλη, τιμούσε τους φιλοσόφους που συναντούσε προσφέροντάς τους τιμές και δώρα και προσπαθούσε να ακολουθεί στο ηθικό επίπεδο, τις αρχές τους. Διακρινόταν για την ανδρεία, τη μεγαλοψυχία, και τη δικαιοσύνη του, βασικές αρετές κατά Αριστοτέλη.

Και όπως επισημαίνει ο Πλούταρχος: «Εάν δε μέγιστος έπαινος της φιλοσοφίας είναι ότι σκληρά και αμόρφωτα ήθη εξημερώνει και εξευγενίζει, ο Αλέξανδρος φαίνεται ότι εκπολίτισε τόσους λαούς αγρίους και ατίθασους που δικαίως δύναται να θεωρηθεί φιλόσοφος».

Ο Αλέξανδρος μπορεί να έσυρε πίσω του μες τους αιώνες το θαυμασμό και την επίκριση, όμως κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί την ιδιοφυΐα του. Ο ίδιος ένιωθε να έχει θεϊκή καταγωγή και θεϊκή αποστολή και ως εκ τούτου θεωρούσε πως ήταν οι θεοί που υποστήριζαν τις πράξεις του. Οι μελετητές και οι ιστορικοί έχουν μπροστά τους πεδίο λαμπρό μέσα από τη ζωή του να δείξουν, πώς η θέληση συνδυασμένη με εγγενή χαρακτηριστικά είναι σε θέση αυτοκρατορίες να καταλύσει και νέες να δημιουργήσει.

Ο Μέγας Αλέξανδρος, είναι μια ιστορική και ψυχολογική προσωπικότητα άξια σεβασμού και μελέτης, όπου τα συν, τα πλην και τα επί, όλα μαζί μετρούμενα υπέρ του καταλήγουν. Και είναι γι' αυτό, που έμεινε στο πάνθεον των ηγετικών μορφών που άλλαξαν επί το θετικότερο την πορεία της ιστορίας. ■

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αρριανός, Αλεξάνδρου Ανάβασις, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα, 1998
2. Πλούταρχος, 'Αλέξανδρος', ΚΕΓ, Μετάφραση Α. Ι. Γιαγκόπουλος - Ζ.Ε. Μαλαθούνη, Θεσσαλονίκη, 2012
3. Hammond N.G., Μέγας Αλέξανδρος-Ένας ιδιοφυής, Μαλλiάρης παιδεία, Θεσσαλονίκη 2015
4. NAIDEN F.S., Soldier, priest and God, A life of Alexander the Great, Oxford university Press, 2019

50 ΧΡΟΝΙΑ CIOFF

50 ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΣΥΝΥΠΑΡΞΗ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

Στις 8 Αυγούστου 2020 με ένα διεθνές πολιτιστικό και διαδικτυακό μαραθώνιο, ο οποίος περιλάμβανε σεμινάρια χορού, μουσικής και χειροτεχνίας, με τη συμμετοχή 40 Εθνικών Τμημάτων CIOFF® και εκατοντάδων θεατών από όλο τον κόσμο, εορτάστηκε η 50ή επέτειος από την ίδρυση του CIOFF® (Διεθνές Συμβούλιο Διοργανωτών Εκδηλώσεων Λαϊκού Πολιτισμού και Παραδοσιακών Τεχνών).

Γράφει ο **Κώστας Ιωαννίδης**
Πρόεδρος Ελληνικού Τμήματος του CIOFF®

Του Οργανισμού με περισσότερα από 100 Μέλη στον κόσμο και με διοργάνωση περισσότερων από 300 φεστιβάλ στα οποία συμμετέχουν

χιλιάδες χορευτές, μουσικοί, παραδοσιακοί τεχνίτες, εθελοντές και θεατές. Του Οργανισμού που έγινε επίσημος εταίρος της UNESCO με

συμβουλευτική θέση στον τομέα της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς (Σύμβαση 2003). Όλα όμως ξεκίνησαν στην μικρή πόλη Comfolens της νοτιοδυτικής Γαλλίας, ο πληθυσμός της οποίας δεν ξεπερνάει τους 3000 κατοίκους. Εκεί, κάθε χρόνο διοργανώνεται ένα από τα μεγαλύτερα διεθνή φεστιβάλ λαϊκού πολιτισμού, παραδοσιακών χορών και μουσικής. Σε αυτή τη διοργάνωση που είναι γνωστή σε όλο τον κόσμο, σπουδαίο ρόλο έπαιξε ο Henri Coursaget, (27 Απριλίου 1924 - 21 Μαρτίου 2011), ο οποίος έβαλε στόχο της ζωής του να κάνει τον παραδοσιακό χορό και τα φολκλορικά φεστιβάλ, ειρηνευτικές αποστολές.

Ως μέλος της αντίστασης στην Γαλλία κατά τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο, διαπίστωσε από πρώτο χέρι τις αρνητικές επιπτώσεις του πολέμου και ως μοναδικός επιζών μιας ομάδας αντιστασιακών, θέλησε να προσφέρει με όλες του τις δυνάμεις στην προσπάθεια για την ειρηνική συνύπαρξη των ανθρώπων. Και αυτό το κατάφερε συγκεντρώνοντας χορευτές, μουσικούς, χειροτέχνες και άλλους ασχολούμενους με τον λαϊκό πολιτισμό, στην μικρή πόλη του. Εκεί έκανε την σκηνή των παραστάσεων, τόπο συμφιλίωσης και συνεργασίας όλων των λαών του κόσμου. Εκεί συναντήθηκαν πολιτισμοί και συνήθειες από κάθε σημείο της γης, γιορτάζοντας την φιλία και την αγάπη για προσφορά. Αυτή η δράση του τράβηξε το ενδιαφέρον της UNESCO από την πρώτη στιγμή, ενώ στο ίδιο μήκος κύματος άλλοι διοργανωτές διεθνών φεστιβάλ στην Ευρώπη άρχισαν να συνεργάζονται μαζί του. Έτσι, φτάσαμε στον Αύγουστο του 1970, ο

Henri Coursaget διοργανώνει για άλλη μια φορά το διεθνές φεστιβάλ της πόλης του, όμως για εκείνη τη χρονιά προσκαλεί τους φίλους του από τα διεθνή φεστιβάλ παραδοσιακών χορών της Ευρώπης και όλοι μαζί ξεκινούν συζητήσεις για την καλύτερη συνεργασία τους. Σκοπός τους είναι η αποτελεσματικότερη επικοινωνία μεταξύ των φεστιβάλ, η ανταλλαγή πληροφοριών για τις χορευτικές ομάδες, η δημιουργία αρχείου αξιολόγησης και η περαιτέρω αναβάθμιση των παροχών τους προς τους συμμετέχοντες χορευτές και θεατές.

Οι συζητήσεις καταλήγουν στην ίδρυση της (τότε) Διεθνούς Επιτροπής Διοργανωτών Φολκλορικών Φεστιβάλ (CIOFF®). Σε αυτή την ιδρυτική πράξη ορίζεται και το πρώτο διοικητικό συμβούλιο, με πρώτο Πρόεδρο τον Henri Coursaget. Για την ιστορία στην ιδρυτική διακήρυξη συμμετείχαν εκπρόσωποι διεθνών φεστιβάλ από Ισπανία, Γαλλία, Πορτογαλία, Ολλανδία, Μ. Βρετανία, Πρώην Σοβιετική Ένωση, τότε Γιουγκοσλαβία, Βέλγιο, Ουγγαρία, Πο-

λωνία, Ρουμανία και Σουηδία.

Όλοι οι εκπρόσωποι, εκτός από τα διοικητικά θέματα που όρισαν για την δημιουργία του δικτύου των φεστιβάλ, ενστερνίστηκαν τις σκέψεις και τα ιδανικά του Henri, για διοργανώσεις που στοχεύουν στην ειρήνη, την φιλία, την προσφορά και την αλληλοκατανόηση αλλά και την ανάδειξη, διασφάλιση και μεταλαμπάδευση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Με τα χρόνια αυτή η Διεθνής Επιτροπή άρχισε να αναπτύσσεται περαιτέρω και όλο και περισσότερα φεστιβάλ από άλλες χώρες γι-

Ο Γάλλος Henri Coursaget, εμπνευστής και πρώτος Πρόεδρος του CIOFF

...ο Henri Coursaget έβαλε στόχο της ζωής του να κάνει τον παραδοσιακό χορό και τα φολκλορικά φεστιβάλ, ειρηνευτικές αποστολές...

Τα φεστιβάλ του CIOFF σε όλη την Ελλάδα αποτελούν κορυφαία πολιτιστικά γεγονότα, όπως το αντίστοιχο που διοργανώνεται στη Νάουσα (φεστιβάλ CIOFF-Πυρσού)

...το 1988 δημιουργείται το Ελληνικό Τμήμα του CIOFF με ένα εκ των ιδρυτικών μελών του τον Ναουσαίο Μανώλη Βαλσαμίδα...

νόταν Μέλη της. Αποτέλεσμα ήταν να φτάσει στο σημερινό επίπεδο, ως διεθνής πολιτιστικός Οργανισμός, με 100 και πλέον Μέλη και εκατοντάδες φεστιβάλ σε όλο τον κόσμο υπό την σημαία του, με δραστήρια Νεολαία και αναγνωρισμένος στον τομέα της λαογραφίας, της παράδοσης και των μέσων έκφρασής τους (χορό, μουσική, φορεσιές, τέχνες κλπ).

Το 1988 η ιδέα για την δημιουργία Τμήματος CIOFF® φτάνει στην Ελλάδα μέσω της κυρίας Μαίρης Θεολόγη, προέδρου τότε του Λαογραφικού Χορευτικού Ομίλου «ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΑ» Καρδίτσας, η οποία συμμετείχε σε διεθνή φεστιβάλ και μετέφερε την ελληνική παράδοση σε διεθνές κοινό. Σε ένα από τα πολλά διεθνή φεστιβάλ, την συναντά η πρώτη Αντιπρόεδρος του CIOFF® Maria Sampelago, η οποία ενθουσιασμένη από την ελληνική παράδοση ζητά να εγγραφεί η Ελλάδα στον Οργανισμό. Η κ. Θεολόγη με το παιδικό φεστιβάλ της Καρδίτσας θα έρθει σε επικοινωνία με άλλα 4 φεστιβάλ στην Ελλάδα, αυτά της Νάουσας, των Ιωαννίνων,

της Κατερίνης και της Νέας Καρβάλης και θα ξεκινήσουν οι συζητήσεις για την οργάνωση Εθνικού Τμήματος CIOFF®.

Στις συζητήσεις μαζί με την κα Θεολόγη, συμμετείχαν οι Μ. Βαλσαμίδης, Α. Γκατζόγιας, Κ. Γώτας, Κ. Κωνσταντινίδης, Κ. Ιωσηφίδης, ως βασικά ιδρυτικά πρόσωπα, μαζί με άλλους συνεργάτες τους. Μέσα από τις διαδικασίες το Ελληνικό Εθνικό Τμήμα του CIOFF® θα πάρει μορφή και υπόσταση και από το 1989 ήδη τα παραπάνω φεστιβάλ λειτουργούν με τους όρους του CIOFF®, ενώ το 1990 το ιδρυθέν Ελληνικό Εθνικό Τμήμα θα γίνει πλήρες μέλος του Οργανισμού.

Από τότε και κάθε χρόνο τα πρώτα εκείνα ιδανικά και οι σκέψεις του Henri Coursaget παίρνουν σάρκα και οστά στις σκηνές των ελληνικών φεστιβάλ, τα οποία αυξήθηκαν και αναπτύχθηκαν περαιτέρω, με επιπλέον διοργανώσεις σε Κέρκυρα, Αριδαία, Κυπαρισσία, Σαλαμίνα, Νέους Επιβάτες, αλλά και στις πολιτιστικές εκδηλώσεις των συλλόγων σε

Ο Ναυσάιος Μανώλης Βαλσαμίδης υπήρξε πρωτεργάτης στην ίδρυση του ελληνικού τμήματος του CIOFF το 1988 (φωτογραφικό στιγμιότυπο από την Γενική Συνέλευση του 2019)

όλη την Ελλάδα που είναι Μέλη του CIOFF® της Ελλάδος.

Χορευτές, μουσικοί και άνθρωποι από όλο τον κόσμο έχουν επισκεφθεί τις πόλεις αυτές, παρουσίασαν τις παραδόσεις τους στο ελληνικό κοινό, θαύμασαν τις περιοχές και απολαύσαν την φολοξενία των ντόπιων.

Έγιναν οι καλύτεροι πρεσβευτές της χώρας μας όταν επέστρεψαν πίσω στις δικές τους, φιλίες δημιουργήθηκαν και διατηρούνται μέχρι σήμερα, συνεργασίες και αλληλοβοήθεια υπάρχει σε κάθε μέλος του οργανισμού και έτσι οι στόχοι των ιδρυτών μένουν ακέραιοι ως τώρα, τώρα που νεότεροι άνθρωποι ασχολούνται με τα θέματα του CIOFF®, με τα φεστιβάλ και τις άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις. Μπορούμε να πούμε πλέον ότι ο CIOFF® διαμόρφωσε πολλούς χαρακτήρες ανθρώπων σε όλο τον κόσμο, μέσα από τις δράσεις του και κυρίως μέσα από τα Διεθνή Φεστιβάλ του. Πολλοί είναι αυτοί που έχουν προσφέρει εθελοντικά και έχουν κοπιάσει πριν και

μετά τα φεστιβάλ, τρέχοντας να προλάβουν τις ετοιμασίες για την καλύτερη φιλοξενία. Πολλοί είναι αυτοί που θαύμασαν την πολιτιστική κληρονομιά χωρών που δεν θα είχαν την ευκαιρία διαφορετικά να γνωρίσουν.

Πολλοί είναι αυτοί που ταξίδεψαν σε όλο σχεδόν τον κόσμο παρουσιάζοντας την κουλτούρα της περιοχής τους. Πολλοί είναι επίσης, αυτοί που καθημερινά προσφέρουν στην διατήρηση αυτής της σπουδαίας δράσης του CIOFF® και τέλος πολλοί είναι αυτοί που μεταφέρουν τις εμπειρίες τους σε νεότερους ανθρώπους ώστε στο μέλλον ο CIOFF® να συνεχίσει το έργο του.

Κλείνοντας ας ευχηθούμε να συνεχίσουν να υπάρχουν άνθρωποι που θα οραματίζονται και θα είναι διατεθειμένοι να προσφέρουν στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς και θα την τοποθετούν στην πρώτη θέση της προσπάθειας να επικρατήσει η φιλία και η συνεργασία στον κόσμο.

Χρόνια πολλά CIOFF®! **N**

...ο CIOFF διαμόρφωσε πολλούς χαρακτήρες ανθρώπων σε όλο τον κόσμο, μέσα από τις δράσεις και τα Διεθνή Φεστιβάλ του...

«ΧΑΡΑΓΜΕΝΑ ΣΕ ΠΗΛΟ»

ΤΗΣ ΡΕΝΑΣ ΚΥΡΚΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΧΡΥΣΟΥΛΑΣ ΒΑΡΔΑΛΗ

Γράφει η *Δήμητρα Τζάκη*

Δύο μυθιστορήματα, δύο συγγραφείς και δύο εποχές σε ένα βιβλίο είναι ένα πρωτότυπο εγχείρημα που από μόνο του προκαλεί το ενδιαφέρον. «Ο φίλος του Θαλή» και ο 6ος π.Χ. αιώνας της Ρένας Κύρκα, «Για το θησαυρό της Παλμύρας» της Χρυσούλας Βαρδαλή στο σήμερα και στον 21ο αιώνα. Δύο εποχές που τις ενώνει μία ευφυής επινόηση, δύο μυθιστορήματα με διακριτό τρόπο γραφής που όμως βρίσκονται σε διαρκή συνομιλία για να φανερώσουν με τον γοητευτικό τρόπο της λογοτεχνίας, πως τα θέματα που απασχολούσαν τον κόσμο δυόμιση χιλιάδες χρόνια πριν είναι, πάνω κάτω, αυτά που απασχολούν κι εμάς σήμερα. Ο πόλεμος και οι επιπτώσεις του, οι τέχνες και οι επιστήμες, ο έρωτας και η αγωνία για ζωή, μάθηση και δημιουργία.

Το πρώτο μυθιστόρημα του βιβλίου «Ο φίλος του Θαλή» της Ρένας Κύρκα, της δικής μας Ρένας, είναι ένα ιστορικό και φιλοσοφικό μυθιστόρημα και για τον αναγνώστη ένα απροσδόκητο και μοναδικό δώρο. Ένα απρόσμενο και σαγηνευτικό ταξίδι στον 6ο π.Χ. αιώνα. Με τη δύναμη της γραφής της, με τον συγκρατημένο λυρισμό της, τις ζωηρόχρωμες και παραστατικές περιγραφές της, τους δυνατούς και ενδιαφέροντες χαρακτήρες και την αληθοφάνεια της πλοκής, η συγγραφέας υποχρεώνει τον αναγνώστη να γίνει η σκιά των ηρώων της. Να τους ακολουθήσει βήμα το βήμα στους δρόμους αρχαίων πόλεων, στους ρυθμούς παμπάλαιων αγορών, σε κήπους, ναούς, σπίτια, καλλιτεχνικά εργαστήρια και τεχνολογικά θαύματα.

Να στήσει προσεκτικά το αφτί του σε φιλοσοφικές συζητήσεις και μαθηματικά προβλήματα, να ακολουθήσει τους δρόμους των εμπόρων και να καρδιοχτυπήσει με τους κινδύνους που συνεπάγονταν οι δρόμοι εκείνης της εποχής, να φτάσει πολύ μακριά, σε λιμάνια και σταθμούς, να ζήσει την αγωνία της αναγκαστικής μεταναστευσης και προσφυγιάς, αλλά κι εκείνην της αρπα-

γής και της εμπορίας γυναικών – μια πολύ αρχαία ιστορία, η ίδια μέχρι τις μέρες μας, όπως ίδιος είναι ο πόνος της ξενιτιάς και του αποχωρισμού, των ανεκπλήρωτων ονείρων και των χαμένων πατρίδων.

Το μυθιστόρημα της Ρένας Κύρκα ζωντανεύει έναν ολόκληρο αρχαίο κόσμο. Τον κόσμο της Μεσοποταμίας και της Ιωνίας. Παίρνει από το χέρι τον αναγνώστη και τον πάει εκεί που πρωτοχτύπησε η καρδιά του δυτικού πολιτισμού. Εκεί που άρχισαν όλα. Είναι το τελευταίο ταξίδι του πολύπειρου εμπόρου Λαλίγια από την παραδομένη πια στους Πέρσες Βαβυλώνα ως την Ιωνία. Στην Ιωνία, εκεί που πρωτογνώρισε τον φίλο του τον Θαλή ο έμπορος Λαλίγια και συναντήθηκε μαζί του στο ξημέρωμα ενός νέου κόσμου, εκεί που τώρα ελπίζει να συναντήσει τους μαθητές του Ίωνα φιλοσόφου και να αναπολήσει μαζί τους, στις τελευταίες μέρες του βίου του, τη λυτρωτική θεώρηση της ζωής που μόνο η φιλοσοφία μπορεί να προσφέρει.

Στο συναρπαστικό αυτό ταξίδι ο έμπορος Λαλίγια θα έχει μαζί του τον νεαρό Ουμπάρ, γραφέα και ένα κορίτσι, την Μπελίτ, κόρη αστρονόμου, την οποία φυγαδεύει ο πατέρας της από την κατακτημένη Βαβυλώνα. Για τον έμπορο Λαλίγια είναι το τελευταίο του ταξίδι. Θα κλείσει τον βίο του στην έρημο της Συρίας, στην όαση Ταντμόρ και θα ταξιδέψει στον κόσμο των σκιών έχοντας στις αποσκευές του ένα πήλινο πινάκιο με την παρακαταθήκη του Θαλή σε διπλή γραφή. Για τον Ουμπάρ και τη Μπελίτ θα είναι ένα ταξίδι μαθητείας και ωριμότητας. Ένα ταξίδι τόσο γοητευτικό όσο και επικίνδυνο. Οι δύο νέοι θα φτάσουν ως τις ακτές της Ιωνίας με χίλιες λαχτάρες, θα γνωρίσουν την Πριήνη, την Έφεσο, τη Μίλητο, τη Σάμο. Θα συναντηθούν με τα σκοτάδια αυτού του νέου κόσμου, και θα βγουν στο φως με τη βοήθεια της αγάπης και του έρωτα,

της φιλίας και της καλοσύνης, με τη βοήθεια της φιλοσοφίας και της θέλησης για γνώση και ζωή.

Το άλλο μυθιστόρημα του βιβλίου, **«Για το θησαυρό της Παλμύρας»** της Χρυσούλας Βαρδαλή, είναι ένα σύγχρονο μυθιστόρημα που αναφέρεται στην πολύπαθη Μέση Ανατολή και ιδιαιτέρως στη σημερινή Συρία του 21ου αιώνα, στο Χαλέπι και την Παλμύρα, το μεσοστράτι μεταξύ της αρχαίας Μεσοποταμίας και της Ιωνίας, στον τόπο που ο πόλεμος εδώ και δέκα χρόνια έχει επιφέρει τόσα δεινά. Από τη μια οι χιλιάδες νεκροί, η κονιορτοποίηση πόλεων και τα εκατομμύρια πρόσφυγες και από την άλλη η καταστροφή των μνημείων που δημιούργησαν διαδοχικά οι μεγαλύτεροι πολιτισμοί από την 5η π.χ. χιλιετία και μέχρι τη Βυζαντινή εποχή. Ένας πόλεμος που καταστρέφει ανηλεώς ψυχές, και σχέσεις ζωής, αλλά και τη μνήμη του τόπου, ναούς και επιτάφιους πύργους, αρχαίους δρόμους και στοές, ψηφιδωτά και κιονόκρανα, θραύσματα αγαλμάτων και επιγραφών, επιγραφές όπως οι δίγλωσσες σε σφηνοειδή και ελληνική διάλεκτο, επιγραφές που μάλλον ενέπνευσαν και την ευφυή επινόηση που ενώνει τα δύο μυθιστορήματα του βιβλίου.

Στο μυθιστόρημά της, η Χρυσούλα Βαρδαλή πραγματεύεται την προσφυγιά, την αβεβαιότητα που δημιουργεί ο πόλεμος και την αγωνία της επιβίωσης από τη μια και από την άλλη την αγωνιώδη προσπάθεια κάποιων ανθρώπων να διασώσουν ό,τι μπορούν από την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου τους και να απομακρύνουν ό,τι μπορεί να απομακρυνθεί από το βλέμμα και τα χέρια αρχαιοκαπήλων που οργιάζουν στην περιοχή και είναι ανεξέλεγκτοι λόγω του πολέμου. Το μυθιστόρημα κινείται σε δύο άξονες. Ο ένας είναι η ίδια η Συρία και ο εμφύλιος πόλεμος με ό,τι συνεπάγεται, το Χαλέπι και η Παλμύρα, τα σύνορα Τουρκί-

ας και Συρίας, η Σάμος και τα κέντρα προσφύγων, οι Χριστιανοί και οι μουσουλμάνοι, τα βάσανα και οι αγωνίες των απλών ανθρώπων, οι αρχαιολογικοί τόποι και η μνήμη. Ο άλλος άξονας είναι οι μεγάλες πόλεις του κόσμου, Νέα Υόρκη, Παρίσι, τα εμβληματικά και αδιαφιλονίκητα κέντρα του σημερινού πολιτισμού, των διαφόρων παγκόσμιων οργανισμών και της γραφειοκρατίας, των χρονοβόρων αποφάσεων για ζωή και για θάνατο στα πέρατα της γης.

Η ηρωίδα στο έργο αυτό είναι ένα νέο κορίτσι, φοιτήτρια αρχαιολογίας, που ο καθηγητής της της εμπιστεύεται μια πινακίδα από πηλό την οποία ανέσυρε από έναν αρχαίο σκουπιδότοπο και την οποία θεωρεί πολύτιμο προς μελέτη αρχαιολογικό εύρημα, καθώς φαίνεται ότι είναι γραμμένη με διπλή γραφή και συνοψίζει τη φιλοσοφία για τη ζωή του Θαλή του Μιλήσιου. Η Δάφνη Νάμεκ ζώνεται την πινακίδα κατάσαρκα με αποστολή να καταπλεύσει ως πρόσφυγας στη Σάμο και να την παραδώσει σε έναν έλληνα καθηγητή αρχαιολογίας. Οι περιπέτεια του ταξιδιού της Δάφνης από το Χαλέπι στη Σάμο. Η αποτυχία της αποστολής και ο καθηγητής που δεν είναι πια εκεί, γιατί ανάμεσα σε Παρίσι και Νέα Υόρκη, στο όνομα όλων των αρχαιολόγων, προσπαθεί να βρει μια άκρη για να σωθούν οι αρχαιότητες στη Συρία.

Η επιστροφή της Δάφνης στα πάτρια εδάφη εν μέσω πολέμου και η αγωνία για την οικογένεια και τον αδελφό της, τον οποίον κρατούν αρχαιοκάπηλοι. Οι αναγκαίες παρακάμψεις δρόμων στην επιστροφή και η περιδιάβαση στα ερείπια αρχαίων τόπων. Η διάσωση του μικρού αδελφού και η αναπάντεχη κατάληξη της πινακίδας είναι αυτά που συνθέτουν την αγωνιώδη πλοκή του μυθιστορήματος. Είναι όλα αυτά κάτω από την σκόνη που σηκώνει ο πόλεμος και σκεπάζει τις ψυχές και τη μνήμη των ανθρώπων. ■

Η ΛΙΛΙΚΑ

της Κατερίνας Λυσιμάχου - Πολυχρονίδου

Πριν ακόμη γεννήσει η σκυλίτσα η Κανέλα, η γιαγιά Ελένη είχε ζητήσει απ' την κυρά της ένα αρσενικό κουταβάκι. Το ήθελε, λέει, για τον μικρό της εγγονό. Με την κυρία Μαρία, εκτός από γειτόνισσες, ήταν στενές φιλενάδες, από πολλά χρόνια. Παρόλα αυτά, όταν ήταν καιρός, από τα έξη κουταβάκια της Κανέλας, εκείνη έφερε στην Ελένη ένα θηλυκό σκυλάκι, λέγοντας της: «Όλοι θέλουν τ' αρσενικά και μένουν τα θηλυκά για πνίξιμο στο ποτάμι. Τουλάχιστον πάρε ένα, εσύ που αγαπάς τα ζώα».

Η Ελένη πειράχτηκε στην αρχή με τη φιλενάδα της. Ήθελε ένα αρσενικό κουταβάκι. Το θηλυκό τι να το έκανε ένα πεντάχρονο αγόρι; Επειδή όμως αγαπούσε όλα τα ζωντανά του κόσμου, πήρε στην αγκαλιά της το τοσοδούλι κανελί σκυλάκι. Αυτό έχωσε αμέσως το κεφαλάκι του στον κόρφο της. «Αχ, είσαι καλόβολη εσύ μικρή μου. Ας είναι, δεν πειράζει που είσαι κοριτσάκι. Μπορεί τελικά να είναι καλύτερα έτσι». Μονολόγησε. Ευχαρίστησε τη γειτόνισσα της κι έβαλε το κουταβάκι σ' ένα χαρτόκουτο με χρωματιστά κουρέλια. Αφού το απίθωσε σε μια καρέκλα, άρχισε να ετοιμάζεται γρήγορα. Φόρεσε το καφέ της φόρεμα, τύλιξε το μικρό της κότσο και τον στήριξε στο πίσω μέρος του κεφαλιού της με φουρκέτες. Πήρε τη βούρτσα και βούρτσισε προσεκτικά τα πέτα του φορέματός της και το καφέ της παλτό. Το φόρεσε, τύλιξε με ένα μάλλινο σάλι το κουτί με το σκυλάκι, πήρε την τσάντα της και βγήκε στο δρόμο.

Είκοσι μία του Γενάρη, καρδιά του χειμώνα κι έκανε πολύ κρύο. Ήταν η μέρα που ο Αλέξανδρος, ο εγγονός της, είχε τα γενέθλιά του. Ήταν γεμάτη χαρά που, από τύχη και μόνο, η κυρία Μαρία, έφερε το κουταβάκι αυτήν τη συγκεκριμένη μέρα. Όσο τον σκεφτόταν χαμογελούσε στην εικόνα όταν θα έβλεπε το δώρο του. Ο αγαπημέ-

νος της εγγονός θα είχε ένα φίλο και φύλακα δικό του, καταδικό του, να παίζουν όποτε του έκανε κέφι. Ήταν το δώρο της για τη γιορτή του.

Ο Αλέξανδρος ήταν ένα σοβαρό παιδάκι, πολύ όμορφο, με δακτυλίδια τα σγουρά μαύρα του μαλλιάκια, το χλωμό του δέρμα και τα μαύρα του μάτια που κοίταζαν το κάθε τι με περιέργεια. Το μόνο πρόβλημα ήταν πως ήταν πολύ αδύνατος. Η κόρη της δεινοπαθούσε κάθε μέρα, απ' όταν ήταν μωρό ακόμα, να του βάζει πέντε μπουκιές όλες κι όλες την ημέρα στο στόμα. Εκείνος τις κλωθογύριζε ανάμεσα στα δόντια του με τις ώρες. Πώς μεγάλωνε αυτό το παιδί ήταν απορίας άξιο. Λες και τρεφόταν μόνο με τον αέρα. Το πρόσωπό της γλύκανε, στην ιδέα και μόνο πως ο Αλέξανδρος θα τρελαινόταν απ' τη χαρά του, σαν έβλεπε το κουταβάκι. Ποιος ξέρει; Μπορεί το μικρό ζωάκι να τον βοηθούσε να γίνει πιο δυνατός, να μάθει να τρώει τις μπουκιές του πιο γρήγορα, απλά παίζοντας μαζί του. Χαμογέλασε στην προοπτική αυτή. Με τις σκέψεις να τριβελίζουν σαν μελισσούλες στο μυαλό της, δεν κατάλαβε πώς έφτασε στο σπίτι της κόρης της και χτύπησε το κουδούνι. Της άνοιξαν αμέσως. Ο εγγονός της και οι δυο μικρότερες αδελφούλες του έτρεξαν και κρεμάστηκαν επάνω της.

«Σιγά, σιγά θα ρίξετε τη γιαγιά σας κάτω» τα μάλωσε τρυφερά η κόρη της. «Έλα μητέρα μέσα, να βγάλεις το παλτό σου», την προσκάλεσε κι έκλεισε την εξώπορτα πίσω της. Είδε το κουτί και ρώτησε. «Τι είναι αυτό το κουτί που κρατάς μητέρα;»

«Είναι το δώρο μου για τον Αλέξανδρο που έχει τα γενέθλια του σήμερα» απάντησε στην κόρη της. Τα παιδιά σταμάτησαν απότομα τα χοροπηδητά τους και κοίταξαν το κουτί με μεγάλη περιέργεια.

«Τι είναι, τι είναι;» Ρώτησε ξέπνοα ο μικρός εγγονός της που δεν περίμενε δώρο. «Έλα να το δεις, αλλά μην το τρομάξεις», είπε ήσυχα η κυρία Ελένη. «Είναι μικρούλι και φοβισμένο.»

Άνοιξε το κουτί και τα παραξευμενά μάτια των παιδιών έγιναν πελώρια από το αναπάντεχο θέαμα. Ένα μικρούλι κουταβάκι με ψιλή κανελί τρίχα, αυτάκια που έπεφταν στο πλάι και μια μικροσκοπική ουρίτσα, τα κοίταζε ζαλισμένο από το κουτί με τα πολύχρωμα κουρέλια.

«Μπορώ να το πάρω στην αγκαλιά μου γιαγιά;» Ρώτησε σοβαρά ο εγγονός της.

«Ναι αγόρι μου, μόνο πρόσεξε μην το πιέσεις ή το ρίξεις κάτω. Είναι πολύ ευαίσθητο ακόμα».

Ο Αλέξανδρος το πήρε διστακτικά στη μικρή του αγκαλιά. Καθώς καρδιοχτυπούσε από φόβο μην του πέσει από τα χέρια, ένοιωσε να τον πλημμυρίζει ένα πρωτόγνωρο αίσθημα τρυφεράδας. Ένα τόσο δα μικρό πλασματάκι, με την καρδούλα του να φτεροκοπά κι αυτή σαν την δική του, χώθηκε στον κόρφο του, μικροσκοπικό και ευάλωτο.

«Είναι αγόρι ή κορίτσι γιαγιά;» Ρώτησε με μια σοβαρότητα πρωτόγνωρη. «Είναι θηλυκό, αγόρι μου». Δεν πρόλαβε ν' αποσώσει τη φράση της και πετάχτηκε η κόρη της.

«Αχ καλέ μητέρα, τώρα δεν θα το θέλει καθόλου ο πατέρας τους. Αν ήταν αρσενικό, ίσως και να το συζητούσε, αλλά θηλυκό. Αχ θα 'χουμε μετά από λίγο καιρό, κάθε τόσο γεννητούρια».

«Πλάσμα του Θεού είναι κι αυτό κορίτσι μου. Ο Αλέξανδρος χρειάζεται ένα φίλο. Του χρόνου που θα πηγαίνει σχολείο θα έχει ένα φύλακα στο δρόμο κι ένα φίλο στο σπίτι. Κράτησε το και είναι τυχερό. Θα τρώνε παρέα και θα του ανοίξει έτσι και η όρεξη του» τέλειωσε με υπονοούμενα η γιαγιά, ξέροντας πως άγγιζε το ευαίσθητο σημείο της κόρης της.

Ο Αλέξανδρος άκουγε με αγωνία τη συζήτηση της μητέρας του και της γιαγιάς του. Μιλούσαν για την τύχη της σκυλίτσας του που αυτός την ένοιωθε να καρδιοκτυπά στην αγκαλιά του. Έσκυψε σιγά στο μικρό κεφαλάκι της και της είπε. «Ότι και να μου πούνε, εγώ θα σε κρατήσω, μόνο μη γαυγίσεις». Το κουταβάκι άνοιξε τα ματάκια του, τον κοίταξε γλυκά, λες και κατάλαβε τι είπε εκείνος και

του γλύψε το χέρι με μια γλωσσίτσα τόση δα.

«Με έγλυψε, με έγλυψε» αναφώνησε αναστατωμένος. «Μ' αγαπάει μανούλα μου, μ' αγαπάει. Θέλω μανούλα μου να το κρατήσουμε, σε παρακαλώ, σε παρακαλώ. Κι εγώ θα τρώω όλο το φαί μου». Δήλωσε στο τέλος γεμάτος ένταση, με χαμηλή αλλά σταθερή φωνή. Η μάνα του σταμάτησε απότομα. Λες να γινόταν το θαύμα; Κούνησε το κεφάλι με δυσπιστία «Το ορκίζεσαι;» ρώτησε το μικρό της γιο. Ο Αλέξανδρος δίστασε. Αν και μικρός, είχε μια απίστευτη αίσθηση της τιμής. Κοίταξε τη μάνα του, ύστερα το κουταβάκι, ύστερα πάλι τη μάνα του.

«Το ορκίζομαι» είπε ξέπνοα «όμως θα τρώω αργά, αργά, να μη μου 'ρθει αναούλα».

Έτσι έγινε κι η σκυλίτσα έμεινε στο σπίτι. Τη βάφτισαν Λιλίκα. Γιατί ήταν γλυκιά και καλόβολη. Της έφτανε για φαγητό ό,τι περισσεύε απ' το τραπέζι τους. Ακόμα και με ένα κομμάτι ξερό ψωμί εκείνη δεν παραπονιόταν καθόλου. Το έπαιρνε με τα δόντια της και το μασουλούσε λες κι ήταν το καλύτερο κόκαλο στη γη. Σαν μεγάλωσε, έγινε σκυλί μικρού μεγέθους, με όμορφη μουρίτσα, κάτι ανάμεσα σε μικρό κυνηγόσκυλο και σε σκυλί τσίρκου. Κάποια πιο σκούρα μπαλώματα στην πλάτη και στα ποδαράκια της έδειχναν τις καταβολές της από διάφορες ράτσες σκυλιών που της

κληρονόμησαν μεγάλη αντοχή, αλλά και ιδιαίτερα χαρίσματα και μεγάλη εξυπνάδα. Ήταν πολύ φιλική με όλους, αλλά πιο πολύ με τα παιδιά. Περιπατούσε δίπλα τους, όπου κι αν πήγαιναν. Έπαιζε μαζί τους. Δεν ήταν λίγες οι φορές που τραβούσε το παντελόνι του Αλέξανδρου για να του δείξει πως κινδύνευε ή έμπαινε μπροστά αν τα παιδιά έτρεχαν ασυλλόγιστα. Με τρόπο όμως για να τα κάνει να σταματήσουν ή να προσέξουν. Στους επισκέπτες του σπιτιού κουνούσε φιλικά την ουρά της, αλλά άφηνε ένα πνιχτό γαύγισμα για να ειδοποιήσει την κυρά της για την παρουσία τους. Ήταν πάντα σε επιφυλακή. Κάποια μέρα ήρθε μια τσιγγάνα στην πόρτα που δήθεν ήθελε να ζητήσει βοήθεια, τα μάτια της όμως κοίταζαν ερευνητικά τριγύρω. Η Λιλίκα αγρίεψε ξαφνικά, χωρίς φανερά αιτία. Άρχισε να γαυγίζει δυνατά και να τραβά την τσιγγάνα απ' το φόρεμα ώστε ν' απομακρυνθεί απ' την πόρτα. Δεδομένου ότι δεν το είχε ξανακάνει, απέτρεψε την κυρά της να φύγει απ' το

...έτσι έγινε κι η σκυλίτσα έμεινε στο σπίτι, την βάφτισαν Λιλίκα γιατί ήταν γλυκιά, καλόβολη και δεν παραπονιόταν καθόλου...

δωμάτιο. Όταν την άλλη μέρα η αστυνομία συνέλαβε την τσιγγάνα για κλοπές, όλοι απόρησαν πώς ήταν δυνατόν η Λιλίκα να είχε υποψιαστεί τις προθέσεις της.

Απ' εκείνο το περιστατικό κι ύστερα, εκτός από αγάπη άρχισαν όλοι να τρέφουν και σεβασμό για τη μικρή σκυλίτσα. Αποδείχθηκε τελικά το πιο καλό δώρο απ' τη γιαγιά Ελένη. Ο Αλέξανδρος είχε αλλάξει τελείως. Εκτός που όλα είχαν γίνει πιο εύκολα με το φαγητό του, έγινε πολύ υπεύθυνο παιδί. Τα κοριτσάκια έπαιζαν σαν μικρές μανούλες, μαζί της παιχνίδια ήρεμα. Όταν τον Σεπτέμβριο ο Αλέξανδρος πήγε στο νηπιαγωγείο, η Λιλίκα άρχισε να τον ακολουθεί εκεί κάθε μέρα. Στο δρόμο πήγαινε καμαρωτή δίπλα του κι όταν έφταναν στο σχολείο, τρύπωνε γρήγορα κάτω απ' το θρανίο του και λούφαζε εκεί χωρίς να βγάζει άχνα, μέχρι να χτυπήσει το κουδούνι για τη σχόλη, το μεσημέρι.

Το τέταρτο καλοκαίρι της ζωής της η Λιλίκα είχε αρχίσει να παχαίνει. Τα παιδιά νόμισαν πως ήταν άρρωστη αλλά η μητέρα τους είπε πως γρήγορα θα είχαν κουταβάκια. Η χαρά των παιδιών ήταν μεγάλη. Μια Κυριακή του Αυγούστου αποφάσισαν να πάνε ημερήσια εκδρομή στη θάλασσα, δυο ώρες δρόμο με το λεωφορείο. Η μέρα προμηνούνταν πολύ ζεστή. Τα παιδιά ήταν από βραδύς ξεσηκωμένα. Πρωί- πρωί με τα μπανιερά και τις πετσέτες μέσα σε μία τσάντα και το καλάθι με τα τρόφιμα και το σταμνί με το νερό, ξεκίνησαν όλοι μαζί για το σταθμό των λεωφορείων. Από κοντά και η Λιλίκα. Εκεί όμως έμαθαν πως απαγορευόταν στα σκυλιά να μπαίνουν στο λεωφορείο. Παρόλα τα παρακάλια τους, ο οδηγός ήταν ανένδοτος. Οι κανονισμός ήταν κανονισμός. Ο πατέρας αναγκάστηκε να γυρίσει τη σκυλίτσα πίσω στο σπίτι.

Εκεί της «εξήγησε» πως έπρεπε να μείνει φύλακας πιστός, μέχρι να γυρίσουν πίσω. Εκείνη όμως δεν έδειχνε να καταλαβαίνει και μόλις έκανε να φύγει εκείνος, αυτή ακολουθούσε ή και προπορευόταν ακόμη. Τότε ο πατέρας πήγε στην κουζίνα κι έφερε ένα ωραίο κόκαλο που το φύλαγαν για σούπα. Για τη Λιλίκα, που έτρωγε συνήθως ξερό ψωμί, η λιχουδιά αυτή έμοιαζε, σαν το κόκκινο αυγό της Πασχαλιάς μετά από σαράντα μέρες αυστηρής νηστείας κι ακόμα παραπάνω. Κατάφερε έτσι να την δελεάσει και να κερδίσει χρόνο για να της ξεφύ-

γει και να φτάσει στο λεωφορείο, που τον περίμενε με αναμμένη τη μηχανή. Ο οδηγός κορνάριζε, θυμωμένος για την καθυστέρηση, κάποιοι απ' τους επιβάτες μουρμούριζαν θυμωμένα «*τι κατάσταση ήταν αυτή, να γίνεται τέτοια φασαρία για ένα σκυλί*» ενώ τα παιδιά παρακαλούσαν τον οδηγό, να περιμένει λίγο ακόμα, βλέποντας τον πατέρα τους να τρέχει να τους προλάβει.

Μόλις εκείνος ανέβηκε, το αυτοκίνητο ξεκίνησε. Όλοι ένοιωσαν ανακούφιση που λύθηκε το πρόβλημα με τη Λιλίκα και δεν θα χάνανε την εκδρομή τους. Μέσα τους, βέβαια, ήξεραν πως την ξεγέλασαν και πως το σκυλάκι θα τους έψαχνε όλη μέρα, ανεβαίνοντας και κατεβαίνοντας τη σκάλα ανήσυχο. Ίσως και να νόμιζε ότι το είχαν εγκαταλείψει. Οι τύψεις για την «προδοσία τους» όμως, καθώς τα χιλιόμετρα καταβροχθίζονταν απ' το γέρικο λεωφορείο, άρχισαν να γίνονται πιο αχνές. Η προσμονή του μπάνιου στη γαλάζια θάλασσα και η χαρά της εκδρομής, γρήγορα έκαναν να ξεχαστεί η σκυλίτσα.

...συγκινημένοι από την αφοσίωση του μικρού ζώου παρακάλεσαν τον οδηγό να επιτρέψει τη σκυλίτσα να πάει μαζί τους...

Είχαν διανύσει τα πρώτα επτά χιλιόμετρα και το αυτοκίνητο έκοψε ταχύτητα γιατί έφτανε σε διασταύρωση με κεντρικό δρόμο. Τότε ήταν που οι επιβάτες, που κάθονταν στις πίσω θέσεις, άρχισαν να φωνάζουν στον οδηγό να προσέξει, μην πατήσει ένα σκυλί, που παραδόξως κυνηγούσε εδώ και ώρα το λεωφορείο. Ο οδηγός σταμάτησε απότομα. Η Λιλίκα, που ήταν το σκυλάκι που έτρεχε ξέπνοο και σκασμένο σχεδόν, πίσω απ' το αυτοκίνητο, σωριάστηκε μπροστά στις ρόδες. Ο οδηγός άνοιξε την πόρτα κι ο Αλέξανδρος έτρεξε και την πήρε στην αγκαλιά του. Η καημένη, έβγαζε αφρούς απ' το στόμα της, απ' την έντονη προσπάθεια να φτάσει το λεωφορείο και στην κατάστασή της μάλιστα.

Η Λιλίκα, που ήταν το σκυλάκι που έτρεχε ξέπνοο και σκασμένο σχεδόν, πίσω απ' το αυτοκίνητο, σωριάστηκε μπροστά στις ρόδες. Ο οδηγός άνοιξε την πόρτα κι ο Αλέξανδρος έτρεξε και την πήρε στην αγκαλιά του. Η καημένη, έβγαζε αφρούς απ' το στόμα της, απ' την έντονη προσπάθεια να φτάσει το λεωφορείο και στην κατάστασή της μάλιστα.

Οι επιβάτες, συγκινημένοι απ' την αφοσίωση του μικρού ζώου στα μικρά της αφεντικά, παρακάλεσαν τον οδηγό να επιτρέψει τη σκυλίτσα να πάει μαζί τους. Πώς θ' αφήνανε το ζωντανό στη μέση του δρόμου; Ακόμα κι αν η οικογένεια κατέβαινε κάτω, πώς θα γύριζε πίσω στην πόλη τους; Ας μη ξεχνάμε, πως στη δεκαετία του '50 και στην επαρχία μάλιστα, τα αυτοκίνητα ήταν ελάχιστα. Πού θα έβρισκαν οι άνθρωποι αυτοκίνητο να τους γυρίσει πίσω; Ο οδηγός βρέθηκε σε δίλημμα. Αν μπορούσαν να την κρύψουν με κάποιο τρόπο, δεν είχε, μετά απ' όλα αυτά, καμιά αντίρρηση να την έπαιρναν

μαζί τους. Αρκεί όταν ανέβαινε ο ελεγκτής, μερικά χιλιομέτρα πιο κάτω, η σκυλίτσα να μην έβγαζε άχνα. Θα έχανε τη δουλειά του αλλιώς... Τα παιδιά το υποσχέθηκαν. Ύστερα της έδωσαν λίγο νερό να συνέλθει, αν και το ζωντανό έκανε ώρα να ηρεμήσει απ' τα ρίγη και το σπαρτάρισμα, που το κυρίευε κάθε τόσο. Η Λιλίκα δεν τους πρόδωσε στον ελεγκτή κι έφτασαν στη θάλασσα χωρίς άλλο συμβάν...

Η μέρα και το μπάνιο στη θάλασσα που ονειρεύονταν τόσες μέρες, εξελίχθηκε χαρούμενα. Τα παιδιά, παιδιά ορεινής πόλης που βρίσκονται ξαφνικά στη θάλασσα, γεμάτα λαχτάρα για βουτιές και παιχνίδια με την άμμο και την παραλία, δεν πρόσεξαν την αδιαθεσία της σκυλίτσας τους. Την απέδωσαν στο φόβο της για το νερό... Το βράδυ, στο γυρισμό, την έκρυψαν στο καλάθι με τα τρόφιμα γιατί γύρισαν με άλλο οδηγό και δεν έκαναν την ανοησία να τη φανερώσουν. Έτσι κι αλλιώς η σκυλίτσα κοιμόταν σ' όλο το ταξίδι της επιστροφής. Στο γυρισμό βρήκαν αφάγωτο το κόκαλο στη σκάλα, γεμάτο μύγες. Ούτε που το είχε αγγίξει. Εκείνη τη νύχτα απέβαλε πέντε έμβρυα. «Πάλι καλά που δεν έσκασε και το ζωντανό μαζί!» είπε η γιαγιά τους, την επόμενη μέρα, όταν ήρθε να μάθει πώς πέρασαν στη θάλασσα. «Με τόσο τρέξιμο, τόσο δρόμο και στην κατάσταση της...»

Το καλοκαίρι πέρασε και το φθινόπωρο που ακολούθησε, τα παιδιά γνώρισαν την πρώτη τους φίλη. Ήταν ένα ξανθό κοριτσάκι, συνομήλικο με την πρώτη αδελφούλα του Αλέξανδρου. Είχε μετακομίσει η οικογένειά της πρόσφατα στη γειτονιά και τα παιδιά ξημεροβραδιάζονταν παίζοντας διάφορα παιχνίδια μαζί της. Η Λιλίκα μπήκε μοιραία σε δεύτερη θέση. Όχι πως δεν την παίζανε πια, αλλά, να, είχε λίγο βαρύνει, δεν ήταν πλέον ευκίνητη, σαν πριν την εκδρομή τους στη θάλασσα. Ήταν φορές που προσπαθούσε να τραβήξει την προσοχή τους με τερτίπια σκυλίσια, σε στιγμές που βρισκόταν σε εξέλιξη ένα παιχνίδι τους κι εκείνα ενοχλούνταν. Όταν έπαιζαν, ας πούμε, κρυφτό κι εκείνη άθελά της έτρεχε να κάνει χαρούλες κι έτσι πρόδιδε την κρυψώνα τους. Η καημένη το καταλάβαινε, αλλά δεν ήξερε πια πώς να τα ευχαριστήσει. Τα παλιά παιχνίδια μαζί της δεν τα ενθουσίαζαν όπως πρώτα. Στην αρχή άρχισε να μελαγχολεί, να ξαπλώνει απόμερα κοιτάζοντας τα παιδιά που έπαιζαν πιο κει. Αργότερα άρχισε να ξεπορτίζει.

...την βρήκαν το βράδυ, μετά από πολύ ψάξιμο, ακίνητη, πεσμένη στο πεζοδρόμιο, με αφρούς στο στόμα, δηλητηριασμένη από φόλα...

Μετά από ένα τέτοιο ξεπόρτισμα, στα μέσα του Σεπτέμβρη, η Λιλίκα δεν γύρισε πίσω. Την βρήκαν το βράδυ, μετά από πολύ ψάξιμο, ακίνητη, πεσμένη στο πεζοδρόμιο, με αφρούς στο στόμα, δηλητηριασμένη, από φόλα που είχε ρίξει ένας χωροφύλακας. Αυτός έκανε συχνά βόλτες, καμαρωτός και ατσαλάκωτος, στην αγορά και είχε μεγάλες αντιπάθειες με τους μαγαζάτορες. Της έριξε φόλα, παρόλο που φορούσε, η άμοιρη, λουράκι στο λαιμό κι όλοι ήξεραν τι καλό σκυλάκι ήταν.

Τα παιδιά ήταν απαρηγόρητα. Ακόμη κι όταν η γιαγιά Ελένη τους είπε, πως το καλό σκυλάκι ήταν πια στον ουρανό μαζί με τον Χριστούλη δεν παρηγορήθηκαν. Γρήγορα η θλίψη κι ο πόνος που ένοιωθαν, έγινε άγριος θυμός. Θα έπαιρναν εκδίκηση! Για πολλές μέρες, μελετούσαν «δολοφονικά» σχέδια. Θα έκαναν το φονιά της σκυλίτσας τους να υποφέρει και να πληρώσει για το έγκλημα του. Σκέφτηκαν να λερώσουν την ατσαλάκωτη στολή του χωροφύλακα με βρωμίες, να του ρίξουν μπανανόφλουδες να γλιστρήσει και να πέσει φαρδύς,

πλατύς κάτω, να χαλάσουν το ποδήλατό του... Με την παιδική φαντασία τους να οργιάζει, υπέθεταν πως όλα αυτά ήταν θανάσιμες μορφές εκδίκησης. Κι όταν έφταναν σ' αδιέξοδο, ο θυμός ακουμπούσε και τον πατέρα τους, που δεν είχε αναλάβει εν τω μεταξύ να τιμωρήσει το φονιά της Λιλίκας τους, παλεύοντας μαζί με τον

εχθρό τους, σαν άλλος Καρπόζηλος!

Η εκδίκηση του θανάτου της Λιλίκας πήρε αναπάντεχα σάρκα και οστά από ένα εντελώς τυχαίο γεγονός. Δέκα μόλις μέρες μετά το θάνατο της Λιλίκας. Και να, πώς: Στην τaráτσα του σπιτιού τους, που τόσα χρόνια χτιζόταν, τα παιδιά συχνά έπαιζαν κουτσό. Με μια παλιά κιμωλία, είχαν σχεδιάσει μεγάλα τετράγωνα και με μια χοντρή πλακουτσωτή πέτρα, την πάχα, σαν λελέκια, με το ένα πόδι μαζεμένο και το άλλο να χοροπηδά και να σπρώχνει συγχρόνως την πάχα στο επόμενο τετράγωνο, προσπαθούσαν, εκ περιτροπής, να περάσουν όλα τα τετράγωνα, χωρίς να πατήσει το άλλο πόδι κάτω. Ήταν ένα ζεστό απομεσήμερο. Στο κουτσό, η μεγαλύτερη αδελφούλα του Αλέξανδρου, έκανε φιλότιμες προσπάθειες, ιδρώνοντας, να τελειώσει τον γύρο με την πάχα.

Από λάθος τώρα, από κακό υπολογισμό πες, ή από Θεία δίκη καλύτερα, έδωσε πηδώντας, ένα δυνατό σπρώξι-

μο στην πέτρα. Αυτή σύρθηκε με δύναμη στο πάτωμα κι εκσφενδονίστηκε με φόρα, στον κεντρικό δρόμο, αφού πέρασε ανάμεσα απ' τα σιδερένια κάγκελα της πρόσοψης της ταράτσας, χωρίς να σταματήσει. Σαν ιπτάμενος δίσκος! Τα παιδιά πάγωσαν. Η ταράτσα του σπιτιού ήταν πέντε μέτρα πάνω απ' το δρόμο, δρόμο πολυσύχναστο, της αγοράς. Μεγάλες ήταν οι πιθανότητες να βρει κάποιον κατακούτελα και να τον αφήσει στον τόπο, που λέει ο λόγος.

Η πρώτη αντίδραση των παιδιών ήταν να λουφάξουν. Να εξαφανιστούν. Για μια ατέλειωτη στιγμή σταμάτησε η καρδιά τους, ιδιαίτερα της μικρής δράστιδος. Τι θα γινόταν τώρα; Αν είχε χτυπήσει κάποιος, δεν τους ξέπλενε ούτε το νερό όλης της Αράπιτσας, του ποταμού που διέσχιζε την πόλη. Περίμεναν ν' ακούσουν την πέτρα να χτυπάει στο δρόμο ή... την κραυγή του θύματος... Επειδή όμως ούτε θόρυβος της πέτρας ακούστηκε ούτε καμιά κραυγή πόνου, παρά μόνο ένα περιέργο σούσουρο, τόλμησαν να σηκώσουν με προσοχή τα κεφαλάκια τους να δουν τι επιτέλους είχε συμβεί. Και τι να δουν!

Στη μέση του δρόμου, τον εχθρό τους, το χωροφύλακα, άσκεπο και ζαλισμένο. Το καπέλο του ήταν μπροστά του τσαλαπατημένο και κυλισμένο μέσα στις λάσπες. Μόλις πριν λίγο, είχε περάσει η υδροφόρα του

Δήμου κι είχε καταβρέξει το δρόμο για δροσιά και για να μη σηκώνεται σκόνη. Ζαλισμένος ο χωροφύλακας, χωρίς να έχει καταλάβει τι του είχε συμβεί, εκεί που περπατούσε καμαρωτός στη μέση του δρόμου, εξουσία γαρ, έτσι ξαφνικά, του έφυγε το καπέλο μπροστά απ' το κεφάλι του κι αυτός κάνοντας άτσαλες κινήσεις να το πιάσει, εντελώς αιφνιδιασμένος, μπερδεύτηκε, παραπάτησε. Προσπαθώντας να μην πέσει φαρδύς πλατύς στο δρόμο, το τσαλαπάτησε.

Στην πραγματικότητα, η εκσφενδονισμένη πέτρα, χτύπησε με δύναμη ξυστά και φάλτσα το σκληρό γέισο του καπέλου του χωροφύλακα, το αναποδογύρισε, τυφλώνοντας τον στιγμιαία, πριν πέσει και το τσαλαπατήσει ο ίδιος, στο βρεγμένο κράσπεδο, ενώ αυτή πήγε και προσγειώθηκε μέσα στο όρθιο σακί με τις φακές, που στεκόταν σαν ακοίμητος φρουρός, στην είσοδο του απέναντι μπακάλικου. Η σκηνή που εκτυλίχθηκε μπροστά σε τόσους θεατές ήταν το λιγότερο ευτράπελη, αν

αφαιρούσε κανείς τον τρόπο που ένοιωσαν τα παιδιά αν φανεωνόταν η πράξη τους. Τέλος της δεκαετίας του '50, τα πράγματα με την Χωροφυλακή δεν ήταν παίξε-γέλασε. Πώς θα εξηγούσαν την κατάσταση; Θα τους πίστευε ο χωροφύλακας ή θα τα έβαζε στη φυλακή παρέα με τα ποντίκια;

Οι καταστηματαρχές, που βίωσαν τέτοια κωμική κατάσταση μπροστά στα μάτια τους, έκαναν πως δεν είδαν τίποτε, αλλά με κόπο συγκρατούσαν τα γέλια τους, κοιτώντας ο καθένας τους αλλού αδιάφορα. Ο χωροφύλακας, δεν είχε πολλές συμπάθειες στην αγορά έτσι οι απαντήσεις στις ερωτήσεις του δεν απεκόμισαν τίποτε και δεν περίμενε να τον βοηθήσει κανείς. Προσπάθησε, χωρίς όμως επιτυχία, να καταλάβει τι ήταν αυτό το αναπάντεχο που του είχε συμβεί. Κάτι του είχαν κάνει, ήταν σίγουρος. Σαν πυροβολισμός του φάνηκε στην αρχή. Μη βρίσκοντας τρύπα στο καπέλο του ή κάποια σφαίρα ή τρύπα από σφαίρα τριγύρω, ή τέλος πάντων

αίμα στο κούτελο του, δεν μπορούσε να βρει τι ήταν αυτό που χτύπησε το καπέλο του με τέτοια δύναμη. Δεν ήταν δυνατόν να του 'φυγε, έτσι στα καλά καθούμενα, ένα καπέλο που ήταν σφηνωμένο στο κεφάλι του και τώρα, αλίμονο, έπρεπε να το αντικαταστήσει με καινούργιο, γιατί ήταν λερωμένο και τσαλαπατημένο, απ' τον ίδιο δυστυχώς. Ξέχωρα που

έγινε ρεζίλι στη μέση της αγοράς. Και τι θα έλεγαν οι ανώτεροι του, έτσι και κάποιος τους το σφύριζε; Κοίταξε τριγύρω του αγριεμένος για δράστες και συνωμότες. Όσο κι αν έψαξε όμως για κάποιο αντικείμενο ή πουλί που να προκάλεσε την πτώση του καπέλου του, δεν ανακάλυψε τίποτε κι έμεινε με την απορία.

Τα παιδιά, λίγο πριν, είχαν δει με μεγάλη ανακούφιση, το μπακάλη απέναντι, να χώνει πιο βαθιά την πάχα τους μέσα στο σακί με τις φακές. Αφού κοίταξε προς το μέρος τους συνωμοτικά, τον είδαν να στρώνει τις φακές από πάνω αδιάφορα με το χέρι του. Από μια αναπάντεχη τροπή των πραγμάτων, εκείνα είχαν πάρει την καλύτερη εκδίκηση για το θάνατο της Λιλίκας τους. Ξαλαφρωμένα και χαρούμενα πλέον, γύρισαν στα παιχνίδια τους. Για κάμποσο καιρό αναπαριστούσαν το ρεζίλεμα του «εχθρού τους» στη μέση της αγοράς, πέφτοντας κάτω, στα ψέματα φυσικά, ξεκαρδισμένα κάθε φορά απ' τα γέλια. ■

βιβλία που δεν πρέπει να λείπουν από τη βιβλιοθήκη σας...

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΒΛΑΧΟΥ

Η ΑΝΑΦΟΡΑ ΜΟΥ

Μια ιδιαιτέρως ενδιαφέρουσα αφήγηση του για πέντε τετραετίες Δημάρχου Νάουσας, που φωτίζει πολλές πτυχές της σύγχρονης ιστορίας της πόλης, αλλά και της Ελλάδας γενικότερα.

σελ.: 318

τιμή: 10€

ΑΡΧΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΒΕΡΜΙΟΥ

Συλλογή χειρογράφων των πρωταγωνιστών του Μακεδονικού Αγώνα στην περιοχή του Βερμίου και ειδικότερα στη Νάουσα κατά την περίοδο 1904-1908. Τα έγγραφα αφορούν γεγονότα και πρόσωπα που εμπλέκονται στη διεξαγωγή του αγώνα.

σελ.: 512

τιμή: 20€

ΕΠΙΜ. ΚΩΣΤΑ ΛΑΠΑΒΙΤΣΑ

ΙΣΧΝΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ

Συλλογή επιστημονικών μελετών που αφορούν την ανάπτυξη του καπιταλισμού στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Επίκεντρο του ενδιαφέροντος η πόλη της Νάουσας που διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην καπιταλιστική ανάπτυξη.

σελ.: 260

τιμή: 15€

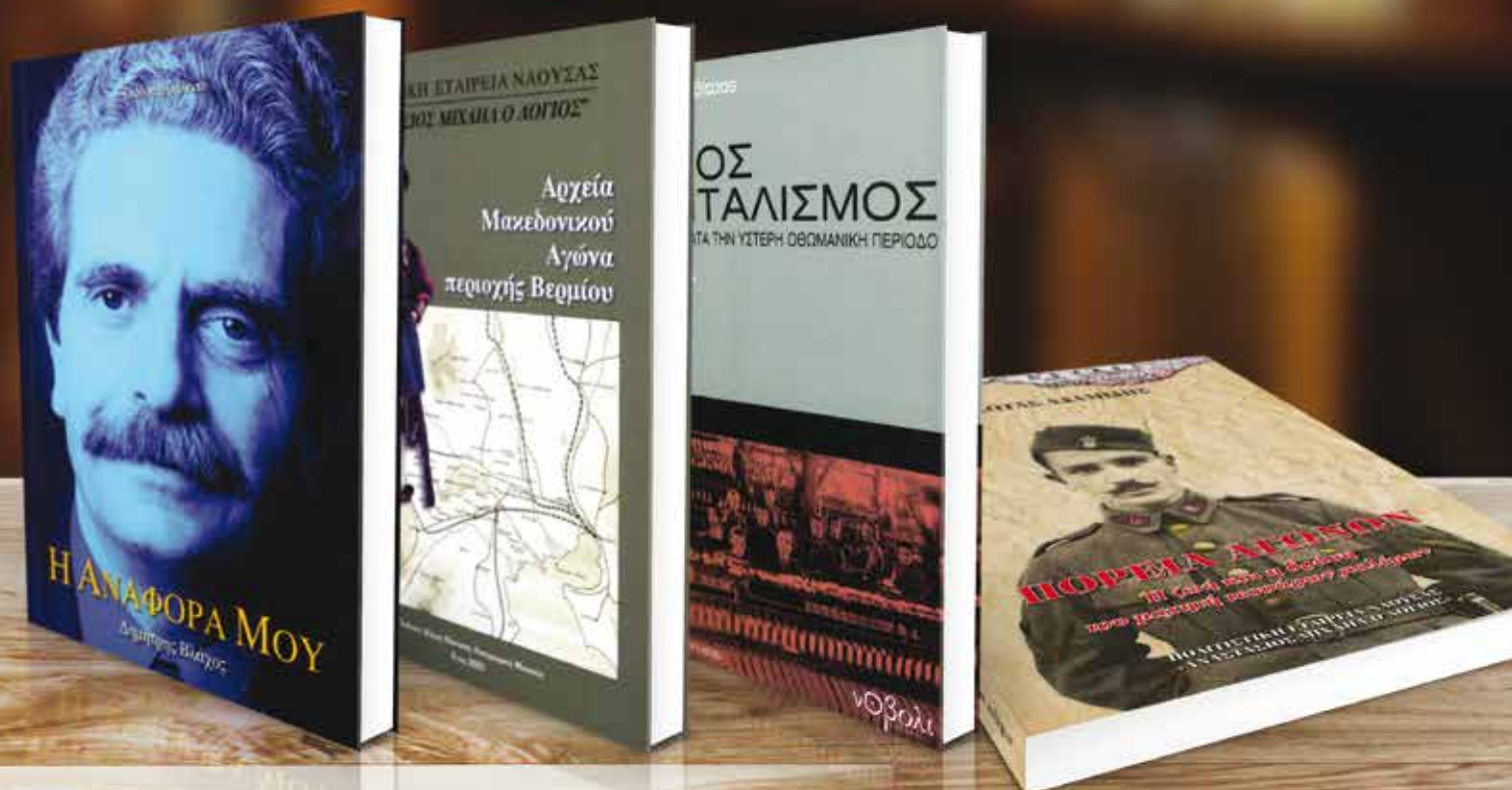
ΦΙΛΩΤΑ ΑΔΑΜΙΔΗ

ΠΟΡΕΙΑ ΑΓΩΝΩΝ

Η ζωή και η δράση του μαχητή τεσσάρων πολέμων Φιλώτα Αδαμίδα (Καπετάν Κατσώνη). Στο ερώτημα: «υπήρχε άλλη διέξοδος;», ύστερα από προσωπικές εμπειρίες και ιστορικά γεγονότα, ναι υπήρχε: ειρηνική, πολιτική, δημοκρατική, κοινοβουλευτική.

σελ.: 328

τιμή: 10€

Νάουσα Η ΠΟΛΗ ΜΑΣ

ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ
ΑΠΟ ΤΟΝ 19ο ΣΤΟΝ 20ο ΑΙΩΝΑ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ ΤΟ ΝΕΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ
Αλέξανδρου Οικονόμου

Μια ακόμη έκδοση της Πολιτιστικής Εταιρείας Νάουσας «Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος». Η πολεοδομική και αρχιτεκτονική ιστορία της Νάουσας όπως εικονογραφείται μέσω μερικών εμβληματικών και μη δημοσίων και ιδιωτικών κτηρίων, που κατασκευάστηκαν από τον 19ο ως τα μέσα του 20ού αιώνα και που ακόμη και σήμερα επιμένουν να υπάρχουν και να θυμίζουν ένα γραφικό, ανθρώπινο, αλλά και πρωτοπόρο για την εποχή του, παρελθόν της πόλης.

Φωτογραφίες: Γιάννης Κουκούλος.

ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ
και στην ιστοσελίδα www.iwrite.gr

